

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

**THE TEMPLE MANAGEMENT OF THE SANGHA ADMINISTRATORS IN
BANGLEN DISTRICT, NAKHONPATHOM PROVINCE**

พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (คชา ปญฺญารโ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

**THE TEMPLE MANAGEMENT OF THE SANGHA ADMINISTRATORS IN
BANGLEN DISTRICT, NAKHONPATHOM PROVINCE**

PHRAKHRUPALADKITTIWAT (KHACHA PANYADHARO)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand**

C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (คชา ปญฺญารโ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....

(พระสุธีธรรมมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประธานกรรมการ

(พระวิสุทธิภักทธรรดา, Ph.D.)

.....กรรมการ

(ผศ.(พิเศษ) ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

.....กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร.รัชชพันธ์ อิศรเดช)

คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. กรรมการ

ผศ.ดร.รัชชพันธ์ อิศรเดช กรรมการ

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน
จังหวัดนครปฐม
- ผู้วิจัย** : พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (คชา ปญญาโร)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม
พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)
- : พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ,ผศ.
ป.ธ.๗, พธ.บ., ศศ.ม., รป.ม.
- : ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช
พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)
- วันที่สำเร็จการศึกษา** : ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์คือ (๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม (๒) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ(๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ซึ่งสังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำนวน ๓๗ วัด จำนวน ๒๐๑ รูป โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) สำหรับตัวแปรที่มี ๒ ค่า และทดสอบค่าเอฟ (F-test) หรือความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) สำหรับตัวแปรที่มี ๓ ค่าขึ้นไป เมื่อพบว่ามี ความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างหลายคู่ โดยวิธีหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ซึ่งสังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ที่มีต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑

๒. ผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตัวแปร พบว่า อายุ จำนวนพรรษาและวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ซึ่งสังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ที่มีต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นการยอมรับสมมติฐานการวิจัย ส่วนตัวแปรทางด้านวุฒิการศึกษาทางสามัญและวุฒิการศึกษาทางธรรมนั้น ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๓. ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม (๑)ด้านการปกครอง พบว่า ออกกฎระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยอยู่ภายในวัดพร้อมกับบทลงโทษเมื่อทำผิดอย่างชัดเจน, ควรจะดูแลพระภิกษุสามเณรได้ปกครองอย่างเป็นธรรม, ควรให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยๆ ที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะและควรเพิ่มบทลงโทษให้สมเหตุสมผลเมื่อเกิดกรณีพระภิกษุสามเณรไม่เชื่อฟังหรือไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ (๒)ด้านการศาสนศึกษา พบว่า ควรมีการให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้สอนและผู้เรียนนักธรรมและบาลี, ต้องอธิบายถึงความสำคัญและประโยชน์ทางการศาสนศึกษาให้ภิกษุสามเณรได้ปกครองได้เข้าใจอย่างทั่วถึง, ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและนักเรียนเรียนธรรมศึกษาอย่างทั่วถึง (๓)ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า พระสังฆาธิการควรส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนา, ควรมีเงินทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ (๔)ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ควรจัดให้มีการฝึกอบรมในส่วนของ การเผยแผ่ธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์เพื่อให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกันและควรใช้สื่อที่ทันสมัยในการเผยแผ่ธรรม (๕)ด้านการสาธารณูปการ พบว่า ควรมีการปลูกฝังให้พระภิกษุสงฆ์ภายในวัดเกิดความเอาใจใส่ในการควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ (๖)ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ควรจัดตั้งกองทุนเพื่อสาธารณสงเคราะห์ขึ้นมาโดยเฉพาะและวัดกับชุมชนควรมีการจัดประชุมร่วมกันและวางแผนกันทำงานอย่างเป็นระบบ

Thesis Title : The Temple Management of the Sangha Administrators
in Banglen District, Nakhonpathom Province

Researcher : Phrakhrupaladkittiwat (Khacha Panyadharo)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Assistant Professor Dr. Surapon Suyaprom,
B.A., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)

: Phramaha Boonlert Indhapanno, Assistant Professor
Pali VII, B.A., M.A., M.P.A.

: Assistant Professor Dr. Thatchanan Issaradet, B.A., M.A.,
Ph.D. (Pol.Sc.)

Date of Graduation : 15 February 2012

ABSTRACT

The objectives of this research “The Temple Management of the Sangha Administrators in Banglen District, Nakhonpathom Province” are 1) to study the Temple Management of the Sangha Administrators in Banglen District, Nakhompathom Province, 2) to compare the Temple Management of the Sangha Administrators in Banglen District, Nakhonpathom Province, classified by personal factors, and 3) to study problems, obstacles and suggestions relating to the Temple Management of the Sangha Administrators in Banglen District, Nakhonpathom Province. This study is qualitative research, collected the data from the sample that is the monk which, be under in the border governs amphur some track hierarchy, Nakhonpathom, 37 amounts are temple, 201 amounts are picture. Research instruments were questionnaires, analyzed the data with frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D.), hypothesis tested with t – test for two – valued variables and F – test or One – Way ANOVA for more than 3 valued variables. In case of differentiation was found, it was compared by LSD.

The results of research are found that ;

1. The overall opinions of monk is which, be under in the border governs amphur some track hierarchy, Nakhonpathom for administration manages a temple of priestly monk are found at the high level ($\bar{X} = 3.61$).

2. The results of comparison of the Temple Management of the Sangha Administrators in Banlen District, Nakornpathom Province was hypothesis tested by analyzing different variables, it is found that age, years of monkhood and Pali qualification were varied in their opinions with statistical difference at .05 level of significance, conforming to the hypotheses expected, while educational qualification, and Dhamma qualification was not found difference as contrast to the hypothesis expected.

3. Suggestions for the Temple Management of the Sangha Administrators in Banglen District, Nakhonpathom Province; the aspect of (1) administration side is found that legislate the regulations of monk and a lodger stay within a temple and the penalty provisions of a law when, make a mistake clearly, should take care novitiate monk beneath the administration fairly, should have doing activity accompanies with for be born the unity, (2) religious education side is found that be supposed to will alms to an instructor and religious student, student and the Pali, must explain important and the advantage of something the religious education side to give the monk know throughout (3) social education side is found the priestly monk something should encourage the arrangement stands Buddhism school, be supposed to the fund for the education aids (4)propagation of Buddhism side is found that should very have the training in the part of the revelation flat the dharma to the monk for, be in line with same format and should use mass modern media in the revelation flat the dharma (5)construction roles side is found that be supposed to establishing gives the monk within a temple is born the carefulness in the supervision and restore (6)social welfare side is found that should establish the funds for publiccing aids to upward especially and a temple and the community are supposed to the arrangement meet to accompany with and plan work systematically.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, พระมหาบุญเลิศ อินุทปญโญ, ผศ., ผศ.ดร.รัชชพันธ์ อิศรเดช อาจารย์ที่ปรึกษาที่กรุณาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาตรวจแก้ไข แนะนำปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องด้านส่วนเนื้อหาและแนะนำข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยครั้งนี้จนเสร็จสมบูรณ์

ขอเจริญพรขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและคณะกรรมการบริหารหลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ และได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ให้งานวิจัยดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ขอขอบพระคุณ พระปลัดสามารถ ธรรมธโร, ผศ.ประสิทธิ์ ทองอ่อน, ดร.ยุทธนา ปราณีต พระมหาสม กลุยาโณ และพระมหาโยตะ ปยุตโต ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถามให้คำปรึกษาแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ พระราชวิริยาลังการ (แย้ม กิตติคุณโร) เจ้าคณะอำเภอพุทธมณฑล และพระครูถาวรศีลวัตร เจ้าคณะอำเภอบางเลน ที่อนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณเพื่อนๆ หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิงทุกรูป ที่ได้ช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในการดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ และที่สำคัญขอขอบคุณนายประกิต บุญมี และนางสาวสุทธาริณี ฤทัยวัฒนา ที่ให้ความช่วยเหลือในเรื่องของสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้เป็นอย่างดีตลอดมา

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชาและมอบบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ พี่ๆน้องๆ รวมทั้งคณะญาติโยมชาววัดนิลเพชรและผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด ผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้กำลังใจสนับสนุนและผู้ถวายข้าวทุกทัพพี ตลอดเวลาที่ดำรงเพศสมณะมาจน ณ ปัจจุบัน

พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (คชา ปญญารโ) (คชา ปญญารโ)

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภาพ	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ สมมติฐานของการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๘
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๙
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวัดในพระพุทธศาสนา	๒๒
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๓๒
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ	๖๐
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๘
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๗
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์	๙๑
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๒
๔.๒ ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	๙๕
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	๑๐๒
๔.๔ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนาการบริหาร จัดการวัดของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	๑๒๘
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุป	๑๓๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๓๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๖
บรรณานุกรม	๑๔๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก	๑๕๘
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๕๙
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	๑๖๕
ภาคผนวก ค ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient)	๑๗๐
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๗๒
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๗๔
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของพระภิกษุสงฆ์ซึ่งสังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	๘๘
๔.๑ จำนวนและร้อยละ ของปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๓
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม	๙๕
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการปกครอง	๙๖
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศาสนศึกษา	๙๗
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๙๘
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๙๙
๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณูปการ	๑๐๐
๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๑๐๑
๔.๙ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามอายุ	๑๐๒
๔.๑๐ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุโดยภาพรวม	๑๐๓
๔.๑๑ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการปกครอง	๑๐๔
๔.๑๒ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศาสนศึกษา	๑๐๔
๔.๑๓ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๐๕
๔.๑๔ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๐๕

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๕ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการสาธารณสุขปการ	๑๐๖
๔.๑๖ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๐๗
๔.๑๗ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามจำนวนพรรษา	๑๐๘
๔.๑๘ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ในภาพรวมจำแนกตามจำนวนพรรษา	๑๐๙
๔.๑๙ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการปกครอง	๑๑๐
๔.๒๐ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศาสนศึกษา	๑๑๑
๔.๒๑ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๑๒
๔.๒๒ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๑๓
๔.๒๓ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการสาธารณสุขปการ	๑๑๔
๔.๒๔ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๑๕
๔.๒๕ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางสามัญ	๑๑๖
๔.๒๖ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม	๑๑๘
๔.๒๗ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	๑๒๐
๔.๒๘ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ในภาพรวมจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	๑๒๑

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๒๙ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการปกครอง	๑๒๒
๔.๓๐ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศึกษา	๑๒๓
๔.๓๑ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๒๔
๔.๓๒ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๒๕
๔.๓๓ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านสาธารณสุขการ	๑๒๖
๔.๓๔ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๒๗
๔.๓๕ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของ พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการปกครอง	๑๒๘
๔.๓๖ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของ พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษา	๑๒๙
๔.๓๗ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของ พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๓๐
๔.๓๘ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของ พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๓๑
๔.๓๙ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของ พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านสาธารณสุขการ	๑๓๒
๔.๔๐ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของ พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๓๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๒.๑ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๖๗

๒.๒ แสดงสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

๘๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

อง.ปญจก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า / เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๑๓๓ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑ - ๓๒๒ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารจัดการองค์กรใดก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่เสมอ ทั้งนี้ย่อมจะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ คือ คนหรือบุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง ๔ ประการมีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์กรก็คือ คน หรือบุคลากร ในการบริหารจัดการในองค์กรทางศาสนาก็เช่นกัน วัดจะเจริญรุ่งเรืองเป็นที่ร่มรื่นเป็นที่ศรัทธาและอำนวยประโยชน์แก่ชุมชนมากมายเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคน บรรดาสิ่งก่อสร้าง โบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการเปรียญ วัสดุอุปกรณ์และการเงิน จะมีความสมบูรณ์เพียงใดก็ไม่มี ความหมาย ถ้าบุคลากรเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๑

การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้น ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่างๆ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและบริหารบุคลากรในองค์กร ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรจำเป็นจะต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำกับผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้นมีภารกิจการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ตามภารกิจของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์^๒

^๑บุญช่วย จันทร์เฮ้า, “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า ๘๐.

^๒ธีรภูมิ ทองโอษฐ์, “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗.

พระสังฆาธิการจึงมีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะรุ่งเรืองสืบไปก็ด้วยการอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชน และมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงสืบไป^๓

วัดหลายแห่งในปัจจุบันมุ่งพัฒนาด้านวัตถุ ด้านอาคารสถานที่ มากกว่าการพัฒนาวัดมุ่งสร้างวัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง เพื่อสนองความต้องการของประชาชน ยิ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนไม่สามารถที่จะพึ่งตนเองเมื่อได้ปัจจัยมาก็พัฒนาวัดให้ใหญ่โตเกินความจำเป็น เกิดความภาคภูมิใจว่าได้พัฒนาพุทธศาสนาอย่างดีเยี่ยมแล้ว อันที่จริงหัวใจของพระพุทธศาสนาอยู่ที่การพัฒนาคนเป็นหลักสำคัญ การบริหารวัดมิได้เป็นไปในลักษณะองค์รวมของสงฆ์ แต่จะเป็นเรื่องของเจ้าอาวาสแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งทำให้ไม่มีพลังพอที่จะทำงานได้ทุกด้าน และเกิดความบกพร่องในการดำเนินงานได้ง่าย สมาชิกในวัดและประชาชนขาดความเป็นเจ้าของวัด การทุ่มเทเพื่อการพัฒนาวัดก็ไม่เต็มที่ การบริหารนั้นนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการปกครองอย่างยิ่ง วัดที่จะมีความเจริญได้นั้นจะต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ดี ในทุก ๆ ด้าน^๔

ภายใต้ความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม การบริหารและการจัดรูปแบบการบริหารของคณะสงฆ์ไทยส่วนกลางมีศูนย์รวมอยู่ที่จังหวัด พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จึงมีภารกิจสำคัญในการที่จะบริหารกิจการวัดในความรับผิดชอบของตนโดยให้ครอบคลุมภารกิจทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการจึงมีหน้าที่ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และช่วยสงเคราะห์ประชาชนตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย และกฎหมายเถรสมาคม พระพุทธศาสนาจะรุ่งเรืองและพัฒนาไปได้ั้น พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จึงมีหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการวัด พระสังฆาธิการมีหน้าที่เป็นหัวหน้าหน่วยงานบังคับบัญชาควบคุมพระภิกษุที่อยู่ใต้บังคับบัญชา แต่สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าการบริการงานของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เจ้าคณะอำเภอต้องรับผิดชอบในการกิจการคณะสงฆ์ทั้งหลาย

^๓ กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

^๔ พระมหาสมทรง สิรินุโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, ๒๕๒๕), หน้า ๒๗ - ๒๘.

ในพื้นที่เพียงองค์เดียวโดยเห็นได้จากการที่การไม่มีคณะทำงาน หรือองค์กรมารับรองเพื่อสนับสนุนงานไม่มีองค์กรมาตรวจสอบการทำงานอย่างจริงจัง เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสมีอำนาจสูงสุดในการปกครองวัดของตนแต่เพียงผู้เดียว การรวมศูนย์อำนาจเช่นนี้เกิดจากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้การบริหารงานตามหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เนื่องจากขาดเครื่องมือ ทีมงานและกลไก ที่จะสนองงานอื่นให้ได้ผลนั้นเป็นไปได้ยาก ทั้งในการบริหารจัดการวัดในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ยังขาดการร่วมมือ ขาดงบประมาณ และขาดเอกภาพในการทำงานอยู่ไม่น้อยจึงทำให้พระสังฆาธิการมีงานล้นมือจึงทำให้การบริหารจัดการวัดล่าช้าเนื่องจากไม่มีการปฏิรูปโครงสร้างของคณะสงฆ์ การบริหารจัดการวัดมิได้เป็นไปในลักษณะองค์กรรวมของสงฆ์ แต่จะเป็นเรื่องของเจ้าอาวาสแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งทำให้ไม่มีพลังที่จะทำงานได้ทุกด้าน และเกิดความบกพร่องในการดำเนินงานได้ง่าย สมาชิกในวัดและประชาชนขาดความเป็นเจ้าของวัด การทุ่มเทเพื่อการพัฒนาวัดก็ไม่เต็มที่ การบริหารนั้นนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการปกครองอย่างยิ่ง วัดที่จะมีความเจริญได้นั้นจะต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ดี จึงเกิดการประทุพผิตที่เสื่อมเสียผิดพระธรรมวินัยและกฎหมายของภิกษุสามเณรภายใต้การปกครองตามมา

ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมควรได้รับการพัฒนาในด้านความรู้ให้มากขึ้น ทราบและตระหนักถึงภารกิจในการบริหารจัดการวัดในการปกครองทราบถึงการแสดงบทบาทในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดทั้ง ๖ ด้าน เข้าใจปัญหาและอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผน และพัฒนาการบริหารจัดการวัดในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมให้มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการวัดต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา โดยการทบทวนเอกสารจาก พระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ได้กำหนดขอบเขตด้านตัวแปรของการวิจัยไว้ ๒ ประเภท คือ

๑) **ตัวแปรต้น (Independence variables)** ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

๒) **ตัวแปรตาม (Dependence variables)** ได้แก่ การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ใน ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรได้แก่ พระสงฆ์ซึ่งสังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำนวน ๓๗ วัด ๔๒๐ รูป

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ วัดที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมทั้งหมด จำนวน ๓๗ แห่ง ได้แก่

๑. วัดลานคา ตำบลไผ่หูช้าง
๒. วัดสุขวัฒนาราม ตำบลบางระกำ
๓. วัดราษฎร์สามัคคี ตำบลบางหลวง
๔. วัดบัวปากท่า ตำบลบัวปากท่า
๕. วัดศรีประชาวัฒนาราม ตำบลบางปลา
๖. วัดศิลามูล ตำบลบางหลวง

๗. วัดบางไผ่นารถ ตำบลบางไทรป่า
๘. วัดบางภาษี ตำบลบางภาษี
๙. วัดไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง
๑๐. วัดบางปลา ตำบลบางปลา
๑๑. วัดบัวหวั้น ตำบลบัวปากท่า
๑๒. วัดเวฬุวนาราม ตำบลบางระกำ
๑๓. วัดบางหลวง ตำบลบางหลวง
๑๔. วัดบางเลน ตำบลไผ่หูช้าง
๑๕. วัดเกาะแรต ตำบลบางปลา
๑๖. วัดนราภิรมย์ ตำบลบางระกำ
๑๗. วัดไผ่จระเข้ ตำบลบัวปากท่า
๑๘. วัดเกษตราราม ตำบลบางภาษี
๑๙. วัดสว่างอารมณ์ ตำบลบางภาษี
๒๐. วัดผาสุกการาม ตำบลบางไทรป่า
๒๑. วัดโพธิ์ราษฎร์ศรัทธาทำ ตำบลบางไทรป่า
๒๒. วัดพระอมรพิสัย ตำบลบางระกำ
๒๓. วัดรางกำหยาด ตำบลบางภาษี
๒๔. วัดบึงลาดสวาย ตำบลบางภาษี
๒๕. วัดโฆสิตาราม ตำบลบางไทรป่า
๒๖. วัดคลองเสมียนตรา ตำบลบางภาษี
๒๗. วัดรางกระทุ่ม ตำบลบางภาษี
๒๘. วัดลาดสะแก ตำบลไผ่หูช้าง
๒๙. วัดพุทธาราม ตำบลบางปลา
๓๐. วัดดอนยอ ตำบลบางปลา
๓๑. วัดดอนสามสิบ ตำบลบางไทรป่า
๓๒. วัดบางน้อยใน ตำบลบางหลวง
๓๓. วัดเกษมสุริย์มณฑา ตำบลไผ่หูช้าง
๓๔. วัดลัญจิวาราม ตำบลบางหลวง
๓๕. วัดลำพญา ตำบลบางระกำ
๓๖. วัดคลองคูเมือง ตำบลบางหลวง
๓๗. วัดไผ่สามตำลึง ตำบลบัวปากท่า

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๕๔ ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔
รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ผลการเปรียบเทียบ การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน
จังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการใน
อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัด
ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหาร
จัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหาร
จัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการ
บริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ การบริหารจัดการ หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้นำที่จะใช้ศาสตร์และศิลป์ในการทำงานใดๆ ไปสู่ความสำเร็จ โดยการวางแผน จัดองค์กร สั่งการ และควบคุม

๑.๖.๒ พระสังฆาธิการ หมายถึง ตำแหน่งของภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ซึ่งกำหนดตำแหน่งในกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๕๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอน พระสังฆาธิการซึ่งในที่นี้หมายถึง พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม^๕

๑.๖.๓ การบริหารจัดการวัด หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสภายในวัดเขตอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยในการบริหารจัดการวัดทั้ง ๖ ตำบลคือ

๑) ด้านการปกครอง หมายถึง การออกกฎ ระเบียบ การระงับอธิกรณ์ การบริหารจัดการ การควบคุมดูแลวัดและการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสงฆ์ในวัดรวมถึงการออกกฎระเบียบเพื่อใช้บังคับกับพุทธศาสนิกชนให้สงบเรียบร้อย

๒) ด้านการศึกษา หมายถึง ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนทั้งทางปริยัติธรรมและทางสามัญ ยกย่องเชิดชู สรรหา ครูผู้สอนปริยัติธรรมและศีลธรรม จัดตั้งและควบคุมดูแลโรงเรียนสอนปริยัติธรรมและบาลี

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การประสานงานทางงบประมาณในการจัดตั้งโรงเรียนทั้งแผนกสามัญศึกษาและแผนกปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์และพุทธศาสนิกชนได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียม

๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การจัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนา การบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่างๆ และการให้ธรรมะหรือการสนทนาธรรมแก่คนในชุมชนสังคม รวมทั้งจัดห้องสมุดหรือจัดพิมพ์หนังสือธรรมะไว้เผยแผ่ให้ผู้สนใจศึกษาค้นคว้า

๕) ด้านสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติไว้ในวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุ และศาสนสถานที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร และก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนา

^๕คู่มือพระสังฆาธิการ, กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ (พ.ศ. ๒๕๕๑), หน้า ๑๐.

๖) **ด้านสาธารณสงเคราะห์** หมายถึง การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ ช่วยเหลือเกื้อกูลคนในสังคมและชุมชน การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็ก โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณะกุศลหรือให้ความสะดวกแก่สังคมและชุมชน เพื่อให้สังคมและชุมชนมีการพัฒนาที่ดีต่อไป

๑.๖.๔ **วัด** หมายถึง วัดสังกัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๑.๖.๕ **พระสงฆ์** หมายถึง บุคคลที่อุปสมบทเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาตามพุทธบัญญัติในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ผู้วิจัยได้ทำการวิจัย กรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวัดในพระพุทธศาสนา
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหาร

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกับความหมายของการบริหารมีนักวิชาการให้ความหมายของการบริหารไว้แตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละคน ดังนี้

จันทราณี สงวนนาม กล่าวว่า การบริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ กล่าวคือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้ การบริหารงานจึงเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารงานในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงานแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการ และทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม^๑

^๑จันทราณี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖), หน้า ๔.

ไพบูลย์ ช่างเรียน ให้ความหมายการบริหารว่า หมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^๒

สมพงษ์ เกษมสิน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ มีความเห็นว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร (administrative resource) เช่น คน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (process of administration) เช่น POSDCoRB Model ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^๓

ดิน ปรัชญพฤทธิ มองการบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการโดยหมายถึงกระบวนการนำเอาการตัดสินใจและนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึงเกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ^๔

บุญทัน ดอกไธสง ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กรหรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร^๕

ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึงภาระหน้าที่ของบุคคลใดๆที่ปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใน (ทั้งที่เป็นคน วัสดุ เงินทุน ฯลฯ) ของกลุ่มหรือหน่วยงานเพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๖

ธงชัย สันติวงษ์ กล่าวถึงลักษณะของงานบริหารจัดการไว้ ๓ ด้านคือ ๑.ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึงภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์กร ๒.ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำงานบริหารจัดการ หมายถึงการจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ ในองค์กรและการประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน ๓.ในด้านของ

^๒ไพบูลย์ ช่างเรียน, *วัฒนธรรมการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗.

^๓สมพงษ์ เกษมสิน, *การบริหาร*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เกษมสุวรรณ, ๒๕๑๔), หน้า ๑๓-๑๔.

^๔ดิน ปรัชญพฤทธิ, *ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘.

^๕บุญทัน ดอกไธสง, *การจัดการองค์กร*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^๖ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์, *การบริหารงานบุคคล*, (กรุงเทพมหานคร: กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

ความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึงการต้องทำให้งานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่างๆ เข้าด้วยกัน^๖

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมชาติสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่น มั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^๗

วัชรีย์ บุรณสิงห์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้เป็น ๓ ทาง คือ

๑. ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอนของสายการบังคับบัญชา

๒. ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบและเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย

๓. ทางปฏิบัติการ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์กันหรือร่วมทำปฏิกริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน^๘

เฮอริเบิร์ต เอ ไฮม์มอน (Herbert A. Simon) กล่าวถึงการบริหารว่าหมายถึงกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์^๙

ปีเตอร์ เอฟ ดร๊อคเกอร์ (Peter F. Drucker) กล่าวว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น ภายในสภาพองค์กรนั้นๆ ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์กรที่เข้ามาร่วมกันทำงานในองค์กร ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุดิบ เครื่องจักร อุปกรณ์ วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการออกจำหน่ายและตอบสนององความพอใจให้กับสังคม^{๑๐}

^๖ ธงชัย สันติวงษ์, องค์กรและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑-๒๒.

^๗ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), คนสำราญงานสำเร็จ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^๘ วัชรีย์ บุรณสิงห์, การบริหารหลักสูตร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

^๙ Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, (New York : Macmillian, 1947), p. 3.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

เออร์เนสต์ เดล (Ernest Dale) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการจัดองค์การ และการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^{๑๒}

ฮัทชินสัน (Hutchinson) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะหรือความสามารถในการรวมวัตถุและกำลังคนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด^{๑๓}

คูนท์ซ และดอนเนลล์ (Koontz and Donnell) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น^{๑๔}

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และ สมาน รังสิโยภักษ์ กล่าวว่า การบริหารงานเป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๑๕}

แชพมัน (Chapman) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การขับเคลื่อนงานภายในองค์กรให้เดินไปข้างหน้าโดยอาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นผู้นำ (Leadership) การแนะแนว (Guiding) และการกระตุ้น (Motivative) ความเพียรของผู้อื่นสู่เป้าหมายขององค์กร และยังรวมไปถึงการให้กำลังใจ (Inspiring) การสื่อสาร (Communicating) การวางแผน (Planning) และการจัดการ (Management)^{๑๖}

สัมฤทธิ์ ท่าเหล็กเจริญ กล่าวว่า คำว่า “การบริหาร” นั้น นอกจากใช้คำภาษาอังกฤษว่า “Administration” ยังมีคำอีกคำหนึ่งที่ใช้แทนกันได้ คือ คำว่า “Management” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกันแต่ทางวิชาการจะเลือกใช้คำว่า “Administration” ก็ด้วยเหตุผล ๒ ประการ คือ เหตุผลประการแรก เมื่อไม่ต้องการใช้คำว่า “ผู้จัดการ” ซึ่งมีความหมายแคบจำกัดลงไปว่าเป็นผู้บริหารงานขององค์กรแห่งใดแห่งหนึ่ง หรือหน่วยงานในหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น

^{๑๒} Ernest Dale, **Management : Theory and Practice**, (New York : McGraw-Hill, 1973), p. 4.

^{๑๓} Hutchinson, Jonh G., **Organization : Theory and Classical Concepts**, (New York : McGraw-Hill, 1967), p.12.

^{๑๔} Koontz, Harold & Cyril O' Donnell, **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Fucntions**, (New York : McGraw-Hill, 1972), p.43.

^{๑๕} สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสิโยภักษ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๑๖} E.N. Chapman, **Supervisor Survival Kit**, (second edition, California : Science Research Associates Inc., 1995), p 3.

ดังนั้น เมื่อพูดถึงการบริหารงานโดยทั่วไป หรือการบริหารราชการ จึงนิยมใช้คำว่า “Administration”^{๑๗}

เฮอร์ลิค (Hellriegel) กล่าวว่า “Management” หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น^{๑๘}

โยเดอร์ (Yoder) กล่าวว่า หมายถึง การนำไปสู่กระบวนการของการทำกิจการที่มีการวางแผน (Planning) การอำนวยการ (Directing) และความร่วมมือ (Coordinating) โดยเฉพาะกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ^{๑๙}

ประธาน คงฤทธิ์ศึกษากร กล่าวว่า การบริหาร คือ การทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การโดยมีหลักการดังนี้

๑) ต้องมีองค์การ (Organization) และองค์การนั้นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) อันแน่ชัด

๒) ต้องมีคนทำงานร่วมกัน คนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือการทำงาน

๓) ต้องมีทรัพยากรในการบริหาร ซึ่งนอกจากคน (Man) แล้วจะต้องมีทรัพยากรอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่ เงิน (Money) วัสดุ (Material) ในการทำงาน

๔) ต้องมีการ จัดการในการบริหารหรือการทำงานเพื่อให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์^{๒๐}

บรรจบ เขียมมณี กล่าวว่า การบริหารคือ กิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆอย่างร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

๑) บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป

๒) ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน

๓) ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด

^{๑๗} สัมฤทธิ์ ท่าเหล็กเจริญ, “ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษารณ้องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐.

^{๑๘} Don Hellriegel, **Management** (third edition, Addison - Wesley Publishing Company, Inc., 1982), p.6.

^{๑๙} Dale Yoder, **Personnel Principles and Policies**, (fourth printing, Englewood Cliffs : New Jersey Prentice - Hall, Inc. 1956), p.7.

^{๒๐} ประธาน คงฤทธิ์ศึกษากร, **สุขาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง**, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๖.

๔) วัตถุประสงค์นั้น ๆ ต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำ^{๒๐}

สมยศ นาวิการ ให้ความหมายว่า การบริหาร เป็นกระบวนการของการวางแผนการจัดองค์การและสั่งการควบคุมกำกับ ความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ ลักษณะที่สำคัญของการบริหาร การบริหารมีลักษณะสำคัญ ๘ ประการดังนี้

๑) การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่าผู้บริหาร

๒) การบริหารเป็นงานที่จุดหมายทั้งนี้หมายความว่า ในการบริหารงานนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายไว้ก่อน ไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตาม ส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

๓) การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายใน และภายนอกองค์กร ดังเช่น ถ้าผู้บริหารต้องการจะปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็อาจได้โดยการจัดหาเครื่องจักรเครื่องมืออันทันสมัยมาใช้ จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อองค์กรและผู้ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างผลกระทบต่อสังคมภายนอกเป็นต้นว่า ถ้าองค์กรนั้น ๆ มีนโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้ทุนการศึกษาหรือ บริจาคเงินก่อสร้างโรงเรียนก็นับว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคม ภายนอกองค์กรหรือองค์กรบางแห่งอาจไม่นำพาต่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้น เช่น สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการบริหารอันมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๔) การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคน ธุรกิจก่อตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยกลุ่มคน มิใช่เป็นความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพียงบุคคลเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะว่าคนเราย่อมมีขอบเขตความสามารถจำกัดทั้งด้านกำลังกาย กำลังสมองและเวลา จึงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลมาช่วยกัน

๕) การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดีก็แต่โดยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเจ้าของธุรกิจ ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาเจ้าของ เช่น ผู้ถือหุ้นอาจไม่มีเวลาหรือความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารให้มาบริหารในองค์กร

๖) การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็แต่โดยการใช้ความรู้ความชำนาญ และการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่ง ผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารสูงสุดไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางเทคนิคใน

^{๒๐}บรรจบ เนียมมณี, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖๑.

การปฏิบัติโดยตรง แต่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความชำนาญในการบริหารอันอัน ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ ฯลฯ

๗) การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่าการบริหารดำเนินไปอย่างไร ได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั้น ก็คือผลงาน เพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหาร

๘) เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเองโดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กรขนาดเล็ก) คณะผู้บริหารมักจะเป็นกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่มีความสามารถทางการบริหารทำหน้าที่ในนามของเจ้าของธุรกิจ^{๒๒}

วีระ อัมพันธ์สุข กล่าวว่า การบริหารต้องใช้ความรู้ในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในการบริหารงานต้องอาศัยบุคคล (Man) เงินทุน (Money) อุปกรณ์ต่างๆ (Material) และการจัดการ (Management) และควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ^{๒๓}

ธีรวิทย์ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เณลิมจิระรัตน์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์กรซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุนเครื่องจักรและวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย^{๒๔}

พะยอม วงศ์สารศรี กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๒๕}

^{๒๒} สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘.

^{๒๓} วีระ อัมพันธ์สุข, พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เอรวิธการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๐.

^{๒๔} ธีรวิทย์ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เณลิมจิระรัตน์, องค์กรและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^{๒๕} พะยอม วงศ์สารศรี, องค์กรและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

สมคิด บางโม ได้สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๖}

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับ ปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์และสนองตอบความคาดหวัง และจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน^{๒๗}

ทองหล่อ เดชไทย ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผน เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่าง เดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจหรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำนโยบายและแผนไปดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้^{๒๘}

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะหรือความสามารถในการรวมวัตถุประสงค์และกำลังคน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด ไม่ว่าจะสำเร็จด้วยตนเองหรืออาศัยผู้อื่นก็ตาม รวมทั้งจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์การหรือ ประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์การ

๒.๑.๒ กระบวนการบริหาร

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหาร ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ ให้ความหมายแตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละคน ดังนี้

ดิน ปรัชญพฤทธิ ได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีอะไรที่จะต้อง ปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือ ปฏิบัติการ

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วย กำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

^{๒๖} สมคิด บางโม, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^{๒๗} สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิกัดอักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๒๘} ทองหล่อ เดชไทย, หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงแต่การแสวงหาคนมาทำงาน การบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน การบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การอำนวยการ หรือการวินิจฉัยสั่งการหลังการได้วิเคราะห์ และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นๆ

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงาน หรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกันเพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์กร

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะ สะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างใจอันดีต่อกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญกำลังใจไปในตัวด้วย

๗. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงบประมาณการเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชี และการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม^{๒๕}

ลูเธอร์ กุลลิค และลินดัล เออร์วิก (Luther Gulick and Lyndall Urwick) ได้นำหลักการบริหารจัดการของ ฟาโยลมาปรับปรุงประยุกต์กับการบริหารราชการ ในที่สุดได้คำตอบสั้นๆ คือ POSDCORB ซึ่งหมายถึงกระบวนการบริหาร ๗ ประการ คือ

๑. P = Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่าจะทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร การวางแผนจะต้องทำก่อนการลงมือปฏิบัติ

๒. O = Organizing หมายถึง การจัดการองค์กร กล่าวคือ เป็นการจัดสายงานแบ่งแยกอำนาจการบริหารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

๓. S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดีการประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

^{๒๕} ดิน ปรัชญพฤทธิ, บทบาทของผู้บริหารฝ่ายทรัพยากรบุคคลในการบริหารผู้มีวุฒิสามารถ, (คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

๔. D = Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการบอกทิศทางการทำงานเสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วว่า ควรจะทำอะไรบ้าง อย่างไร ไปในทิศทางใด

๕. Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน อันได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยและบุคคลในตำแหน่งต่างๆ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การสื่อสารการกำหนดระเบียบแผนในการทำงาน เป็นต้น

๖. R = Reporting หมายถึง การรายงาน การทำงานทุกอย่างจะมีการรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปว่าตนเองได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร ได้ผลประการใด

๗. B = Budgeting หมายถึง การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายให้ถูกต้องเหมาะสมกับกิจกรรม^{๑๐}

วิโรจน์ สารรัตนะ ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ คือ

๑.การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดมุ่งหมายและการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

๒.การจัดองค์กร หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน

๓.การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๔.การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์กรได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดมุ่งหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง^{๑๑}

องรี ฟาโยล (Fayol Henri) เป็นบุคคลแรกที่วิเคราะห์ถึงองค์ประกอบมูลฐานของการจัดการปัจจุบันเรียกว่ากระบวนการบริหารจัดการ มี ๕ ประการ (POCCC) ดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคตแล้ววางแผนเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้

๒. การจัดองค์กร (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์กรออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้าทำงานในตำแหน่งงานต่างๆ

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) คือ การสั่งให้คนทำงานตามที่มอบหมายงานให้ทำ บังคับบัญชาให้พนักงานทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน

^{๑๐}Gulick L. and Urwick J., **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp.18-19.

^{๑๑}วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทีปวิทยุทธ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

๔. การประสานงาน (Coordination) คือ การดูแลควบคุมและอำนวยความสะดวกให้ผู้ทำงานสามารถได้โดยสะดวกเต็มความสามารถ

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมให้งานดำเนินไปตามแผนที่วางเอาไว้ ตรวจสอบให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

หลักการในการบริหารหรือการจัดการนั้น ควรมีความยืดหยุ่นและสามารถประยุกต์ใช้ได้กับนักบริหารทุกระดับในองค์การ เรียกว่า หลักการจัดการสากล ๑๔ ข้อ (Fayol 's 14 principle of management) ดังนี้

๑. หลักการแบ่งงานกันทำ (division of work) โดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (specialization) ของแต่ละคน

๒. หลักอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (authority and responsibility) โดยให้สอดคล้องกับระดับความรับผิดชอบตามตำแหน่งงานนั้นๆ

๓. หลักระเบียบวินัย (discipline) พนักงานทุกคนต้องยอมรับและเชื่อฟังในกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับที่องค์กรกำหนดขึ้น

๔. หลักเอกภาพในการบังคับบัญชา (unity of command) ในการทำงานผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนจะต้องรับฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น

๕. หลักทิศทางการทำงานอย่างเดียวกัน (unity of direction) ในการทำงานทุกกลุ่มหรือทุกหน่วยงานในองค์การควรดำเนินการภายใต้แผนงานและทิศทางในการทำงานที่ชัดเจนอย่างเดียวกัน

๖. หลักผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นรองผลประโยชน์ส่วนรวม (subordination of individual interests the general interest) ในการทำงานผลประโยชน์ขององค์การต้องมาก่อนผลประโยชน์ส่วนตัวโดยคำนึงถึงความสำเร็จขององค์การเป็นสำคัญ

๗. หลักการจ่ายค่าตอบแทนการทำงานที่เป็นธรรม (remuneration) พนักงานต้องได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรมเหมาะสมกับสภาพค่าครองชีพและความพอใจสูงสุดของทั้งฝ่ายคนงานและฝ่ายนายจ้าง

๘. หลักการรวมอำนาจ (centralization) หมายถึง การให้มีศูนย์รวมการตัดสินใจและการควบคุมอยู่ที่ส่วนกลาง และให้มีการกระจายอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสมสอดคล้องและพอเหมาะกับองค์การนั้น ๆ

๙. หลักสายการบังคับบัญชา (scalar chain) ควรกำหนดลำดับสายของการบังคับบัญชาแต่ละหน่วยงานในองค์การให้ชัดเจน ลดหลั่นกันไปตามลำดับ จากระดับสูงสุดลงมาถึงระดับต่ำสุดขององค์การ ไม่คลุมเครือหรือก้าวก่ายกัน

๑๐. หลักของความมีระเบียบ (order) ทุกสิ่งทุกอย่างควรมีระเบียบแบบแผนการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาจากคุณสมบัติที่เหมาะสม

๑๑. หลักความเสมอภาค (equity) หมายถึง ผู้บริหารควรยึดหลักการจัดการบนพื้นฐานของความยุติธรรม ความมีเมตตากรุณาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยทั่วถึงทั้งองค์การปราศจากการลำเอียง

๑๒. หลักความมั่นคง (stability of tenure of personnel) ฝ่ายบริหารควรสร้างความรู้สึกในเรื่องความมั่นคงในหน้าที่การงานและรักษาพนักงานที่มีคุณภาพไว้กับองค์การเพื่อลดอัตราการออกจากงานให้น้อยลง

๑๓. หลักความคิดริเริ่ม (initiative) เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขององค์การ

๑๔. หลักความสามัคคี (esprit de corps) ส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพนักงานด้วยการทำงานเป็นทีมและมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเพื่อให้เกิดเอกภาพทั้งองค์การ^{๓๒}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึง การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ

๑. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์การ

๒. O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์การ เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์การ มีการแบ่งงานกันทำ และการกระจายอำนาจ

๓. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และต้องมีภาวะผู้นำ

๕. C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์การ รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์การ^{๓๓}

^{๓๒} Fayol, Henri, **General and industrial management**, (London : Pittman & Sons, 1964), p. 39.

^{๓๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีในการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓-๕.

ธีระรัตน์ กิจจาร์ักษ์ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงาน ในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ ของงาน นั้นๆ ไว้ล่วงหน้า

๒. การแสวงหา การกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหา กำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วง ไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้ บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔. การประสานงาน (Co-Ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุก หน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกัน เพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่อง การปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

๕. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ ทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะ และประเมินผล ขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและ ประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้น เพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต^{๓๔}

สรุปได้ว่า หลักการบริหารงานโดยทั่วไปทั้งภาครัฐและเอกชน และองค์กรต่าง ๆ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ หรือการจัดหน่วยงานต่าง ๆ ภายในองค์กร การสรรหาบุคคลเข้าทำงาน การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผลการปฏิบัติงาน การงบประมาณ หลักการเหล่านี้สามารถทำให้องค์กรทุกองค์กรล้วนแล้วแต่ประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ

^{๓๔}ธีระรัตน์ กิจจาร์ักษ์, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวัดในพระพุทธศาสนา

๒.๒.๑ ความหมายของวัด

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกับความหมายของวัดมีนักวิชาการให้ความหมายของวัดไว้แตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละคน ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้คำนิยามของคำว่า วัด หมายความว่าสถานที่ทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของพระสงฆ์ หรือนักบวช เป็นต้น^{๑๕}

กรมการศาสนา ได้กล่าวถึง พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยมากกว่าร้อยละ ๙๕ เคารพนับถือและเป็นรากฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยกับพุทธศาสนาผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแน่นแฟ้น พุทธศาสนาจึงเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทยวัดนับว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชนของประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดจึงเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นแหล่งการศึกษาของประชาชน และทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการฝึกอบรมพระสงฆ์ที่จะสืบต่อพระศาสนาและพลเมืองที่จะรับผิดชอบสังคมและวัดยังมีฐานะเป็นโรงเรียนด้วย แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญก็ยังคงอยู่ โดยเฉพาะวัดในเขตภูมิภาคบทบาทของวัดยังคงมีความเข้มข้นอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งในเรื่องของการพัฒนาชุมชนการพัฒนาอาชีพหรือหน่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนการรวมกลุ่ม การเป็นหน่วยสังคมสงเคราะห์และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ ยังคงอยู่มีเสื่อมคลายแต่อย่างไร วัดจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในสังคมไทย^{๑๖}

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วรรษาโย) ได้กล่าวถึง คำว่าวัดว่า วัดนั้นมีคำที่ใช้อยู่เดิมในภาษาบาลีอยู่ ๓ คำ คือ

๑) อาราม โดยพยัญชนะแปลว่า “เป็นที่รื่นรมย์” โดยอรรถแปลว่า “สวน” เพราะในสมัยพุทธกาลนั้นพุทธศาสนิกชนนิยมถวายสวนให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ เช่น เวฬุวันนาราม เป็นสวนที่พระเจ้าพิมพิสารถวายให้เป็นที่ประทับแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์หรือเชตวันนาราม สวนที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีถวายแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์เพื่อเป็นที่ประทับแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวก เป็นต้น

^{๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐.

^{๑๖} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

๒) อาวาส โดยพยัญชนะแปลว่า “ที่อยู่” ซึ่งเป็นความหมายที่กว้าง แต่ถ้าจะจำกัดขอบเขตให้แคบลงว่า หมายถึง วัด ก็ต้องมีภิกษุศัพท์เป็นคำจำกัดความข้างหน้าว่าภิกษุ นมวาโส แปลว่า ที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ คือ วัด โดยอรรถในอภิธานปิปปิกาท่านแปลว่าเรือน เป็นไวยากรณ์ของคำว่า อมร เป็นต้น

๓) วิหาร โดยพยัญชนะแปลว่า ที่อยู่คล้ายกับอาวาส แต่ตามวินัย เช่น ในมหัลลสิกขาบทที่ต้นแห่งสังฆาทิเสสและในอนุศาสน์ ท่านหมายเอาสิ่งปลูกสร้างเป็นหลังและสังเกตในที่ทั่วไปดูเหมือนเป็นสิ่งก่อสร้างด้วยอิฐ ปูน คือ เป็นพวกตึก แต่เพราะวิหารนั้นสร้างไว้ในที่ที่อยู่ของภิกษุทั้งหลาย จึงพลอยเรียกว่า วิหาร ซึ่งเท่ากับคำว่า วัด ในสังคมไทย

คำว่า “วัด” นั้นความหมายโดยผิวเผิน หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์แล้ว วัดก็เหมือนกับที่อยู่อาศัยทั่วไปนั่นเอง วัดเป็นสถาบันที่อำนวยความสะดวกทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมแก่สังคมอย่างมาก เพราะเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม ประเพณี และศูนย์กลางอื่นๆ อีกมาก ยิ่งหากพระซึ่งเป็นผู้นำทางจิตใจได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ควรปฏิบัติแล้วก็สามารถทำให้สังคมอยู่ได้สงบสุขด้วยเหตุนี้วัดจึงมีความจำเป็นต่อสังคมเพราะฉะนั้นในการศึกษา ความหมายของวัดจึงควรศึกษาถึงความหมาย ความมุ่งหมายและบทบาทของวัดของพระสงฆ์มาพิจารณาด้วยจึงมองทั้งในแง่รูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไปเพื่อที่จะได้เข้าใจถึงประโยชน์ที่วัดมีต่อสังคมมากมายให้ภาพพจน์ของวัดในสายตาของคนทั่วไปได้ชัดเจนถูกต้อง ซึ่งทำให้ได้รับการเอาใจใส่จากสังคมมากยิ่งขึ้น^{๓๓}

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตติเมธี) กล่าวว่า วัด หมายถึง ที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชนมี ๓ เขต คือเขตพุทธาวาสเขตธรรมาวาสและเขตสังฆาวาส^{๓๔}

บุญร่วม เทียมจันทร์ กล่าวว่าวัด หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณรและประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนา^{๓๕}

^{๓๓} สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วรรชาโย), “คุณวัด”, วารสารใบลาน ๕, (เมษายน - พฤษภาคม, ๒๕๒๘), หน้า ๑๐.

^{๓๔} พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๔.

^{๓๕} บุญร่วม เทียมจันทร์, เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด?, (กรุงเทพมหานคร : สามดีพริ้นติ้ง อีควิปเมนท์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๘.

พลสันต์ โปธิ์ศรีทอง กล่าวว่าวัด หมายถึง ศาสนสถานประกอบกิจกรรมของชาวพุทธเป็นที่อยู่ของบรรพชิต (พระสงฆ์และสามเณร) และฆราวาสที่เกี่ยวข้องเป็นที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมตลอดจนการเผยแผ่ศาสนธรรมของชาวพุทธ^{๕๐}

สุนทร สุภูตะโยธิน กล่าวว่า วัด หมายถึง ที่พำนักสงฆ์ เป็นที่ประกอบศาสนกิจและบำเพ็ญกุศลเป็นสถาบันการศึกษาอบรมของพระสงฆ์และเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เป็นศูนย์กลางของการสมาคมพบปะสังสรรค์ ปรึกษาหารือและบริการด้านต่างๆแก่ชุมชน^{๕๑}

ในคู่มือพระสังฆาธิการและพระวิทยากร ได้แบ่งวัดออกเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ “อาราม” ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และวัดที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์ โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังฆกรรมตามพระธรรมวินัยสำหรับพระสงฆ์ นับว่าเป็นวัดที่สมบูรณ์ทั้งทางกฎหมายและทางพระวินัยทุกประการ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

๒. สำนักสงฆ์ ได้แก่วัดที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งวัดแล้ว แต่ยังมีได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา รวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างขึ้น ตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และวัดที่สร้างขึ้นก่อนร.ศ. ๑๒๑ ซึ่งยังมีได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาด้วย^{๕๒}

สรุปได้ว่า วัด คือ สถานที่ทางพระพุทธศาสนา เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร ในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ เป็นสถานที่สำหรับบำเพ็ญและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของพุทธบริษัททั้งหลาย และเป็นสถานที่ในการให้การศึกษอบรมธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

^{๕๐} พลสันต์ โปธิ์ศรีทอง, “การนำพระสงฆ์(วัด)มาเป็นหลักในการแก้ปัญหาทางสังคมจิตวิทยาของเยาวชนไทยในยุคโลกาภิวัตน์”ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์,(กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙๗.

^{๕๑} สุนทร สุภูตะโยธิน, คู่มือสมณศักดิ์ สำหรับผู้บริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กรังปรีซ์อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๔๐), หน้า ๔๒.

^{๕๒} สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, คู่มือพระสังฆาธิการและพระวิทยากร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๘.

๒.๒.๒ บทบาทของวัด

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด มีนักวิชาการหลากหลายท่าน ให้ความหมายของบทบาทของวัดไว้แตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละคน ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้สรุปบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของสังคม ดังนี้

๑. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระรับการศึกษาศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น

๒. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

๓. เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรัฐของคนสมัยนั้น

๔. เป็นที่พักคนเดินทาง

๕. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม

๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด

๗. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์

๘. เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์

๙. เป็นคลังวัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้เมื่อตอนมีงาน

๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน บอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ (ในยามสงคราม อาจใช้เป็นที่ชุมนุมทหารด้วย)

๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือใช้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาต่าง ๆ ของชีวิต

การที่วัดกลายเป็นศูนย์กลางของสังคม ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจเป็นศูนย์กลางรวมความร่วมมือ อาจเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่นการเป็นที่ประกอบพิธีกรรมพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ เป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้และในฐานะเป็นศิษย์กับอาจารย์ทำให้สังคมไทยเชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละบำเพ็ญผลประโยชน์และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา^{๔๗}

^{๔๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕ – ๑๗.

เจียบ ไทยยั้ง ได้จำแนกบทบาทของวัดที่มีต่อสังคมไทยไว้ดังนี้

๑. บทบาทในฐานะที่เป็นจิตและวิญญาณของชุมชนและสังคม วัดทำหน้าที่ในฐานะเป็นผู้หล่อหลอมและยกระดับจิตใจของผู้คนในสังคมให้สูงขึ้น มีคุณธรรมจริยธรรมรักสันติและสามัคคีปรองดองรวมทั้งความมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิต วัดและพระพุทธศาสนาได้รังสรรค์ในประเด็นนี้ได้อย่างครบถ้วน วัดและจริยธรรม วัดและสถาบันพระพุทธศาสนาจึงเป็นแหล่งกำเนิดของกฎระเบียบประเพณีวัฒนธรรมปทัสถานและวิถีชีวิตของสังคมไทยมาโดยตลอด

๒. บทบาทในฐานะที่เป็นหน่วยงานพัฒนาและสังคมสังเคราะห์ชุมชนบทบาทที่สำคัญของวัดในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันไม่ได้มีหน้าที่เพียงจิตวิญญาณของชุมชนเท่านั้น แต่เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนในทุกเรื่อง เป็นแหล่งสร้างวัฒนธรรมความร่วมมือในงานพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นที่พึ่งพิงอาศัยและให้ความช่วยเหลือทั้งด้านสังคมสงเคราะห์และปัญหาทางโรคร้ายไข้เจ็บทางร่างกายและจิตใจ

๓. บทบาทในฐานะเป็นหน่วยงานทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ในชนบทยังมีหน้าที่เป็นผู้แนะแนวอาชีพต่าง ๆ แก่ชาวบ้านด้วย มีวัดจำนวนมากได้จัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้านธนาคารข้าว จัดอบรมให้ความรู้ทางด้านเกษตรสมัยใหม่และเป็นสถานที่ฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ บทบาทดังกล่าวมีความเด่นชัดมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท^{๔๔}

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของวัดในชุมชนดังต่อไปนี้

๑. เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
๒. เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนา
๓. เป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น หรือเป็นผู้นำ ในการเปลี่ยนแปลง
๔. เป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งด้านจิตใจและการให้การสงเคราะห์ยามเดือดร้อน^{๔๕}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวถึงบทบาทของวัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังนี้

๑. วัดเป็นที่สงบร่มเย็น
๒. วัดเป็นที่บ่มศีลงาม
๓. วัดเป็นแหล่งความรู้

^{๔๔}เจียบ ไทยยั้ง, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษา ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^{๔๕}กองพุทธศาสนสถาน, กรมการศาสนา, ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

๔. วัดเป็นแหล่งชูธรรมะ
๕. วัดเป็นแหล่งละอบายมุข
๖. วัดเป็นแหล่งปลุกปลอบใจ
๗. วัดเป็นแหล่งให้บริการ^{๔๖}

พระธรรมวรนายก (โอภาส นිරุตติเมธี) ได้กล่าวถึงวัดในสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้

๑. เป็นสถานที่ประเพณีพรหมจรรย์ของพระภิกษุสามเณรและประชาชนผู้ไคร้ธรรม
๒. เป็นสถานที่สำหรับประชาชนไปบำเพ็ญกุศล
๓. เป็นดินแดนแห่งความสงบ คือเป็นที่อยู่ของผู้สงบ เป็นดินแดนไปมาหาสู่ของผู้รักสงบ
๔. เป็นสาธารณูปการที่ชาวบ้านได้อาศัยใช้สาธารณูปโภค เช่น ตักน้ำกินน้ำใช้ที่สระวัด
๕. เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้แทบทุกสาขาวิชาตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูง
๖. เป็นสโมสรสถานหรือสมาคมที่ชุมนุมพักผ่อนหย่อนอารมณ์ของประชาชนทั่วไปในบางโอกาส

๗. เป็นสุขศาลา โรงพยาบาลหรือแพทย์สถานที่พระบริการชาวบ้าน ผู้ป่วยไข้
๘. เป็นสถานที่พำนักของคนไร้ที่พึ่ง เช่น กำพร้า อนาคตหรือประสบไฟไหม้ น้ำท่วม
๙. เป็นที่พึ่งหลบลี้หนีภัยของคนที่ถูกภัยคุกคาม เช่น ภัยสงคราม หรือโรคภัยร้ายแรง

คุกคาม

๑๐. เป็นสถานที่พึ่งของผู้ตายและญาติของผู้ตาย
๑๑. เป็นสนามเด็กเล่นหรือเล่นกีฬาของประชาชน
๑๒. เป็นสถานที่พักของผู้เดินทาง เสมือนเป็นโรงแรมของประชาชนคนเดินทาง
๑๓. เป็นสถานที่เปรียบเทียบคติความเสมือนหนึ่งเป็นโรงศาลวินิจฉัยเรื่องราวแก่ประชาชน
๑๔. เป็นสถานที่พบปะกันแห่งชายหนุ่มหญิงสาวตามประเพณีไทยแท้แต่โบราณ
๑๕. เป็นศูนย์กลางแห่งศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทย^{๔๗}

^{๔๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑.

^{๔๗} พระธรรมวรนายก (โอภาส นිරุตติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

กรมการศาสนา ได้สรุปบทบาทของวัดไว้ ดังต่อไปนี้

๑. วัดเป็นสถานที่ ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนอยู่ในสมัยนั้น
๒. วัดเป็นสถานที่ ที่พ่อแม่ตลอดจนคนแก่คนเฒ่าและสตรีมารับความรู้ด้วยการสดับพระธรรมเทศนา
๓. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิความรู้ของคนสมัยก่อนโดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บทั่วไป
๔. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
๕. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง ซึ่งวัดบางวัดได้สร้างศาลาเอาไว้กว้างขวางใหญ่โตเพื่อรองรับกิจการนี้โดยเฉพาะ
๖. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ วัดได้จัดสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและร่มรื่น
๗. วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมดเช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ บุญมหาชาติ เป็นต้น
๘. วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและวรรณกรรม
๙. วัดเป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ ของชาวบ้าน
๑๐. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศลตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา
๑๑. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน
๑๒. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหาร หรือการปกครองท้องถิ่น กำหนดหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่าง ๆ^{๔๘}

^{๔๘} กรมการศาสนา, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : เอ พี กราฟิคดีไซน์, ๒๕๓๙), หน้า ๗.

กิริติ ศรีวิเชียร ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์และวัดที่ควรเป็นไปในอนาคตอันที่จะสร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชนว่าควรประกอบด้วย

๑.บทบาทในการเป็นผู้นำและแบบอย่างแก่ชุมชน ในเรื่องของความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และประหยัด

๒.บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนพระพุทธศาสนาของทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน และลูกหลานของชาวบ้านรอบวัด

๓.บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนเพื่อการอ่านออกเขียนได้ของชาวบ้านรอบวัด

๔.บทบาทในการเป็นแหล่งรวบรวม เก็บรักษาและศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรม แขนงต่างๆ ทั้งศิลปกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมและวรรณกรรมในท้องถิ่น

๕.บทบาทในการเป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชาวบ้าน

๖.บทบาทในการสอนและฝึกฝนอาชีพที่จำเป็นในท้องถิ่นแก่ชาวบ้านรอบวัด

๗.บทบาทในการเป็นผู้นำเอาหลักการและแนวคิดใหม่ๆ มาช่วยเหลือการเกษตร^{๕๕}

ประเวศ วะสี ได้เสนอ “บทบาทของพระสงฆ์และวัด” ไว้ดังนี้

๑.พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการบวชคือเพื่อการเรียนรู้ ดังนั้นสงฆ์ คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น ๓ เรื่องใหญ่ๆ คือ

๑) การเรียนรู้พุทธธรรม ให้ลึกซึ้งที่สุดทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ

๒) การเรียนรู้สังคมปัจจุบัน ให้รู้เท่าทันสังคมปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในการสอน

๓) การเรียนรู้การสื่อสาร ให้เป็นที่สนใจผู้คน ให้จับใจผู้คน ให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่า อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

๒.การศึกษาของสงฆ์ เป็นเรื่องที่ต้องคำนึงและควรกำหนดอยู่ในนโยบายของรัฐบาล ในแผนการศึกษาชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยทางโลกควรจะร่วมกันพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาของพระสงฆ์

๓.การทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนความสำคัญของวัด คือการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้นถ้าวัดเข้มแข็งทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการมีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้าง

^{๕๕}กิริติ ศรีวิเชียร, อดีต ปัจจุบัน และอนาคตแห่งบทบาทของสังฆมณฑล ในการแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๑ - ๑๑๒.

ของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชนและสังคมอ่อนแอและส่งผลให้สถาบันอื่นๆ รวมทั้งสถาบันทางศาสนาอ่อนแอไปด้วย

๔. วัตกับการจัดการศึกษา การศึกษาในระบบโรงเรียนจากระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๓๐,๐๐๐ โรงเรียน ยังไม่สามารถผลิตคนให้มีความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรม ในส่วนที่ยังขาดนี้หากวัดสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

๕. พระสงฆ์กับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากในโลกปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่างๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่า ความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไร ขอบเขตแค่ไหน มีประเภท มีสาเหตุอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร วิธีใดได้ผล และจะพัฒนาวิธีการป้องกันให้ดีขึ้นอย่างไร

๖. วัตกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นกระแสใหญ่ของโลกที่มีการระดมศาสตร์ทางด้านต่างๆ มาเชื่อมโยง พระสงฆ์จึงควรต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีการแก้ไข ให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนประชาชนได้ถูกต้องและวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

๗. การบริหารจัดการวัด วัดเป็นทรัพยากรอันทรงค่าของประชาชนในสังคม ดังนั้นการบริหารจัดการวัดที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาส คณะสงฆ์ รัฐบาล และผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือในการจรรโลง พระศาสนาเพื่อสังคมต่อไป^{๕๐}

พิน ดอกบัว ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของวัดไว้ ดังนี้

๑. วัดเป็นสถานที่อยู่ของผู้ทรงศีลทรงธรรม
๒. วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล
๓. วัดเป็นสถานที่ศึกษาวิชาต่างๆ
๔. วัดเป็นสถานสังคมสงเคราะห์
๕. วัดเป็นรมณีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
๖. วัดเป็นสถานที่พักผ่อนของคนเดินทาง
๗. วัดเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรม
๘. วัดเป็นสถานที่ฝึกอาชีพ
๙. วัดเป็นสถานที่บันเทิงของชาวบ้าน
๑๐. วัดเป็นสถานที่เลือกคู่

^{๕๐} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๕๗.

๑๑. วัดเป็นสโมสรของชาวบ้าน

๑๒. วัดเป็นศาลของชาวบ้าน

๑๓. วัดเป็นคลังพัสดุของชาวบ้าน^{๕๑}

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข กล่าวถึงบทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนไว้ดังนี้

๑. วัดเป็นสถาบันทางการศึกษาสมัยก่อนที่จะมีโรงเรียน วัดได้เป็นสถาบันการศึกษาพ่อแม่จะพามบุตรมาบวชเพื่อจะได้ศึกษาเล่าเรียน เมื่อสึกออกไปจะได้ มีการศึกษา มีความรู้ไปประกอบอาชีพได้

๒. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ ชาวบ้านที่ยากจนได้พึ่งพาบุญและอาศัยวัดเป็นที่พำนักบางคนใช้วัดเป็นสถานที่พักเวลาจะเดินทางไปสถานที่ไกลๆ

๓. วัดเป็นสถานพยาบาล พระสงฆ์บางรูปมีความสามารถพิเศษในการรักษาพยาบาลผู้ที่เจ็บป่วย การรักษาจะเป็นการใช้ยาสมุนไพรโบราณ

๔. วัดเป็นสถาบันตุลาการ ถ้ามีการขัดแย้งขึ้นภายในครอบครัว พระสงฆ์จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ซึ่งได้ทำหน้าที่ทั้งเป็นนักจิตวิทยาและผู้พิพากษา

๖. วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของชาวพุทธ เช่น การเข้าพรรษา การทอดกฐินจะกระทำที่วัด ศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้าน ที่ได้ปรากฏออกมาเป็นผลงานจารึก เขียนภาพ การตกแต่งตามโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น และวัดยังเป็นที่รวมของสิ่งโบราณที่มีค่า โดยทางวัดจะเก็บรวบรวมไว้เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

๗. วัดเป็นสถานบันเทิง เวลาที่ชาวบ้านมีการจัดพิธีกรรมต่างๆ จะมีการจัดมหรสพขึ้นในวัดซึ่งเป็นการสมโภชตามประเพณีนิยม เช่น งานบุญแจกข้าว ทำบุญให้ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว^{๕๒}

อนันต์ วิริยพินิจ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยว่า งานที่กระทำโดยตรง คือ การสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุจะกระทำโดยอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไปโดยการสงเคราะห์นั้น ต้องคำนึงถึง ความเหมาะสมกับกาลเทศะ บทบาทของพระสงฆ์ จึงประกอบด้วย

^{๕๑} ฟีน ดอกบัว, วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทบูรพาสาส์น, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๔.

^{๕๒} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทย แนวทางวิจัยและพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๗๕-๑๗๘.

๑. การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่างๆ
๒. การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจด้วยความประพฤตินั้นตัวอย่าง ตลอดจนสถานที่ของวัดวาอารามที่สงบร่มรื่นเป็นองค์ประกอบสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจสังคมอย่างหนึ่ง
๓. การให้คำแนะนำปรึกษาด้านอื่นๆ เท่าที่ทำได้ เช่น ในทางวิชาการ เป็นต้น
๔. ในสังคมที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าได้พระสงฆ์ผู้นำท้องถิ่นที่มีโอกาสเตรียมตัวพร้อมเป็นศูนย์กลางเป็นผู้นำชี้ช่องในการนำท้องถิ่น ให้ได้รับความเจริญใหม่ๆ ได้^{๕๓}

สรุปได้ว่า วัดมีบทบาทหรือภารกิจต่อชุมชนและทั้งในอดีตและปัจจุบันอย่างมากมาย เช่น เป็นสถานศึกษากลางสำหรับประชาชนทั่วไป เป็นสถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่สำคัญสำหรับพุทธศาสนิกชน เป็นแหล่งรวมศิลปะวิทยาการในด้านต่างๆ ที่เป็นความรู้เพื่อการดำรงรักษาสังคม ซึ่งได้แก่ วิชาก่อสร้างช่างฝีมือ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เกษตรกรรม นิติศาสตร์ พงศาวดารตำ นานเมืองและท้องถิ่น เป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในสังคม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์

การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติอันเป็น ภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนามี ๖ ประการ ดังนี้

๒.๓.๑ การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโต) ได้กล่าวว่า การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า “การปกครอง” แปลว่า การควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่^{๕๔}

^{๕๓} อนันต์ วิริยพิณีจ, บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๔๕ - ๔๖.

^{๕๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโต), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๘๗.

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามเป็นงานเกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนจณฑุหัตถ์ที่อยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินฺโน) กล่าวว่า งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานเล็กซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่ละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำ ไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่น ๆ ก็จะต้องดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่น ๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน^{๕๕}

ทั้งนี้บทบาทของพระสังฆาธิการในด้านการปกครองนั้น ยังได้มีการตั้งความคาดหวังถึงการแสดงบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการไว้ว่า

(๑) รัฐและมหาเถรสมาคมควรร่วมกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนไปวัดในวันอาทิตย์เพื่อปลูกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรมและสามารถนำหลักศาสนธรรมปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้

(๒) สถาบันผลิตพระสังฆาธิการควรกำหนดนโยบาย แผนและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการบริหารวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจและพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์ รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชน สามารถปลูกฝังและฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิในการดำรงชีวิต

(๓) วัดควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันกับสังคมในเชิงรุก คือ จัดโครงการและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยดึงศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชน มีภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ

(๔) มหาเถรสมาคมควรมีมาตรการให้ยุติพุทธพาณิชย์ อันเป็นการลดความศรัทธาของศาสนิกชน

(๕) พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมและจรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

(๖) ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับควรให้ความสำคัญแก่วัดและพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเยาวชนและศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่

^{๕๕} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินฺโน), ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, หน้า ๗๖ - ๗๗.

ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ความก้าวหน้าด้านสมณศักดิ์ การพัฒนา ศักยภาพและเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่หมู่คณะสงฆ์^{๕๖}

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์นั้นต้องมีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพราะการปกครองนั้นทำให้คณะสงฆ์อยู่ในระบบ ระเบียบอันนำไปสู่ความเรียบร้อยทางสงฆ์

๒.๓.๒ การศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของ บรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี”

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโต) ได้กล่าวถึงการจัดการการศาสนศึกษา ดังกล่าว ว่า คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คง อนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
๕. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
๘. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม^{๕๗}

พระมหาสมทรง สิริธโร ที่ได้กล่าวว่า บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำ ได้คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้าน การศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการ สร้างอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของศาสนาอีกประการ หนึ่งก็คือการไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน

^{๕๖} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการเสวนา เรื่องบทบาทที่พึงประสงค์ ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย, พ.ศ. ๒๕๔๓.

^{๕๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโต), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และ การพระศาสนา, หน้า ๔๑.

การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้อาจทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์^{๕๘}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาดังกล่าวจะดีหรือไม่ประการใดขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนและหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษาและครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์การจัดการ ศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหา มาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียนและอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ คือ ๑.พระสงฆ์ควรศึกษาหลักธรรมให้ถ่องแท้ทั้งปริยัติและปฏิบัติ เพื่อให้พร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์ ๒.พระสงฆ์ควรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม อันจะส่งผลต่อศักยภาพในการอบรมพัฒนาจิต การเผยแผ่ศาสนธรรมแก่ศาสนิกชน เช่น ด้านการบริหาร ด้านกฎหมาย กฎระเบียบของสงฆ์และ ๓.ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ควรปรับปรุงยุคให้เหมาะกับยุคสมัย

๒.๓.๓ การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุน จุนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะ ควรแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึง การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑.โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษาตามหลักสูตร

^{๕๘} พระมหาสมทรง สิริธโร, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓.

ของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนวันอาทิตย์มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษาดุริยางคศิลป์ ศิลปกรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมปมนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติแต่วัยเด็ก

๔. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็นับหนักทางวิชาสามัญศึกษา^{๕๙}

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาและการจัดการอบรม ทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้

๒.๓.๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์หรือพระสงฆ์ฆราวาสจักต้องกระทำ โดยการจัดการเทศนาอบรม สั่งสอน ประชาชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (หลวง วรปัญญา) กำหนดหน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัด เกี่ยวกับการเผยแผ่ ไว้ดังนี้

๑. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์

๒. แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

^{๕๙} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ กุญชรญาณโมลี), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๔๘-๔๙.

๓. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง^{๖๐}

พระมหาสมทรง สิริธโร ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ว่า ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำ งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยพัฒนาทางจิต ทั้งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้อย่างนั้น

๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตนกิจ

๓. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย ติความธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน

๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่น ๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำ หน้าที่ เผยแผ่ศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนาและปฏิบัติตนตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่ศาสนามีคำ ที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำ ว่า “เผยแผ่” และ “เผยแผร์” “คำ ว่า เผยแผร์ เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้น ๆ ส่วนคำว่า เผยแผ่ หมายถึงการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่เป็นที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ้มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน”^{๖๑}

ฉะนั้นจักเห็นได้ว่า การเผยแผ่ของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานขึ้นดำเนินการ คือ

^{๖๐} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปญโญ), **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนาในทวี พลรัตน์ (บรรณธิการ)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘-๑๕๕.

^{๖๑} พระมหาสมทรง สิริธโร, **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (การบริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๑.

๑. การเผยแพร่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอน ประชาชนที่วัด ที่บ้าน ที่มีผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป

๒. การเผยแพร่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยาย ธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือ โดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียง หรือแถบบันทึกเสียง ไปเผยแพร่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมทั้งการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะ ออกเผยแพร่ หรือลงใน หนังสือพิมพ์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ออกเผยแพร่

๓. การเผยแพร่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแพร่หรือสถานศึกษาเป็นประจำหรือ ครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์โรงเรียน พระพุทธศาสนาวินิจฉัย เป็นต้น

สรุปได้ว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์ที่มีหน้าที่จะต้องกระทำ เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

๒.๓.๕ การสาธารณูปการ

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณูปการมีนักวิชาการหลากหลายท่าน ได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ) กล่าวถึง การสาธารณูปการ” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ กล่าวว่า เป็น “ค่านาม” หมายถึง “การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์” สำหรับ สาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง

๑. การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำ พรรษา และการยก วัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การรับบริจาค

๔. การศาสนสมบัติของวัด^{๖๒}

ตามความหมายที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยได้สรุปว่ามีลักษณะของการกระทำ การสาธารณูปการ ใน ๓ ประการ คือ

^{๖๒} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๕๔-๕๕.

๑. การกระทำด้วยแรงความคิด แรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม
๒. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน
๓. การทำโดยการจัดประโยชน์

การควบคุมและส่งเสริม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ควบคุมการสาธารณูปการและ ส่งเสริมการสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติต้องสอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำ ในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังต่อไปนี้

๑. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
๒. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอควรแก่สภาพท้องถิ่นและให้ก่อสร้างตามแบบแปลน
๓. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๔. ควบคุมการเงินและบัญชี รับ – จ่ายของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี

๕. ควบคุมดูแลการเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

๖. ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

สรุปได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานระดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่พระสังฆาธิการและเห็นผลงานของพระสังฆาธิการได้เร็วกว่างานอื่น แต่ก็มักเป็นเหตุก่อปัญหา เช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลุกลามใหญ่โต ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุหากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญเร่งรัดตรวจตราชี้แจงแนะนำ การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับ และความสมัคปรองมอดสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้นเป็นเหตุให้การคณะสงฆ์และการพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น

๒.๓.๖ การสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของแก่หน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปภโย) ได้กล่าวถึง การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจน สำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่วัดหรือเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้

๑. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย
๒. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล^{๖๓}

มหาเถรสมาคมได้กำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริม วัชต์แจ้ง คือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว กำหนดหน่วยงาน ให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้จัดการเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่งเจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายบรรพชิต กำนันในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง การสาธารณสงเคราะห์นี้ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการพิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น

๑. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การช่วยป้องกันโรคเอดส์

๒. การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลองสร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

๓. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วย เช่น การประสพอุทกภัยหรือช่วยคนชราหรือคนพิการการสาธารณสงเคราะห์จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงามและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและความสงบสุขของบ้านเมือง จึงจะถือว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสมและควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ ๕-๙ คน เป็นกรรมการ สำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริม มีคณะกรรมการอำนวยการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และคณะกรรมการ อำนวยการอบรมประชาชนกลาง

สรุปได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ คืองานที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร ตามสถานการณ์บ้านเมืองหรือตามปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ การช่วยเหลือสาธารณภัย ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ต่างๆ ล้วนเป็นภาระหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ต้องกระทำทั้งสิ้น

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒-๖๕.

๒.๓.๗ การกิจของเจ้าอาวาสในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการกิจของเจ้าอาวาสในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะ ๖ ด้าน ดังนี้

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการปกครอง

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน) ได้กล่าวถึง งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานลึกซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่ และละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็จะดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน

ผู้ปกครองวัดก็คือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะจะต้องปกครอง คำว่า “วัด” มีความหมาย ๒ ประการ คือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งศาสนาทั้งปวง และหมายถึง แหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา ๕ ประการ คือ

๑. ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งของวัด และบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเหมาะสมที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ

๒. ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่างๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถานที่แสดงถึงความถูกต้อง เรียบร้อยนำไปสู่ความสงบสุข

๓. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะเป็นสมณะ ตั้งอยู่ในศีลจารวัตร บำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบสุข บำเพ็ญสังคัมสงเคราะห์ตามสมณวิสัย ศิษย์วัดที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดถึงทายกทายิกาที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสก อุบาสิกาที่มีความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

๔. ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดจนถึงคำสั่งสอน และแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชูและศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

๕. ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่างๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแผ่หรืองานเสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังฆมณฑล เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา

เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องบริหารส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง ๕ นี้ไปพร้อมๆ กัน ด้วยความรับผิดชอบ โดยใช้นโยบายที่สุขุมรอบคอบ เหมาะกับกาลเทศะ และสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือ การบริหารศาสนบุคคล โดยเริ่มจากงานปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดพื้นที่เป็นเบื้องต้น

นอกจากนั้น จากภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาสทั้ง ๕ ประการ ดังกล่าวแล้ว เจ้าอาวาสยังมีภาระหน้าที่สำคัญ ตามพุทธประสงค์ คือ การช่วยพัฒนาท้องถิ่นด้วย เพราะปัจจุบัน ประชาชนนับถือพระภิกษุที่ประพฤติถูกต้องมีน้อย นับที่พระที่ผิดมากกว่า การนับถือพระถูกต้องต้องนับถือที่ท่านใช้ชีวิตของท่านตามพุทธบัญญัติ^{๖๔}

คณิงนิตย และสุบรรณ จันทบุตร ได้กล่าวถึง การปกครองสงฆ์ไม่ได้มีระเบียบแบบแผนอะไรมากนักและคณะสงฆ์ยังไม่ได้ดำรงสภาวะการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนเช่นปัจจุบัน เพราะพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มตั้งและทำหายุต่อความเชื่อในจารีตเดิมของศาสนาพราหมณ์ เจตจำนงในการออกบวชเกิดจากความเบื่อหน่ายและมุ่งหาจุดหลุดพ้นทางโลก แต่โดยเนื้อแท้ การปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยและเป็นสังคมที่เสมอภาค พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ของตนแต่ในสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ยอมเป็นใหญ่ไม่เลือกที่จะเป็นอาจารย์หรือสาธุศิษย์ เมื่อมีกิจสงฆ์เกิดขึ้นจะต้องมีการประชุมสงฆ์และถือมติเอกฉันท์เป็นหลัก เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังไม่มากนัก ความเสื่อมอันเกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์จึงมีน้อย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดสิกขาบทอยู่เนืองๆ มีเพียงกลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคีย์ ส่วนหลักที่ใช้ในการปกครองมีเพียงพระธรรมวินัย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพระราชอำนาจจากพระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ปกครองรัฐให้ออกกฎหมายบังคับสังฆมณฑล ฝ่ายอาณาจักรมีหน้าที่ถวายศาสนูปถัมภ์แต่ด้านเดียว^{๖๕}

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปกครองหมายถึง ภารกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฏ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่(หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่พระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตรหรือการจัดระบบการเป็นอยู่ในสังฆมณฑลเน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ ๓ วิธี คือ

^{๖๔} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, หน้า ๕๒-๕๓.

^{๖๕} คณิงนิตย และสุบรรณ จันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพฯมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

๑. นิคคหวิธี คือ การข่มคนที่ควรข่มหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
๒. ปัคคหวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
๓. ปวารณหวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้ คือให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ

- ๑) พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้แล้ว
- ๒) กฎหมายบ้านเมือง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้ใช้อำนาจทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติเพื่อจัดระเบียบและบังคับการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย
- ๓) ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับและนำไปปฏิบัติสืบ ๆ กันมา^{๖๖}

พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธ์^{๖๗} ได้กล่าวว่า วัดแต่ละวัดนอกจากจะจัดการปกครองโดยมีกฎ ระเบียบ กติกา เฉพาะของแต่ละวัดแล้ว ยังจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบการปกครองแห่งราชอาณาจักร และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เช่น กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม กฎกระทรวง เป็นต้น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดแย้งต่อหลักการพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ^{๖๘}

สุนทร ณ รั้งสี กล่าวไว้ว่า สังคมสงฆ์ มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมดหาใช่สงฆ์หรือผู้แทนของสงฆ์เป็นผู้บัญญัติอย่างที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้พระสงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทิน และกิเลสต่างๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใส และเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อชมเพื่อเกื้อยาก ๑ เพื่อสำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันบังเกิดจากปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม ๑ เพื่อถือ พระวินัย ด้านการบริหาร ในสมัยเมื่อยังมีพระสาวกไม่มาก พระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มมากขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพระพุทธศาสนา

^{๖๖} พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๖.

^{๖๗} พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธ์, “บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรักกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

ขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกอุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึง พระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มมากขึ้นอีกทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ใน การทำกิจกรรมทั้งปวงของพระพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน กำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับเป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง ส่วนการบริหารคณะสงฆ์โดย รูปองค์กร เช่น มหาเถรสมาคมนั้นไม่ บัญญัติในพระวินัย แต่ก็ได้ขัดพระวินัย ด้านตุลาการ สถาบันตุลาการทางพุทธศาสนามี ลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางราชอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมวางไว้ เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันไม่ให้มีการกระทำ หรือความประพฤติ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคม ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วน ฝ่ายพุทธจักรมี พระธรรมวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักร มีกระบวนการพิจารณา คดีหรืออธิกรณ์ และมีวิธีลงโทษตามโทษานุโทษ แต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษ ของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกันมาก ความผิดร้ายแรงบางอย่างของบรรพชิต เช่น ความผิดทางเพศ สำหรับฝ่ายอาณาจักรอาจถือว่าไม่ผิด^{๒๔}

พระธรรมวิมลโมลี (รุ่น อธิปญฺโญ) ได้กล่าวถึง พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสต้อง ช่วยพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้ วัดกับบ้าน พระกับชาวบ้าน เป็นของคู่กันมาช้านานแล้วโดยที่วัดต้องเป็นแหล่งให้วิทยากร แก่ชาวบ้านทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้าน อาชีพ ด้านศีลธรรม และประเพณี ประชาชนก็จะหันหน้าเข้ามาสู่วัดวาอารามกันมากขึ้นซึ่งในอดีตที่ผ่านมา บทบาท และกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดทำก็พบว่า วัดมีความหมายที่สำคัญๆ อยู่ ๕ ประการดังนี้

๑. วัดเป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสามเณร
๒. วัดเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานชาวบ้าน
๓. วัดเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้านรอบวัด
๔. วัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน

อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน บทบาทของวัดได้ถูกทำผิดเพี้ยนไปจากเดิม กรมการศาสนาจึง ได้รวบรวมโครงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

^{๒๔} สุนทร ฦ รังสี, สถาบันทางการเมืองตามแนวพุทธศาสตร์ รัฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๐), หน้า ๓๕-๖๐.

๑. มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่สะอาด เรียบร้อย รื่นรม เพื่อจูงใจให้ประชาชนได้เข้ามาสู่วัดมากขึ้น

๒. มุ่งในการปกครองสนบบุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ภายในวัดให้อยู่ด้วยความเรียบร้อยสงบสุข มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยกันอย่างจริงจัง และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน

๓. มุ่งให้วัดได้จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน ได้แก่ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน และช่วยอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่นักเรียนให้มากขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนก็คือ การพัฒนาวัดตามหลักการ ๓ ข้อ คือ

๑. การพัฒนาวัดให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่น เป็นสัดส่วน
๒. การจัดปกครองพระภิกษุ สามเณร และผู้อยู่ในวัดให้เรียบร้อยดีงาม
๓. การจัดอำนวยความสะดวกให้ประชาชนได้ใช้ชีวิตเป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศล และร่วมประกอบกิจกรรมทางสังคมประเพณีไทยได้อย่างเต็มที่^{๖๕}

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการศาสนศึกษา

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย^{๖๖}

กรมการศาสนา ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวงแผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษาแบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและอื่น ๆ บรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี

^{๖๕} พระธรรมวิมลโมลี (รุ่น ธีรปญโญ), พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน, การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, หน้า ๕๓-๗๖.

^{๖๖} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียนแผนกบาลีใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ์ โดยแบ่งเป็น ๙ ชั้น คือบาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค ๑ - ๒ ชั้นประโยค ป.ธ.๒,๓,๔,๕,๖,๗, ๘ และ ๙ ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ. ๓ ได้รับการแต่งตั้งคือเปรียญคือ ทรงตั้งเป็น“พระมหา”“สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค ๑ - ๒ ได้รับวุฒิปัตร์ ชั้นประโยค ป.ธ. ๓ - ๘ ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศ ชั้นประโยค ป.ธ. ๙ ได้รับปริญญาบัตรและพัดยศ เป็นปริญญาตรีทางศาสนาและถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ๙ ได้ในขณะเป็นสามเณรทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทเณรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยตย์กตเท่ากับพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้ การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้ เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

๔. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{๑๑}

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะการศึกษาของสงฆ์ แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมมาเป็นอย่างดีตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ

๑. คันถะฐุระ คือ ฐุระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาฐุระ คือ ฐุระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมยอด^{๑๒}

^{๑๑} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓ - ๑๔.

^{๑๒} พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๗.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึง การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตร และเนื้อหาของวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระพุทธศาสนา
๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา
๕. เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
๘. เพื่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม
๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ ว่าเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา และวัดเป็นสถานศึกษา คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรงและให้เจ้าคณะเจ้าสังฆกัตร่วมจัดด้วย ดังนี้

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา ในฐานะเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
๒. เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียน คณะจังหวัด
๓. ในบางกรณีให้เจ้าคณะสังฆกัตร่วมจัดด้วย

ทั้งนี้ องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใดขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและต่อพระสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียน และอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้ และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลัก และสำคัญของพระสงฆ์^{๗๓}

^{๗๓} พระเทพปริยัติสุธี, (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), วัดช่วยชาวบ้านอย่างไร, การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๑, (อัตสำเนา).

พระมหาสมทรง สิริหุโธโร ได้กล่าวถึง บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้ คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้าน การศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการ สร้างอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังของศาสนา อีกประการ หนึ่งก็คือ การไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้อาจจะทำให้เยาวชน และสังคม เห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์^{๓๔}

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

บุญศรี พานะจิตต์ กล่าวว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วย อาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์ งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมี ดังนี้

๑. งานพระธรรมทูตดำเนินงานโดยใช้ฆัมตีมหาเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้ง คณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ.๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัคร บำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็น งานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่ จะต้องปฏิบัติตามธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของ ประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยายการสนทนา ธรรมมีถก นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม วัดอุประสงฆ์สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี ๔ ประการ คือ

- ๑) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์
- ๒) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ ประชาชน
- ๓) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่าง ข้าราชการ ประชาชน พระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของ ประชาชน

^{๓๔} พระมหาสมทรง สิริหุโธโร, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓.

๔) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ.๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปีเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดจัดให้มีขึ้นในวัดในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกพุทธมามกาจารย์แบ่งเป็น ๓ คณะ คือคณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ ๗ - ๑๐ ขวบคณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ ๑๑ - ๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ ๑๖ - ๑๘ ปี

๖. การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัดโครงการลานวัดลานกีฬา เป็นต้น^{๑๕}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแพร่ศาสนธรรม หมายถึงการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบ

^{๑๕} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

สถานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆของภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่า การกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นนิยามที่สอดคล้องกับที่พระธรรมกิตติวงศ์ได้กล่าวว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึงการสอนกรรมฐาน การสอนจริยธรรมแก่เด็ก ๆ และชาวบ้านทั่วไปนั่นเอง^{๓๖}

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปญโญ) ได้กล่าวถึง พระพุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่ เผยแพร่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวิวัฒนาการของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีอยู่ ๒ คำที่ใช้อยู่ คือ คำว่า “เผยแผร์” และ “เผยแผ่” คำว่า “เผยแผร์” เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะของการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ คำว่า “เผยแผ่” หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ้มอล่วย และแสดงถึงความใจกว้าง และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตนในการเผยแผร์หรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้ากระทำโดยคุณุหัตถ์ นิยมใช้คำว่า “เผยแผร์” เช่น อานาจหน้าที่ส่วนหนึ่งของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการคือการเผยแผร์พระพุทธศาสนาอันนับเป็นศาสนาประจำชาติ

องค์การ สมาคมต่างๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะใช้คำว่าเผยแผร์พระพุทธศาสนา แต่ถ้าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรหรือพระสงฆ์จะใช้คำว่าเผยแผ่... เช่น “พระพุทธศาสนาแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะพระสาวกได้ช่วยกันเผยแผร์พระพุทธศาสนาถ้าขาดการเผยแผร์แล้ว พระพุทธศาสนาจักไม่แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้”

หน้าที่ในการเผยแผร์หลักธรรมของวัดหรือพระสงฆ์ ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แล้วตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด จะต้องทำหน้าที่เผยแผร์พระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. อบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสมณะสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ
๒. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย
๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

^{๓๖} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

๔. แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจศาสนพิธี และการปฏิบัติ
 ๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และได้ยินได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวข้องพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง
 ๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ
 ๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น
 ๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลีเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่างๆ ได้ท่อง ได้อ่านได้ ได้ฟังตามสมควรแก่สถานที่ และโอกาส
 ๙. ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไว้ เพื่อให้เด็กที่ขัดสนได้ใช้เรียน
- กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบประเพณีและปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้นมีการดำเนินการ ดังนี้
๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน และผู้อาราธนาที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือเทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียง นำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ
 ๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่การบรรยายธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแพร่ในที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ รวมถึงตลอดการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์
 ๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชน (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น
 ๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านกฤษฎีกา มีการตั้งเป็นสมาคมเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ยุวพุทธิกสมาคมประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่างๆ การบรรยายธรรมในที่ประชุมและทางสื่อมวลชนต่างๆ การตั้งชมรมพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่างๆ

๕. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ บางวัดจัดให้มีปาฐกถา เป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจมีการ ประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์หน้าพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ ทราย^{๓๓}

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการสาธารณูปการ

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) ได้กล่าวเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์และพระ ศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด
๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

นอกจากนั้นยังได้กล่าวอีกว่า การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตาม พระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุข (สัปปายะ) ๔ อย่าง คือ

๑. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์ เป็น รมณีสถานเจริญตา สบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๒. อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตาตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกิน อาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓. บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย เรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ วัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและเด็กวัด

๔. ธรรมสัปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือ เป็นสถานที่ปฏิบัติ ธรรม^{๓๔}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า สาธารณูปการ หมายถึง การดำเนินการ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจ ของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษาศาสนสมบัติ ของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็น

^{๓๓} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปญฺโญ), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิ การว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔-๑๔๖.

^{๓๔} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙ - ๑๒.

สำคัญและนอกจากนั้น กรมการศาสนา ได้กำหนดแนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการ โดยวัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา สถานที่ที่รื่นรมย์ ลานวัดสะอาดปราศจากขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูล มีถังรองรับขยะ มีถนนทางเดินเท้าภายในวัด วัดควรมีประตูปิดเปิดตามวันเวลาเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินของวัด มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตาสมควร การทาสีเสนาสนะก็ดี แผ่นป้ายก็ดี ให้ใช้สีเรียบๆ ไม่ฉูดฉาด การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการจัดระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้าที่อยู่อาศัย มีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล ห้องน้ำ ห้องส้วม จัดสวัสดิการให้ภิกษุสามเณรได้รับความผาสุกในการบำเพ็ญสมณธรรม^{๗๙}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่าเป็นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจการพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์ เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรม อันดีงาม บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน สังคม สามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลง ฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษา การเผยแผ่ศาสนาธรรมและการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่สำคัญเพื่อให้พระศาสนาสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง^{๘๐}

พระเทพปริยัติสุธี(วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึง การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่า เป็นคำนาม หมายถึง “การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์” สำหรับสาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้นหมายถึง

๑. การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน
๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้างวัด การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และการยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

^{๗๙} กรมการศาสนา, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, หน้า ๗.

^{๘๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕.

๓. กิจกรรมอื่นๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด

การสาธารณูปการทั้ง ๔ ความหมายนี้ ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตามมาตรา ๓๗ (๑) ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การสาธารณูปการ ตามความหมายที่กล่าวมานี้ จะมีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำด้วยแรงความคิด

๒. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน

๓. การกระทำโดยการจัดประโยชน์

การกระทำใน ๓ ลักษณะนี้ บางอย่างเป็นกิจการเฉพาะในหน้าที่ของเจ้าอาวาส เพราะเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติโดยตรง เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการ โดยเฉพาะงานบางอย่างเริ่มแล้วผ่านการพิจารณาตามลำดับ ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ และฝ่ายราชอาณาจักร บางอย่างเริ่มต้นจากเจ้าคณะและหรือเจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักรหรือผู้มีศรัทธาช่วยการวัด และการคณะสงฆ์ ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนคณะสงฆ์ ดังนั้น ผู้จัดการสาธารณูปการ จึงได้แก่

๑. เจ้าอาวาส

๒. เจ้าคณะ

๓. เจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักร

๔. ผู้เจริญด้วยศรัทธามุ่งช่วยการวัด และการคณะสงฆ์^{๕๑}

นำทรัพย์ จันทรหอม ได้กล่าวถึง กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ จัดให้มีที่พักสำหรับประชาชน อาหารกลางวันสำหรับเด็ก ยารักษาโรค ห้องสมุดประชาชน จัดที่ดินให้ประชาชนอยู่อาศัย ตั้งหน่วยสงเคราะห์และฝึกอาชีพ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตด้านต่างๆ ด้วยเมตตาธรรม^{๕๒}

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการศึกษาสงเคราะห์

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึงการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย

^{๕๑} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโต), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๐), หน้า ๔๔-๔๕.

^{๕๒} นำทรัพย์ จันทรหอม, การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทพระสงฆ์ไทย, หน้า ๕๓-๗๖.

ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น^{๕๖}

พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ) ได้กล่าวถึง การศึกษาที่ภิกษุสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน ๔ ลักษณะ คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับพระสงฆ์ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๒. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็กจังหวัดนครพนมและโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

๓. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่สถานศึกษาของทางฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็กศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่นวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๔. ศูนย์อบรมเด็กก่อนวัยเรียน เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมาย มาช่วยเหลือฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็ก ๆ สอนหนังสือง่ายๆ เบื้องต้น ที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้นการศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ช่วยพัฒนาสถานศึกษาช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษาและช่วยเหลือบุคคลผู้กำลัง

^{๕๖} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, หน้า ๕ - ๖.

ศึกษา วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้าน การศึกษาเป็นสถานอบรมปมนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาด คนดูแลและกำพร้าบิดามารดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์ให้ภิกษุสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็ก และเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่ วัยเด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป^{๔๔}

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการสาธารณสงเคราะห์

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึงการ ดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่โครงการ อุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัด ประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่นให้ ใช้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้า หมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประพาสหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๔๕}

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การ สาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและ บ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อ ประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือสา ธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับ การสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๔๖}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่าการสาธารณ สงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ต่างๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวยปัจจัยที่ได้รับบริจาค มาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส^{๔๗}

^{๔๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๔๘ – ๕๑.

^{๔๕} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, หน้า ๗.

^{๔๖} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), การจัดการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, หน้า ๑๔.

^{๔๗} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, หน้า ๒๕.

หลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสในพระไตรปิฎก

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัจจกนิบาต^{๔๘} ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสไว้ในอวาสสิกวรรค หมวดว่าด้วยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส ดังนี้

คุณธรรมสำหรับเจ้าอาวาส

๑. เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยมรรยาท เพียบพร้อมด้วยวัตร
๒. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ
๓. เป็นผู้ประพฤติขัดเกลา ยินดีในการหลีกเร้น
๔. เป็นผู้ยินดีในกัลยาณธรรม มีวาจางาม เจรจาถ้อยคำไพเราะ
๕. มีปัญญา ไม่โง่เขลา ไม่เป็นคนเซอะ^{๔๙}

ปियธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเป็นที่รัก)

๑. เป็นผู้ที่มีศีล สรรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรมีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
๒. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สังสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดดีด้วยทิวฐิติ
๓. เป็นผู้ที่มีวาจางาม เจรจาถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้รู้ความหมายได้
๔. เป็นผู้ใฝ่ฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก
๕. ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน^{๕๐}

โสภณธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสงดงาม)

๑. เป็นผู้ที่มีศีล สรรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรมีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
๒. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สังสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดดีด้วยทิวฐิติ

^{๔๘} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๑-๒๓๙/๓๗/๓-๓๘๓.

^{๔๙} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๑/๓๗/๓.

^{๕๐} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๒/๓๗/๔.

๓. เป็นผู้มีความงาม เจริญด้วยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้

๔. เป็นผู้สามารถชี้แจงบุคคลผู้เข้าไปหาให้เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติเข้าใจให้อาจารย์แก่กล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมกถา

๕. เป็นผู้ได้มาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก^{๕๑}

พหุประการธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุให้มีอุปการะมากแก่อาวาส)

๑. เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรมีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

๒. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดดีด้วยทิฏฐิ

๓. ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ปรักหักพัง

๔. เมื่อภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงหรือภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึง เธอเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว ภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงแล้ว ขอเชิญพวกท่านทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ”

๕. เป็นผู้ได้มาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก^{๕๒}

อนุกรมธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุอนุเคราะห์คฤหัสถ์)

๑. ให้คฤหัสถ์สมาทานอริศีล (ศีล ๕ ประการ)

๒. ให้คฤหัสถ์ตั้งอยู่ในการเห็นธรรม (อริยสัจ ๔)

๓. เข้าไปหากคฤหัสถ์ผู้เป็นไข้ให้สติว่า “ท่านทั้งหลายจงตั้งสติไว้ต่อพระรัตนตรัยที่ควรแก่สักการะ” และเมื่อภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงหรือภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึง เธอเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว ภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงแล้ว ขอเชิญพวกท่านทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ”

๔. ฉันทโภชนะที่พวกคฤหัสถ์นำมาถวาย จะเลวหรือประณีตก็ตามด้วยตนเอง

๕. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป^{๕๓}

^{๕๑} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๓/๓๗๕.

^{๕๒} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๔/๓๗๖.

^{๕๓} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๕/๓๗๗.

ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเหมือนดั่งอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ ๑)

๑. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน
๒. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ
๓. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ปลุกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส
๔. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ปลุกความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส
๕. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป^{๔๔}

ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเหมือนดั่งอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ ๒)

๑. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน
๒. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ
๓. เป็นผู้ไม่ตระหนี่อาวาส ไม่หวงแหนอาวาส
๔. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ตระกูล ไม่หวงแหนตระกูล
๕. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป^{๔๕}

ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเหมือนดั่งอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ ๓)

๑. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน
๒. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ
๓. เป็นผู้ไม่ตระหนี่อาวาส
๔. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ตระกูล
๕. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ลาภ^{๔๖}

จากหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยได้สรุปว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น เป็นการบริหารกิจการเพื่อประโยชน์แก่องค์กร และพระสงฆ์ โดยมีแบบแผน และกฎข้อบังคับตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และทำให้องค์กรสงฆ์มีความเป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน เป็นการบริหารที่มุ่งเน้นเพื่อประโยชน์ดังนี้

๑. เป็นไปเพื่อความเรียบร้อยแห่งพระภิกษุสามเณร
๒. เป็นไปเพื่อการนำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใส
๓. เป็นไปเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่มีความรู้อันเป็นกำลังของพระศาสนาในอนาคต
๔. เป็นไปเพื่อความผูกพันระหว่างคณะสงฆ์กับประชาชนทั่วไป
๕. เป็นไปเพื่อสร้างแบบอย่างอันดีแก่ประชาชนทั่วไป

^{๔๔} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๖/๓๗๘.

^{๔๕} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๗/๓๗๙.

^{๔๖} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๘/๓๘๐.

๖. เป็นไปเพื่อการประสานระหว่างคณะสงฆ์กับองค์กรของรัฐ อันจะทำให้ความร่วมมือกันเป็นไปด้วยดี

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

๒.๔.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

จากการทบทวนความหมายของพระสังฆาธิการของนักวิชาการหลากหลายท่านได้ให้ความหมายของพระสังฆาธิการไว้ดังนี้

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ ได้อธิบายไว้ในหนังสือการปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับพระสังฆาธิการ มาจากคำว่า “สังฆ” และ “อธิการ” เป็นพระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ หรือพระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่งจึง หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์^{๔๗}

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน คือ บริหารการคณะสงฆ์ และการพระศาสนาตามที่กำหนดใน ๔ องค์การเดิม แต่มีได้จัดเป็นองค์การ ซึ่งเป็นตัวองค์กรบริหาร คงยึดเอาเฉพาะลักษณะงานในองค์การนั้นๆ เปลี่ยนเรียกว่า "การ" กล่าวคือ

๑. การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (เดิมคืองานในองค์การปกครอง)
๒. การศาสนศึกษา (เดิมคืองานในองค์การศึกษา)
๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (เดิมคืองานในองค์การเผยแผ่)
๔. การสาธารณูปการ และ

๕. เพิ่มการศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์เข้า พร้อมทั้งเอาการนิคหกรรม (เดิมคือการวินิจฉัยอธิกรณ์) รวมเข้าอยู่ในอำนาจหน้าที่เจ้าคณะชั้นนั้นๆ เพื่อมิให้เกิดความถ่วงตุลแห่งอำนาจตั้ง เช่น กฎหมายฉบับเดิม เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมได้กำหนดให้มีรองเจ้าคณะ เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะในชั้นนั้นๆ อีกส่วนหนึ่ง แม้ในส่วนวัด ก็ให้มีรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เพื่อเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ

^{๔๗} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ เป็นพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ โดยกำหนดตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นไว้ได้แก่ ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวมีอำนาจเต็มตามที่กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ มติ คำสั่งของมหาเถรสมาคมครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ในหมู่บ้าน และในชุมชน โดยใช้หลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา

๒.๔.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกับความสำคัญของพระสังฆาธิการมีนักวิชาการกล่าวถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการไว้แตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละคน ดังนี้

กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ได้แสดงความเห็นถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องด้วยพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพ และเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๔}

นอกจากนี้กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ ข้อ ๔ ได้กำหนดว่า พระสังฆาธิการ หมายถึงพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการเป็นพระภิกษุที่ปฏิบัติตามภารกิจของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง และสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธศาสนา และสร้างความเข้มแข็ง ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและปกครองดูแลคณะสงฆ์ให้อยู่ในระบบระเบียบของกฎมหาเถรสมาคม

^{๔๔} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า คำนำ.

๒.๔.๓ การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ

กฎหมายแพ่งศรัทธาฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) หมวด ๒ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ

คุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ

ข้อ ๖ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งตามข้อ ๔ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
๒. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิการณที่พึงรังเกียจมาก่อน
๗. ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ตามกฎหมายแพ่งศรัทธาฉบับที่ ๒๔ มีดังนี้

๑. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

- ๑) มีพรรษาพ้น ๓๐ และ
- ๒) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ

และสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมายแพ่งศรัทธาให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ โดยความเห็นชอบของเถรสมาคม

๒. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

- ๑) มีพรรษา ๒๐ พรรษาและ
- ๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- ๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
- ๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ หรือ
- ๕) เป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอกหรือเป็นเปรียญธรรม ๙

ประโยค

การแต่งตั้งเจ้าคณะภาคเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติครบถ้วนเสนอต่อมหาเถรสมาคมพิจารณาเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาคจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปีและอาจได้รับการแต่งตั้งอีกก็ได้

๓. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- ๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
- ๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- ๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี
- ๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค

การแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

๔. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- ๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
- ๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- ๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
- ๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดใด ให้เจ้าคณะจังหวัดนั้นคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวเสนอเจ้าคณะภาคเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

๕. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติ โดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- ๑) มีพรรษาพ้นจาก ๕ กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และ
- ๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- ๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือ
- ๔) เป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรมหรือเป็นนักธรรมชั้นเอก

การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุ ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวเสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนา และรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

๖. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสที่เป็นพระอารามราษฎร์ ต้องมีคุณสมบัติ ตามข้อ ๖ และ

- ๑) มีพรรษาพ้น ๕ พรรษา และ
- ๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอรองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังักัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้งถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสนั้น ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วยให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง

ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส นอกจากพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสวัดนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๖ และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง

๗. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก ส่วนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยอีกเฉพาะส่วนหนึ่งดังนี้

๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท

การแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วแต่กรณี เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อมหาเถรสมาคมพิจารณา ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคดำเนินการตามความในวรรคต้น

ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติและระบุหน้าที่ที่มอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคมสมเด็จ

พระสังฆราชทรงแต่งตั้ง เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงตามมติมหาเถรสมาคม^{๕๕}

การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการ

การพ้นจากตำแหน่งพระสังฆาธิการ ตามกฏมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ มีดังนี้
ข้อ ๒๖ พระสังฆาธิการย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ เมื่อ

- ๑) มรณภาพ
- ๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- ๓) ลาออก
- ๔) ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่
- ๕) ยกเป็นกิตติมศักดิ์
- ๖) รับตำแหน่งหน้าที่เจ้าคณะหรือรองเจ้าคณะอื่น
- ๗) ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
- ๘) ถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่
- ๙) ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่^{๕๖}

ภารกิจของเจ้าอาวาส

พระครูสิริอาภากร (อำภา) ได้กล่าวถึง พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบงานด้านการปกครองตนเอง และการปกครองวัด ๔ ฐานะ คือ

๑. มีบทบาทหรือหน้าที่รับผิดชอบฐานะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
๒. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นผู้แทนวัด
๓. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นพระสังฆาธิการ
๔. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

พระสังฆาธิการในฐานะเจ้าอาวาสนอกจากจะมีบทบาทและหน้าที่ใน ๔ ฐานะ ข้างต้นแล้ว ยังมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปตามความมุ่งหมายและตรงตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และกฏมหาเถรสมาคม โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยด้วย^{๕๗}

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

^{๕๖} อ่างแล้ว.

^{๕๗} พระครูสิริอาภากร (อำภา), “บทบาทเจ้าอาวาสด้านการปกครองและด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

พระวิสุทธีภักทธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี) ได้กล่าวถึง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ ดังนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

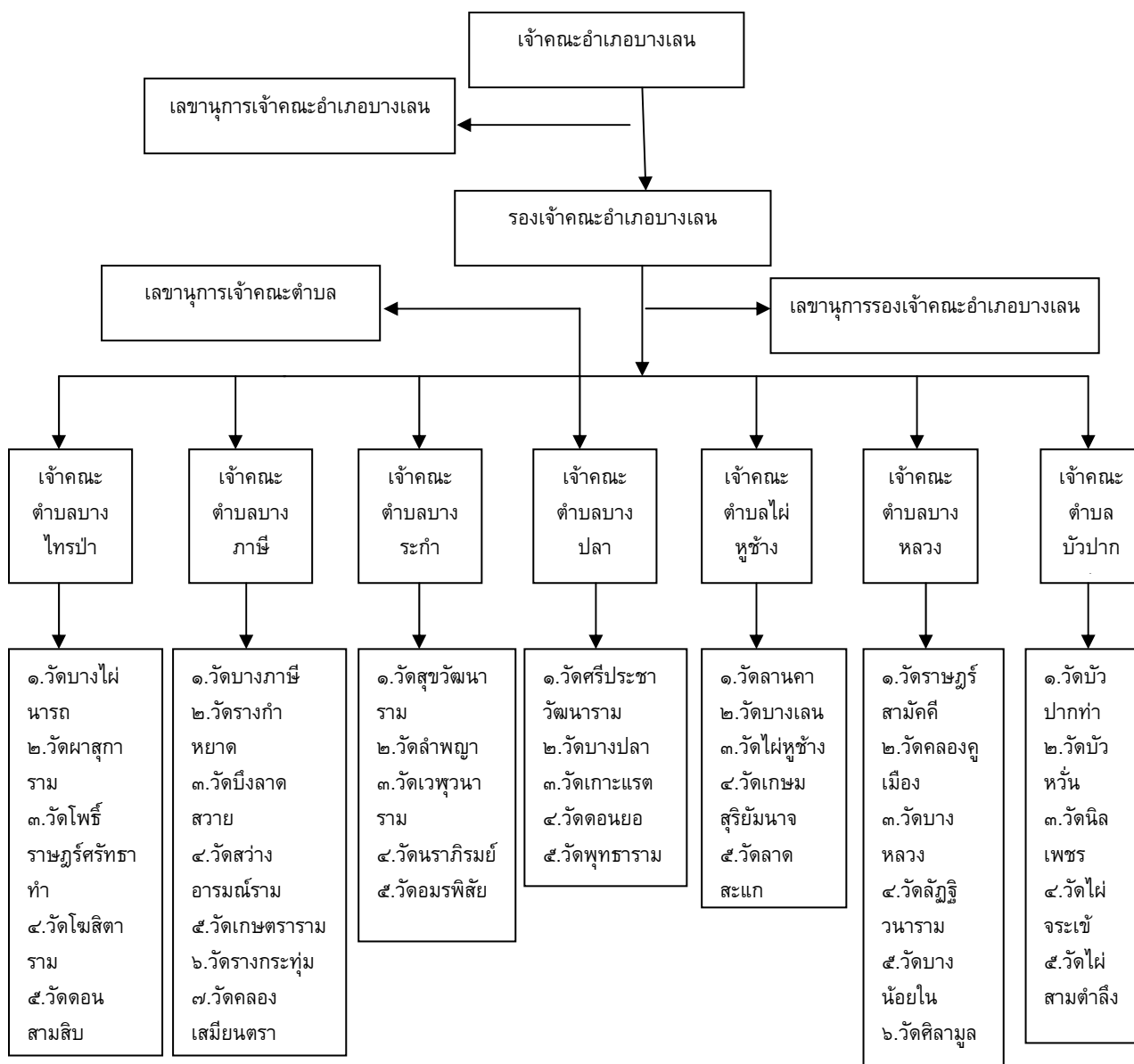
- ๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- ๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- ๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

ภารกิจที่เจ้าอาวาสต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ ได้ระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาส ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้สำเร็จไปได้ด้วยดีสมดังเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม^{๑๑๒}

^{๑๑๒} พระวิสุทธีภักทธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม, หน้า ๘๔.

๒.๔.๔ ข้อมูลเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม



แผนภาพที่ ๒.๑ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

การบริหารจัดการงานสงฆ์ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมนั้น ได้จัดเป็นระบบระเบียบ และแบ่งฝ่ายการบริหารจัดการอย่างชัดเจน โดยแต่ละฝ่ายจะต้องจัดการงานของตนให้สำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้และดำเนินการอย่างเคร่งครัด ซึ่งในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม นั้น มีวัดจำนวนทั้งสิ้น ๓๘ แห่ง^{๑๐๓}

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง “การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” นี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

พระคณพศ กิตติสาโร (ประกอบเสียง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า พนักงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอบางกรวยมีความคิดเห็นต่อการ ตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ผู้บริหาร พนักงาน และลูกจ้าง ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอบางกรวยมีความคิดเห็นต่อการ ตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร พนักงาน และลูกจ้างต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และประสบการณ์ทำงาน ที่อยู่ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่าผู้บริหาร พนักงาน และลูกจ้าง ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวยมีความคิดเห็นต่อการบริหารงาน ตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๐๔}

^{๑๐๓} รายงานพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม, ข้อมูลทั่วไป, [ออนไลน์] , แหล่งที่มา <http://www.banglentemple.org/index.php?mo=59&action=page&id=269098>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๕.

^{๑๐๔} พระคณพศ กิตติสาโร (ประกอบเสียง), “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

พระจรรุณ ธีรปญโญ (เวฬุวาปี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๓๐ มีอายุตั้งแต่ ๓๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๔๐ มีระดับการศึกษา ม.๓ - ม.๖ หรือ ปวช. คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๓๐ และมีอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๘๐ และพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ในภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก ($X = ๓.๕๒$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านพบว่า ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มตัวอย่างต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน^{๑๐๕}

พระมหาลำพึง ธีรปญโญ (เพ็ญภู) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัชฌิม พบว่า บุคลากรของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัชฌิมมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อการบริหารงานตามธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามบุคลากรที่มีเพศต่างกัน ที่มีอายุต่างกัน มีตำแหน่งแตกต่างกัน ประสบการณ์การทำงานต่างกัน และมีระดับการศึกษาต่างกัน พบว่า มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกันทุกด้านจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๐๖}

^{๑๐๕} พระจรรุณ ธีรปญโญ (เวฬุวาปี), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

^{๑๐๖} พระมหาลำพึง ธีรปญโญ (เพ็ญภู), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

สุพจน์ เจริญขำ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วน ตำบลปางมะค่า อำเภอเขาฉกรรจ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร” ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอเขาฉกรรจ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($X = 3.76$) ผลเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานของตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอเขาฉกรรจ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน อายุต่างกันและระดับการศึกษาต่างกัน มีทัศนคติ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย แต่ในส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพที่ต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ($Sig = 0.00$)^{๑๐๗}

ณทพงษ์ วิยะรินทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองช้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองช้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบ พบว่า เพศชายเพศหญิง ไม่แตกต่างกัน ระหว่างผู้มีรายได้ ๕,๐๐๐ บาทและต่ำกว่ากับ ตั้งแต่ ๕,๐๐๑ ขึ้นไป ไม่มีความแตกต่างกัน อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นมากกว่าอายุ ๑๘-๓๐ ปี และ ๓๑-๕๙ ปี ระหว่างอาชีพเกษตรกร ค้าขาย พนักงานบริษัทห้างร้าน โรงงานอุตสาหกรรมและรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ ไม่มีความแตกต่างกัน และที่อยู่อาศัย หมู่ที่ ๑ หมู่ที่ ๒ หมู่ที่ ๓ หมู่ที่ ๔ หมู่ที่ ๖ และหมู่ที่ ๗ มีความคิดเห็นมากกว่าหมู่ที่ ๕^{๑๐๘}

สุภัทรมาศ จริยเวชช์วัฒนา ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการเทศบาลตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า เทศบาลตำบลบ้านฉางมีความเสมอภาคและกระจายพัฒนาอย่างทั่วถึง ไม่มีการเลือกปฏิบัติและได้จัดตั้งคณะกรรมการชุมชนร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาและในเรื่องของการจัดซื้อจัดจ้าง กระบวนการต่างๆ ส่วนใหญ่มีความเปิดเผยตรงไปตรงมา พบว่ามีปัญหาในเรื่อง

^{๑๐๗} สุพจน์ เจริญขำ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วน ตำบลปางมะค่า อำเภอเขาฉกรรจ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

^{๑๐๘} ณทพงษ์ วิยะรินทร์, “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองช้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๒.

ของคณะกรรมการชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามานั้นบางคนไม่เห็นแก่ประโยชน์ของชุมชนแต่เข้ามาเพื่อหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง^{๑๐๕}

พระครูหนทวีวัฒน์ วิธมฺโม (มีนุสรณ์) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า การวิจัยเรื่องการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่า เทศบาลตำบลปลายบางได้บริหารงานตามหลักสาราณียธรรมทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม ๖ อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปลายบาง มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามเพศ และอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๐๖}

นรินทร์ พูลสวัสดิ์ ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี” ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายได้ พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีปัญหามากที่สุด ด้านที่มีปัญหาลงมาตามลำดับ คือ ด้านการติดตามผลและนิเทศการสอน ด้านหลักสูตร และองค์ประกอบของหลักสูตร และด้านที่มีปัญหาน้อยที่สุดคือ ด้านการวัดผล และด้านประเมินผลการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาเป็น รายข้อ พบว่า ข้อที่มีปัญหามากที่สุดในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ ความพร้อมของครูในด้านความรู้เกี่ยวกับวิชาเฉพาะ และข้อที่มีปัญหามากที่สุดในแต่ละด้าน เรียงลำดับ ลงไป คือ การเชิญวิทยากรภายนอกมาสาธิตการสอนแก่ครูเป็นปัญหาในด้านการติดตามผล และนิเทศการสอน การพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นเป็นปัญหาในด้านการหลักสูตร และ

^{๑๐๕} สุภัทรมาศ จริยเวชชวัฒนา, “การบริหารจัดการเทศบาลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านฉาง”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), หน้า ก.

^{๑๐๖} พระครูหนทวีวัฒน์ วิธมฺโม (มีนุสรณ์), “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

องค์ประกอบของหลักสูตร และการจัดตั้งธนาคารข้อสอบเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด ในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน เมื่อเปรียบเทียบปัญหาการบริการงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนโดยคำนึงถึง ประสบการณ์ของผู้บริหารโรงเรียน และขนาดของโรงเรียนแล้ว พบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๑๑}

ปราโมทย์ ภูมิพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมพระสังฆาธิการในจังหวัดขอนแก่น มีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภออยู่ในระดับมาก โดยพระสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะอำเภอและสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะตำบลมีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๑๑๒}

พระวิฑูรย์ ฐานเมธี (บุญพร้อม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพสมรส และอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ และการศึกษา ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕^{๑๑๓}

^{๑๑๑} นรินทร์ พูลสวัสดิ์, “ปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๓๓), หน้า ๖๕.

^{๑๑๒} ปราโมทย์ ภูมิพันธ์, “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

^{๑๑๓} พระวิฑูรย์ ฐานเมธี (บุญพร้อม), “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ก.

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” ผลวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทักษะต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทักษะต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอนเท่ากับ ๓.๘๕ ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติเท่ากับ ๓.๗๘ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลเท่ากับ ๓.๖๑ และด้านการบริหารและการปกครองเท่ากับ ๓.๕๖ ตามลำดับ การเปรียบเทียบทักษะของพระภิกษุและสามเณรต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทักษะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกันตาม สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาชั้นกรรม วุฒิการศึกษาปริญญาธรรมและวุฒิการศึกษาสามัญ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๑๔}

พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านการสอน ทักษะด้านเทคนิคและทักษะด้านความคิด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔, ๔.๑๒, ๓.๙๑, ๓.๘๕ และ ๓.๘๔ ตามลำดับ การเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีทักษะแตกต่างกันตาม พรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีอายุและระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทักษะไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๑๕}

^{๑๑๔} พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์), “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

^{๑๑๕} พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย), “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

สรุปได้ว่า การบริหาร คือ การวางแผนและการจัดองค์การให้สามารถดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ที่องค์การนั้นตั้งไว้ การวางแผนยังหมายรวมถึงการจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมการทำงานเพื่อให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดและคุ้มค่างับทรัพยากรที่มีอยู่ โดยอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยในการบริหาร (Factor of Management) ในองค์การเป็นสำคัญ

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

กรมการศาสนา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน” พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยหลัก ประกอบด้วยความสามารถพิเศษหรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพภาวะผู้นำ เช่นความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนในพระธรรมวินัยและกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์กร การบริหารบุคลากร การติดตามงานการบริหารการเงิน เป็นต้น และปัจจัยเสริม คือ ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนได้แก่สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งบรรยากาศในวัดและการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่นเป็นโบราณสถานมีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมและอื่น^{๑๑๖}

กฤตดา มมตะชบ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕” ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นไปตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั่นคือ เจ้าอาวาสเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ผลการสำรวจทัศนคติของพระสงฆ์ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดเห็นว่าพระสงฆ์ซึ่งโดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจ เห็นว่าโครงสร้างอำนาจเดิมไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ เจ้าอาวาสมีอำนาจมากเกินไปควรนำหลักพระธรรมวินัยมายึดเป็นหลักในการตัดสินใจ ตัดสินปัญหา ควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์ภูมิภาคในขั้นตอนการบริหาร การแต่งตั้งและถอดถอน รัฐควรเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสถาบันมากขึ้นและนอกจากนี้ประชาชนควรเข้ามามีอำนาจในระดับที่เหมาะสม

^{๑๑๖} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

สำหรับการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร มีผลดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยด้านอายุ สมณศักดิ์ ตำแหน่งการบริหารและพระราชสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แตกต่างกัน

๒. ฌกายที่แตกต่างกันส่งผลต่อความแตกต่างกันในการตีความเกี่ยวกับพระราชบัญญัติบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

๓. ปัจจัยต่าง ๆ คือ ที่ตั้งของวัด ฌกาย สมณศักดิ์ ตำแหน่งทางการบริหาร การศึกษา และอายุพรรษาที่กำหนดทัศนคติของพระสงฆ์ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดต่างกัน^{๑๑๗}

ทวี ขจรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด โดยรวมนั้นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาบทบาทแต่ละด้านพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน เรียงลำดับตามจากค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ปรากฏดังนี้ บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ บทบาทด้านการสาธารณูปโภค บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ และบทบาทด้านการศาสนศึกษา^{๑๑๘}

ปราโมทย์ ภูมิพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมพระสังฆาธิการในจังหวัดขอนแก่น มีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภออยู่ในระดับมาก โดยพระสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะอำเภอและสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะตำบล มีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๑๑๙}

^{๑๑๗} กฤษดา มมตะขบ, “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓).

^{๑๑๘} ทวี ขจรกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสรวงคาม, ๒๕๔๗).

^{๑๑๙} ปราโมทย์ ภูมิพันธ์, “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓).

พระมหาเริงศักดิ์ พิมพ์สกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า” ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างการบริหาร เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของ คณะกรรมการและการกระจายอำนาจ การตรวจสอบรวมถึงมีไวยาวัจกรช่วยในกิจการของสงฆ์ ภารกิจ ๖ ด้าน คือ ปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย บริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม มี คณะกรรมการพิจารณาพระสงฆ์ที่ทำความผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตรและกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุ สามเณรต้องศึกษาทุกรูป จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรการพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ ครูสอนโดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ ควรมืองค์การเผยแผ่พร้อมทั้งพัฒนาภิกษุโดยรัฐให้การสนับสนุนการก่อสร้าง อาคารต่างๆควรอนุรักษ์ศิลปะแบบไทย เป็นสัดส่วนมีแบบแปลนโดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอย ดูแล ส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆและการมีส่วนร่วมในการขจัดอบายมุข^{๑๒๐}

พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส (ไกรจันทร์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติ หน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆวิहारิก จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า สังฆวิहारิกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่ำกว่านักธรรมเอกและนักธรรมเอก มีทัศนะต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังฆวิहारิกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน ก็ไม่ส่งผลให้ การปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ แตกต่างกันอย่างใด^{๑๒๑}

พระมหามณเฑียร คล้ายแก้ว ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตบางกอกน้อยกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่าทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น รายด้านพบว่า ด้านเทคนิค มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากรองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ด้านความคิดรวบยอด อยู่ในระดับมากและด้านมนุษยสัมพันธ์ อยู่ในระดับปานกลาง^{๑๒๒}

^{๑๒๐} พระมหาเริงศักดิ์ พิมพ์สกุล, “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, วิทยานิพนธ์การบริหาร การศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕).

^{๑๒๑} พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส (ไกรจันทร์), “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระ อุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆวิहारิก จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗).

^{๑๒๒} พระมหามณเฑียร คล้ายแก้ว, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๒).

บุญช่วย จันทร์เฮ้า ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร พบว่าระดับพฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสและการปฏิบัติงานวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดโดยภาพรวมมีสองด้าน คือด้านกระบวนการวินิจฉัยสั่งการและด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน เมื่อแยกพิจารณาการปฏิบัติงานวัดเป็นรายด้าน พบว่าพฤติกรรมที่ส่งผลมี ๔ ด้าน คือ กระบวนการวินิจฉัยสั่งการ การกำหนดเป้าหมายการสั่งการ การควบคุมการปฏิบัติงานและการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน และการฝึกอบรม^{๑๒๗}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการวัด คือ การวางแผนพัฒนาศักยภาพของวัดที่อาศัยอยู่ให้เจริญขึ้นไม่ว่าจะเป็นทางธรรม ทางโลก ซึ่งผู้นำจะต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีระบบ ระเบียบ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของวัดต่อไป

๒.๕.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

ชาญณรงค์ หินเกิด ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ๑.พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ใช้วัดของตนเองเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบาทหน้าที่ด้วยดี เสมอมา ปรับปรุงสถานที่และบริเวณวัดให้สะอาดและร่มรื่น รวมทั้งให้สาธารณสงเคราะห์ได้ตามฐานานุกรม ๒. การพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคามทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการประสบปัญหาสำคัญ ได้แก่ ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ห้องสมุดและหนังสือประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะขาดแคลนบุคลากร งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาเหล่านี้พระสังฆาธิการได้รับความช่วยเหลือ

^{๑๒๗}บุญช่วย จันทร์เฮ้า, “พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”.วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗.

จากทางราชการ ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสมทบและชุมชนช่วยแก้ปัญหา ทำให้การพัฒนาวัดดำเนินมาไ้ระดับหนึ่ง^{๑๒๔}

พระธวัชชัย จารุธมฺโม (ศรีสุข) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษพบว่าประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พระภิกษุสามเณร และประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกด้านการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร และประชาชน ต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี พบว่า สถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่ง การศึกษานักธรรม และการศึกษายสามัญ เพศ สถานภาพ อาชีพ ตลอดจนถึงทักษะและประสบการณ์ชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุสามเณร ประชาชน แตกต่างกัน มีความคิดเห็น ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๒๕}

พระครูสังฆรักษ์กฤษฎ์ฤทธิคุณ สุขเมโธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” ผลวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๔๕ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปการมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ และ ๓.๕๔ ตามลำดับ ส่วนด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และด้านการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง^{๑๒๖}

^{๑๒๔}ชาญณรงค์ หินเกิด, “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

^{๑๒๕}พระธวัชชัย จารุธมฺโม (ศรีสุข), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

^{๑๒๖}พระครูสังฆรักษ์กฤษฎ์ฤทธิคุณ สุขเมโธ, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

พระครูพิศาลถิรธรรม (ปญญาวิชโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษา สงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง^{๑๒๗}

พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดถึงการพัฒนาบุคลากร การศึกษาและอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ, พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรมและตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๑๒๘}

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารจัดการวัดของพระสงฆ์ เพื่อความเป็นระเบียบและมีความมีประสิทธิภาพขององค์กรสงฆ์ และทำให้รู้ถึงหน้าที่ที่พระสงฆ์นั้นจะต้องกระทำหรือไม่กระทำ อันนำไปสู่ความเจริญในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่การงานขององค์กรรวมถึงประโยชน์ต่อสังคม

^{๑๒๗} พระครูพิศาลถิรธรรม (ปญญาวิชโร), “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

^{๑๒๘} พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

๒.๕.๔ งานวิจัยเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

ธัญพร พงษ์โสภณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษารณีย์ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัดตุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสารทางสื่อสารมวลชนของพระสงฆ์ และการนำข่าวสารที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ การเลือกใช้วิธีการสื่อสารของพระสงฆ์ในการชี้แนะ และปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษาทางโลก และการศึกษาทางธรรม กับการชี้แนะ และปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบทเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๘๐ รูป ศึกษาประชากรทั้งหมด พบว่า ประชากรพระสงฆ์ติดตามข่าวสารต่างๆ จากหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน และเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางหนังสือพิมพ์มากที่สุด พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะตกลงใจเชื่อข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากที่สุด และประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ นำข่าวสารที่ได้จากการอ่าน รับฟังหรือรับชม จากสื่อมวลชนต่างๆ ไปใช้ประโยชน์ในการชี้แนะอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชน^{๒๒๙}

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร ได้ศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำปรึกษาสนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรมเมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรม อื่นอีกซึ่งด้วยวิธีการบรรยาย อธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรมเป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนากันอย่างแพร่หลาย มีบางส่วนเท่านั้นที่มีได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ได้หันมาในตัวตนอยู่ก็มีซึ่งเท่ากับ

^{๒๒๙} ธัญพร พงษ์โสภณ, บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษารณีย์ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดกาญจนบุรี), วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน), (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๖๓.

ได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ นับเป็นตัวอย่างการประกอบศาสนกิจ ดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๑๐}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่าการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรจะ กำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบท กำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือใน โรงเรียน^{๑๑๑}

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ศึกษา เปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัย สรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทใน การบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้าน ศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสา ธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะ สงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษาวุฒิ การศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่ แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครอง พระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่ พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๑๑๒}

^{๑๑๐} พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร, “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ข.

^{๑๑๑} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๑๐๔.

^{๑๑๒} พระธนดล นาคพิพัฒน์, *การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์*, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ข.

พระปลัดเกียรติกศักดิ์ สนิทวิวรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” จากผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบในการจัดการ ศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และ ครูอาจารย์ ผู้บริหารการศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกรับภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนา และคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามากคือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียน และอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้^{๑๓๓}

พระมหากฤษฎา นันทเพชร ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคมโดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาทัศนคติของพระสงฆ์ของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับศึกษาในระดับปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่างๆ ของพระสงฆ์ในการศึกษาในระดับปริญญาตรีในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต การเก็บข้อมูลแบบสอบถามโดยใช้วิธีเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ จากกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนบาลีเปรียญธรรมเก้าประโยคในโรงเรียนปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และพระนักศึกษาระดับปีที่ ๔ ของมหาลัยสงฆ์ ๒ แห่งในกรุงเทพมหานคร คือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ จำนวนตัวอย่าง ๑๘๕ ตัวอย่าง และนำข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่า F-test จากผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหามกุฏราชวิทยาลัยต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ พระสงฆ์ที่เรียนเอกสังคมวิทยา มีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม สูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา และวิชาเอก บาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่าปัจจัยอื่นๆ เช่น พรรษา สถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๑๓๔}

^{๑๓๓} พระปลัดเกียรติกศักดิ์ สนิทวิวรกุล, บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๘, หน้า ๔๑.

^{๑๓๔} พระมหากฤษฎา นันทเพชร, ทักษะคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์) ๒๕๕๐, หน้า ๖๗.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม ได้ศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ ต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบ และถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใส และยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมานับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๓๕}

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคมและบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติของพระธรรมวิสุทธิมงคลผลจากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกร แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถือธุดงค์วัตร เป็นเครื่องขัดเกลากิเลส เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการปฏิบัติตามมากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนา การศึกษา สาธารณสุข และสาธารณประโยชน์อื่นๆ ตลอดจนจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๑๓๖}

^{๑๓๕} พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม, “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ก.

^{๑๓๖} พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)*, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตินิล) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ในการเอานำหลักธรรมมาพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข โดยศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการศึกษา คือ ชุมชนวัดโนนเมืองที่พระครูศีลวราภรณ์เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนากิจการชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศนา บรรยาย ป้ายข้อความ สื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งหมายไว้คือ ชุมชนปลอดจากอบายมุข โดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ประชาชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมุ่งให้มีการปฏิบัติจริง ส่งเสริมขบวนการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนได้นำเนิ่นการฝายกิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลจากการศึกษาปรากฏว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอด และพึ่งพากันเองในชุมชน^{๑๓๗}

เฉลิม อุตกฤษฎ์ ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาพบว่าในเรื่องการพัฒนาวัดพระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงที่อยู่อาศัย การคมนาคมภายในวัด ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงป่าช้า เมรุเผาศพ แหล่งน้ำดื่มน้ำใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกสบาย เรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การปรับปรุงการคมนาคมในหมู่บ้าน ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงห้องสมุด แหล่งน้ำเพื่อเกษตรกรรม สถานที่ประกอบกิจกรรมของหมู่บ้านเรื่องบริการสังคม พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงบริเวณโรงเรียนและจัดหาอุปกรณ์การศึกษา ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การบริจาคสิ่งของที่จำเป็นให้โรงพยาบาล และการสร้างโรงเรียน เรื่องการพัฒนาการศึกษา พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การอบรมศีลธรรมประชาชน การศึกษาด้านปริยัติธรรม ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การให้การศึกษาด้านสามัญศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียนและอบรมพิเศษแก่ผู้ต้องขังของเรือนจำ^{๑๓๘}

^{๑๓๗} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตินิล), *วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

^{๑๓๘} เฉลิม อุตกฤษฎ์, “การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต*, (คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑), หน้า ๘.

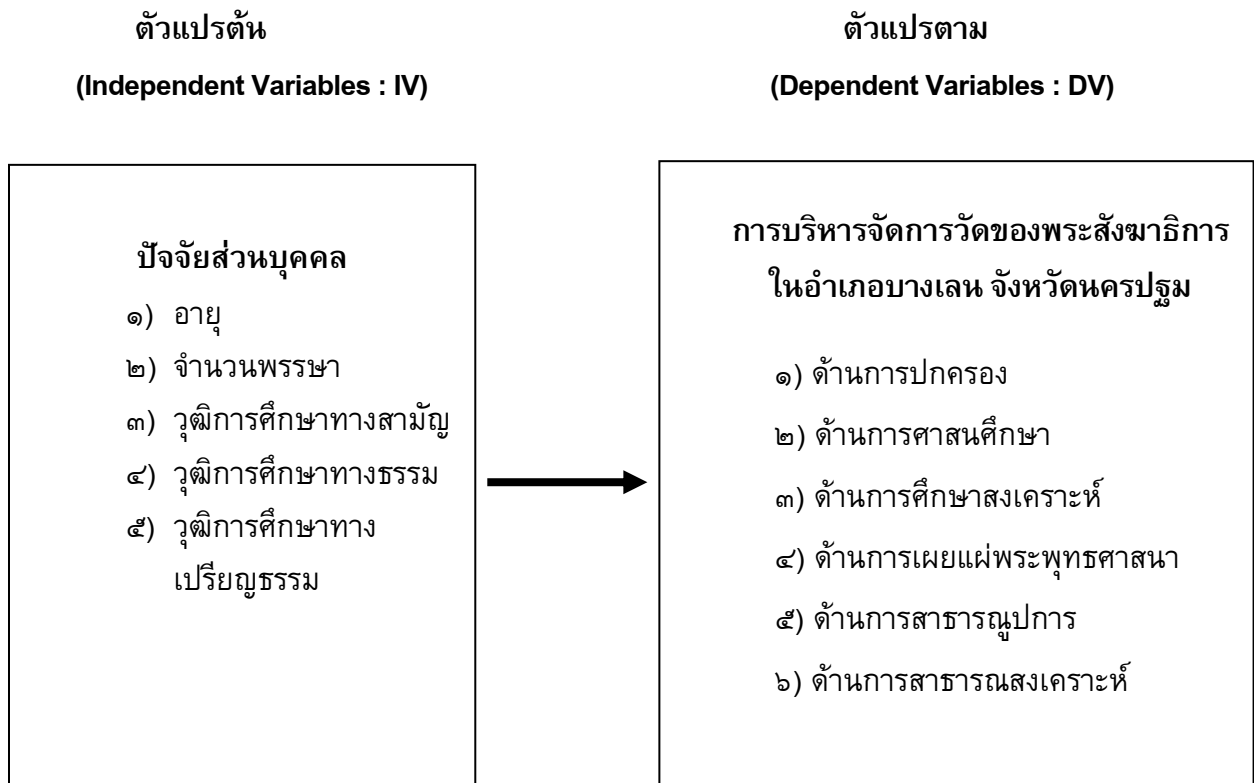
สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ปฏิบัติตามกฎหมายอาชญากรรม และถูกต้องตามพระธรรมวินัย จึง เป็นเงื่อนไขสำคัญในการที่จะบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการส่งเสริมกิจการ ทางด้านพระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการจึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาวัด ชุมชน สังคม และประเทศ ให้มีเจริญก้าวหน้าในหลักพระสัทธรรมคำสอน เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็น ผู้ใกล้ชิดกับประชาชน และประชาชนก็ให้ความเคารพนับถือพระสงฆ์ พระสังฆาธิการจึงเป็น บุคลากรที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาพระพุทธศาสนาและสังคมให้มีความสงบเรียบร้อยดีงาม และบทบาทของ พระสังฆาธิการเกี่ยวกับหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามอำนาจหน้าที่ และภารกิจ ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์

๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัด นครปฐม ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยหนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร จัดการ จึงได้นำแนวคิดและทฤษฎีมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยในรูปแบบของ ความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independence variables) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย อายุ, จำนวนพรรษา, วุฒิการศึกษาทางสามัญ, วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางเปรียญ ธรรม

ตัวแปรตาม (Dependence variables) ได้แก่ การบริหารจัดการวัดของ พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เกี่ยวกับด้านการปกครอง, ด้านการ ศาสนศึกษา, ด้านการศึกษาสงเคราะห์, ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์



แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

พระภิกษุสงฆ์ซึ่งสังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำนวน ๓๘ วัด ๔๒๐ รูป

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ พระภิกษุสงฆ์ที่สุ่มจากประชากรโดยใช้วิธีการเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan ได้จำนวน ๒๐๑ รูปและทำการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ ๓.๑ ต่อไปนี้

เขตปกครองคณะสงฆ์ใน อำเภอบางเลน จังหวัด นครปฐม	ประชากร (รูป)	กลุ่มตัวอย่าง (รูป)
๑.ตำบลบางไทรป่า	๕๑	๒๔
๒.ตำบลบางระกำ	๖๕	๓๑
๓.ตำบลบางปลา	๕๒	๒๕
๔.ตำบลบางภาษี	๗๐	๓๔
๕.ตำบลไผ่หูช้าง	๔๗	๒๒
๖.ตำบลบางหลวง	๗๘	๓๘
๗.ตำบลบัวปากท่า	๕๗	๒๗
รวม	๔๒๐	๒๐๑

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑.ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓.กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔.สร้างเครื่องมือการวิจัย

๕.นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖.นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗.ปรับปรุงแก้ไข

๘.จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมา โดยศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งแบ่ง แบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็น แบบเลือกตอบ (Check List) หรือตรวจสอบรายการ โดยถามเกี่ยวกับ อายุ พรรษา วุฒิ การศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม จำนวน ๕ ข้อ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการใน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำนวน ๖ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ด้านการปกครอง มีข้อคำถาม จำนวน ๕ ข้อ
๒. ด้านการศาสนศึกษา มีข้อคำถาม จำนวน ๕ ข้อ
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีข้อคำถาม จำนวน ๕ ข้อ
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีข้อคำถาม จำนวน ๕ ข้อ
๕. ด้านการสาธารณูปการ มีข้อคำถาม จำนวน ๕ ข้อ
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีข้อคำถาม จำนวน ๕ ข้อ

โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ ตาม หลักการของลิเคิร์ต (Likert) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับมาก
๓	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับน้อย
๑	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด ^๑

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการใน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

^๑สุวรีย์ ศิริโกการภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๐.

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือ ที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑) พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวัดไร่ขิง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๒) ผศ.ดร.ประสิทธิ์ ทองอ่อน อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวัดไร่ขิง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๓) อาจารย์ดร.ยุทธนา ปราณีต อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๔) พระมหาสม กลุยาโณ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๕) พระมหาไยตะ ปยุตโต อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวัดไร่ขิง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไป ทุกข้อ

๓.หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) แก่พระภิกษุสงฆ์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป ได้แก่วัดที่สังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^๒ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๒๗๗

๔.นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยต่อไป

^๒สิน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนี้

๑. นำแบบสอบถามจำนวน ๒๐๑ ชุด โดยกระจายกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุ ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการเก็บคืน

๒. รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนจากพระภิกษุแต่ละวัดในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ทั้งหมดโดยอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ จำนวน ๒๐๑ ชุด คิดเป็นแบบสอบถามที่ได้รับคืนร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓.๕.๒ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) สำหรับตัวแปรที่มี ๒ ค่า และค่าเอฟ (F-test) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) สำหรับตัวแปรที่มี ๓ ค่าขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างหลายคู่ โดยวิธีหาผลต่างน้อยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

๔) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technic)

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เพื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐๑ รูป มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

(n = ๒๐๑)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
อายุ		
๒๐ – ๓๐ ปี	๓๐	๑๔.๙๓
๓๑ – ๔๐ ปี	๑๐๗	๕๓.๒๓
๔๑ ปีขึ้นไป	๖๔	๓๑.๘๔
จำนวนพรรษา		
๑ – ๕ พรรษา	๕๒	๒๕.๘๗
๖ – ๑๐ พรรษา	๒๓	๑๑.๔๔
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๒๘	๑๓.๙๓
๑๖ – ๒๐ พรรษา	๑๙	๙.๔๕
ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๔๔	๒๑.๘๙
ไม่มีพรรษา	๓๕	๑๗.๔๒
วุฒิการศึกษาสามัญ		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๖๔	๘๑.๕๙
ปริญญาตรี	๓๓	๑๖.๔๒
ปริญญาโท	๓	๑.๔๙
ปริญญาเอก	๑	๐.๕๐
วุฒิการศึกษาทางธรรม		
ไม่มีวุฒิทางธรรม	๕	๒.๔๙
นักธรรมชั้นตรี	๑๓๖	๖๗.๖๖
นักธรรมชั้นโท	๒๒	๑๐.๙๔
นักธรรมชั้นเอก	๓๘	๑๘.๙๑

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
วุฒิการศึกษาทางปริญญาธรรม		
ไม่มีวุฒิทางปริญญาธรรม	๑๗๑	๘๕.๐๘
ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	๒๔	๑๑.๙๔
ป.ธ. ๔ - ๖	๓	๑.๔๙
ป.ธ. ๗ - ๙	๓	๑.๔๙
รวม	๒๐๑	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามมีรายละเอียดดังนี้

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี มีจำนวน ๑๐๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๒๓ รองลงมามีอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป มีจำนวน ๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๘๔ และที่มีอายุ ๒๐ - ๓๐ ปี มี ๓๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๙๓

จำนวนพรรษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีจำนวนพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีจำนวน ๕๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘๗ รองลงมามีจำนวนพรรษา ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป มีจำนวน ๔๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๘๙ และจำนวนพรรษา ๑๖ - ๒๐ พรรษา มีจำนวน ๑๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๔๕

วุฒิการศึกษาทางสามัญ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี มีจำนวน ๑๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๕๙ รองลงมาวุฒิปริญญาตรี มีจำนวน ๓๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๔๒ และที่มีวุฒิปริญญาเอก มีเพียงจำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๐.๕๐

วุฒิการศึกษาทางธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมนักธรรมชั้นตรี มีจำนวน ๑๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๖๖ รองลงมานักธรรมชั้นเอก มีจำนวน ๓๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๙๑ และที่ไม่มีวุฒิทางธรรม มีเพียง ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๙

วุฒิการศึกษาทางปริญญาธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางปริญญาธรรมไม่มีวุฒิทางปริญญาธรรม มีจำนวน ๑๗๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๐๘ รองลงมาวุฒิป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ มีจำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๙๔ และวุฒิป.ธ. ๔ - ๖ มีจำนวน ๓ รูป และ ป.ธ. ๗ - ๙ มีจำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑.๔๙

๔.๒ ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย ๑)ด้านการปกครอง ๒)ด้านการศาสนศึกษา ๓)ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕)ด้านการสาธารณูปการ ๖)ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวมและรายด้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ – ๔.๘

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวม

(n = ๒๐๑)

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวม	ระดับความคิดเห็นต่อ การบริหารจัดการ		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. ด้านการปกครอง	๓.๖๑	๐.๗๗๒	มาก
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๖๘	๐.๘๒๐	มาก
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๕๑	๐.๗๓๐	มาก
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๖๐	๐.๗๐๔	มาก
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๕๔	๐.๘๖๖	มาก
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๗๒	๐.๘๐๖	มาก
ภาพรวม	๓.๖๑	๐.๖๔๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในอันดับสูงที่สุด ($\bar{X} = ๓.๗๒$) และด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = ๓.๕๑$)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านปกครอง

(n = ๒๐๑)

ด้านการปกครอง	ระดับความคิดเห็นต่อ การบริหารจัดการ		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. การออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	๓.๖๔	๐.๙๒๔	มาก
๒. การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุ ความขัดแย้ง หรือลงนิกหกรรม	๓.๖๘	๐.๙๐๐	มาก
๓. การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ- รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี	๓.๕๙	๐.๘๙๒	มาก
๔. การควบคุมดูแลพระภิกษุสงฆ์ในปกครองให้สงบ เรียบร้อย	๓.๕๖	๐.๙๔๙	มาก
๕. การออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆแก่ พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้าม ดื่มสุรกายบริเวณในวัด	๓.๕๗	๐.๙๔๓	มาก
ภาพรวม	๓.๖๑	๐.๗๗๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการ ด้านการปกครองโดยรวม อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๓.๖๑) เมื่อพิจารณา
รายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด
ของพระสังฆาธิการ อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุ
ความขัดแย้ง หรือลงนิกหกรรม (\bar{X} = ๓.๖๘) รองลงมาคือ การออกกฎ ระเบียบในการอยู่
ร่วมกันเป็นหมู่คณะ (\bar{X} = ๓.๖๔) และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ การควบคุมดูแล
พระภิกษุสงฆ์ในปกครองให้สงบเรียบร้อย (\bar{X} = ๓.๕๖)

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศาสนศึกษา

(n = ๒๐๑)

ด้านการศาสนศึกษา	ระดับความคิดเห็นต่อ การบริหารจัดการ		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป	๓.๗๐	๐.๘๙๗	มาก
๒. การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลี	๓.๕๙	๐.๘๕๒	มาก
๓. การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมขึ้นภายในวัด	๓.๘๘	๒.๔๓๐	มาก
๔. การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง	๓.๖๘	๐.๘๒๕	มาก
๕. ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมประโยคต่างๆและครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ	๓.๕๓	๐.๘๕๐	มาก
ภาพรวม	๓.๖๘	๐.๘๒๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการศาสนศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๘$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมขึ้นภายในวัด ($\bar{X} = ๓.๘๘$) รองลงมาคือ การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป ($\bar{X} = ๓.๗๐$) และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมประโยคต่างๆและครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ ($\bar{X} = ๓.๕๓$)

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์

(n = ๒๐๑)

ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็นต่อ การบริหารจัดการ		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. การประสานการจัดหางบประมาณในการสร้าง อาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา	๓.๕๗	๐.๘๘๘	มาก
๒. การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศาติย	๓.๕๐	๐.๙๑๓	มาก
๓. การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ	๓.๕๔	๐.๘๒๖	มาก
๔. การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์ เด็กและเยาวชน	๓.๕๐	๐.๘๓๙	มาก
๕. การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาใน สถานศึกษาต่างๆ ตลอดจนสนับสนุนโรงเรียน วิถีพุทธ	๓.๔๔	๐.๙๒๒	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๕๑	๐.๗๓๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๑$) เมื่อพิจารณา
รายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด
ของพระสังฆาธิการ อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อการประสานการจัดหางบประมาณในการสร้าง
อาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา ($\bar{X} = ๓.๕๗$) รองลงมาคือ การจัดตั้งโรงเรียน
พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ($\bar{X} = ๓.๕๔$) และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ การเป็นครูช่วย
สอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่างๆ ตลอดจนสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ ($\bar{X} = ๓.๔๔$)

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๒๐๑)

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระดับความคิดเห็นต่อ การบริหารจัดการ		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์และประชาชน	๓.๕๗	๐.๘๑๑	มาก
๒. การจัดหาหนังสือไหว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอ	๓.๕๓	๐.๘๕๐	มาก
๓. ฝึกอบรมพระภิกษุสงฆ์ให้มีความรู้และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ	๓.๖๓	๐.๘๖๙	มาก
๔. จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัดและมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม	๓.๖๔	๐.๘๖๖	มาก
๕. การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ	๓.๖๕	๐.๘๘๔	มาก
ภาพรวม	๓.๖๐	.๗๐๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๐$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อการเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ ($\bar{X} = ๓.๖๕$) รองลงมาคือ จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัดและมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม ($\bar{X} = ๓.๖๔$) และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ การจัดหาหนังสือไหว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอ ($\bar{X} = ๓.๕๓$)

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณูปการ

(n = ๒๐๑)

ด้านการสาธารณูปการ	ระดับความคิดเห็นต่อ การบริหารจัดการ		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมาย และพระธรรมวินัย	๓.๕๘	๐.๙๓๒	มาก
๒. การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย	๓.๕๔	๐.๙๖๑	มาก
๓. การแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ	๓.๖๕	๒.๒๖๐	มาก
๔. การควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด	๓.๔๒	๐.๘๕๘	ปานกลาง
๕. การควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์	๓.๕๑	๐.๙๓๐	มาก
ภาพรวม	๓.๕๔	๐.๘๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการสาธารณูปการโดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๔$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ อยู่ในอันดับที่สูงที่สุดในข้อการแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ ($\bar{X} = ๓.๖๕$) รองลงมาคือ การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมายและพระธรรมวินัย ($\bar{X} = ๓.๕๘$) และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ การควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ($\bar{X} = ๓.๔๒$)

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณสงเคราะห์

(n = ๒๐๑)

ด้านการสาธารณสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็นต่อ การบริหารจัดการ		แปลผล
	\bar{X}	S.D.	
๑. การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น	๓.๗๒	๐.๙๗๓	มาก
๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนที่เป็นไป เพื่อสาธารณประโยชน์	๓.๖๗	๐.๙๗๓	มาก
๓. การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูก ทอดทิ้ง เป็นต้น	๓.๖๙	๐.๙๒๐	มาก
๔. การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัด อบรมประชาชน	๓.๘๐	๐.๙๐๙	มาก
๕. การให้การสนับสนุนเงินทุนหรือดำเนินการสร้าง ถนน ประปาหมู่บ้าน ชุมชน	๓.๗๐	๐.๙๑๓	มาก
ภาพรวม	๓.๗๒	๐.๘๐๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๒$) เมื่อ
พิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหาร
จัดการวัดของพระสังฆาธิการ อยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ในข้อการจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำ
ตำบลและจัดอบรมประชาชน ($\bar{X} = ๓.๘๐$) รองลงมาคือ การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัย
ธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น ($\bar{X} = ๓.๗๒$) และที่มีความเห็นในอันดับ
ต่ำที่สุดคือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ ($\bar{X} = ๓.๖๗$)

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นการทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่าง
ตัวแปรต้นได้แก่ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิ
การศึกษาทางเปรียญธรรม กับตัวแปรตาม ได้แก่ การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน
คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยการทดสอบค่าที (t – test) สำหรับตัวแปร
ที่มี ๒ ค่าและทดสอบค่าเอฟ (F-test) หรือความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)
สำหรับตัวแปรที่มี ๓ ค่า ขึ้นไป เมื่อพบว่ามีค่าความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่าง
รายคู่ โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๙ – ๔.๑๔

สมมติฐานที่ ๑ พระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามอายุ

(n = ๒๐๑)

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบางเลน จังหวัด นครปฐม	อายุ						F	Sig.
	๒๐ – ๓๐ ปี (๓๐ คน)		๓๑ – ๔๐ ปี (๑๐๗ คน)		๔๑ ปีขึ้นไป (๖๔ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑) ด้านการปกครอง	๓.๕๑	๐.๖๘	๓.๖๖	๐.๗๐	๓.๘๕	๐.๗๓	.๐๔๒**	.๐๐๐
๒) ด้านการศาสนศึกษา	๓.๕๗	๐.๕๓	๓.๖๗	๐.๗๖	๓.๘๙	๐.๗๓	.๑๘๙**	.๐๐๘
๓) ด้านการศึกษา สงเคราะห์	๓.๔๙	๐.๕๐	๓.๔๕	๐.๖๕	๓.๘๔	๑.๔๔	.๕๐๒**	.๐๐๐
๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๓๕	๐.๕๘	๓.๔๒	๐.๗๐	๓.๖๔	๐.๗๑	.๙๖๔**	.๐๐๐
๕) ด้านการ สาธารณูปการ	๓.๔๗	๐.๖๒	๓.๕๒	๐.๖๗	๓.๖๗	๐.๗๓	.๖๑๐**	.๐๐๐
๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๔๓	๐.๖๒	๓.๕๕	๐.๗๖	๓.๖๗	๐.๘๗	.๐๓๐**	.๐๐๐
ภาพรวม	๓.๒๕	.๕๙๐	๒.๒๑	.๖๒๙	๓.๔๔	.๕๖๒	.๕๒๑	.๐๓๗**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกด้าน

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ โดยรวมและของด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๐ – ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) โดยภาพรวมจำแนกตามอายุ

(n = ๒๐๑)

อายุ	\bar{X}	อายุ		
		๒๐ – ๓๐ ปี	๓๑ – ๔๐ ปี	๔๑ ปีขึ้นไป
		๓.๒๕	๒.๒๑	๓.๔๔
๒๐ – ๓๐ ปี	๓.๒๕	-	.๘๘๔	.๙๒๔**
๓๑ – ๔๐ ปี	๒.๒๑	-	-	.๗๘๒
๔๑ ปีขึ้นไป	๓.๔๔	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวมสูงกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ – ๓๐ ปีและ ๓๑ – ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการปกครอง

(n = ๒๐๑)

อายุ	\bar{X}	อายุ		
		๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ ปีขึ้นไป
		๓.๕๑	๓.๖๖	๓.๘๕
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๕๑	-	.๖๘๕	.๘๐๙**
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๖๖	-	-	.๗๓๗
๔๑ ปีขึ้นไป	๓.๘๕	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวมสูงกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ - ๓๐ ปีและ ๓๑ - ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศาสนศึกษา

(n = ๒๐๑)

อายุ	\bar{X}	อายุ		
		๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ ปีขึ้นไป
		๓.๕๗	๓.๖๗	๓.๘๙
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๕๗	-	.๖๘๔	.๕๗๕
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๖๗	-	-	.๘๖๑**
๔๑ ปีขึ้นไป	๓.๘๙	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวมสูงกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ – ๓๐ ปีและ ๓๑ – ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

(n = ๒๐๑)

อายุ	\bar{X}	อายุ		
		๒๐ – ๓๐ ปี	๓๑ – ๔๐ ปี	๔๑ ปีขึ้นไป
		๓.๔๙	๓.๔๕	๓.๘๔
๒๐ – ๓๐ ปี	๓.๔๙	-	.๖๘๖	.๘๖๘**
๓๑ – ๔๐ ปี	๓.๔๕	-	-	.๗๙๑
๔๑ ปีขึ้นไป	๓.๘๔	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวมสูงกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ – ๓๐ ปีและ ๓๑ – ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๒๐๑)

อายุ	\bar{X}	อายุ		
		๒๐ – ๓๐ ปี	๓๑ – ๔๐ ปี	๔๑ ปีขึ้นไป
		๓.๓๕	๓.๔๒	๓.๖๔
๒๐ – ๓๐ ปี	๓.๓๕	-	.๖๘๐	.๕๕๗
๓๑ – ๔๐ ปี	๓.๔๒	-	-	.๗๒๑**
๔๑ ปีขึ้นไป	๓.๖๔	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวมสูงกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ – ๓๐ ปีและ ๓๑ – ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการสาธารณูปการ

(n = ๒๐๑)

อายุ	\bar{X}	อายุ		
		๒๐ – ๓๐ ปี	๓๑ – ๔๐ ปี	๔๑ ปีขึ้นไป
		๓.๔๗	๓.๕๒	๓.๖๗
๒๐ – ๓๐ ปี	๓.๔๗	-	.๘๑๒	.๘๓๖**
๓๑ – ๔๐ ปี	๓.๕๒	-	-	.๗๔๗
๔๑ ปีขึ้นไป	๓.๖๗	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวมสูงกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ – ๓๐ ปีและ ๓๑ – ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

(n = ๒๐๑)

อายุ	\bar{X}	อายุ		
		๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ ปีขึ้นไป
		๓.๔๓	๓.๕๕	๓.๖๗
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๔๓	-	.๗๑๙	.๗๗๙**
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๕๕	-	-	.๖๕๙**
๔๑ ปีขึ้นไป	๓.๖๗	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวมสูงกว่าสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ - ๓๐ ปีและ ๓๑ - ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

สมมติฐานที่ ๒ พระภิกษุสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน
 ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามจำนวนพรรษา

(n=๒๐๑)

การบริหารจัดการวัดของพระ สังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	จำนวนพรรษา												F	Sig.
	๑ - ๕ พรรษา (๕๒ รูป)		๖ - ๑๐ พรรษา (๒๓ รูป)		๑๑ - ๑๕ พรรษา (๒๘ รูป)		๑๖ - ๒๐ พรรษา (๑๙ รูป)		ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป (๓๕ รูป)		ไม่มีพรรษา (๔๔ รูป)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านการปกครอง	๓.๕๘	๐.๖๓	๓.๕๒	๐.๗๔	๓.๙๔	๐.๖๙	๔.๑๑	๐.๔๗	๔.๒๑	๐.๐๘	๓.๒๘	๐.๗๐	.๕๒๓**	.๐๐๐
ด้านการศาสนศึกษา	๓.๖๑	๐.๖๖	๓.๕๙	๐.๗๒	๓.๙๖	๐.๗๐	๓.๙๙	๐.๖๘	๔.๑๗	๐.๐๐	๓.๖๕	๐.๖๘	.๙๔๐**	.๐๐๔
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๔๙	๐.๖๒	๓.๓๙	๑.๐๔	๓.๘๖	๐.๖๔	๓.๘๗	๐.๕๒	๔.๒๑	๐.๐๘	๓.๓๙	๐.๗๖	.๔๕๑**	.๐๐๓
ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	๓.๕๐	๐.๖๓	๓.๒๘	๐.๗๐	๓.๙๕	๐.๘๗	๓.๗๐	๐.๖๕	๔.๒๙	๐.๑๖	๓.๙๐	๐.๖๐	.๙๕๒**	.๐๐๐
ด้านการสาธารณูปการ	๓.๔๘	๐.๖๕	๓.๔๐	๐.๖๕	๓.๘๘	๐.๖๘	๓.๙๗	๐.๔๘	๔.๒๙	๐.๒๑	๓.๕๘	๐.๖๓	.๓๒๓**	.๐๐๐
ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๔๓	๐.๖๘	๓.๓๙	๐.๗๖	๓.๙๕	๐.๗๑	๓.๙๐	๐.๖๐	๔.๓๓	๐.๑๔	๓.๔๐	๐.๖๕	.๑๗๔**	.๐๐๐
รวม	๓.๗๙	๐.๕๗	๓.๕๓	๐.๖๔	๓.๕๐	๐.๖๓	๓.๑๑	๐.๔๖	๓.๒๒	๐.๐๔	๓.๔๘	๑.๐๔	.๔๘๕**	.๐๓๒

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกด้าน

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ โดยรวมและของด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ จำแนกตามจำนวนพรรษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๘ - ๔.๒๔

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) โดยภาพรวมจำแนกตามจำนวนพรรษา

(n = ๒๐๑)

จำนวนพรรษา	จำนวนพรรษา						
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	ไม่มี พรรษา
	\bar{X}	๓.๗๙	๓.๕๓	๓.๕๐	๓.๑๑	๓.๒๒	๓.๔๘
๑ - ๕ พรรษา	๓.๗๙	-	.๖๔๐	.๗๘๕	.๘๓๒	.๖๙๕	.๔๘๔
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๕๓	-	-	.๘๙๘	.๕๙๙	.๗๐๔	.๙๘๖
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๕๐	-	-	-	.๔๘๕**	.๗๘๙	.๗๘๑
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๑๑	-	-	-	-	.๘๐๖**	.๗๔๐
ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๓.๒๒	-	-	-	-	-	.๘๐๔
ไม่มีพรรษา	๓.๔๘	-	-	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๘ พระภิกษุสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษา ๑๖ – ๒๐ พรรษาและ ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมต่ำกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษา ๑ – ๕ พรรษา, ๖ – ๑๐ พรรษา, ๑๑ – ๑๕ พรรษาและไม่มีพรรษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการปกครอง

(n = ๒๐๑)

จำนวนพรรษา	จำนวนพรรษา						
		๑ – ๕ พรรษา	๖ – ๑๐ พรรษา	๑๑ – ๑๕ พรรษา	๑๖ – ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	ไม่มี พรรษา
	\bar{X}	๓.๕๘	๓.๕๒	๓.๙๔	๔.๑๑	๔.๒๑	๓.๒๘
๑ – ๕ พรรษา	๓.๕๘	-	.๖๐๙	.๗๘๑	.๙๐๕	.๙๙๕	.๖๘๐
๖ – ๑๐ พรรษา	๓.๕๒	-	-	.๘๘๔	.๖๐๖	.๘๑๕	.๘๐๙**
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๓.๙๔	-	-	-	.๗๘๘	.๖๓๐	.๙๘๑
๑๖ – ๒๐ พรรษา	๔.๑๑	-	-	-	-	.๘๓๓	.๙๔๐
ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๔.๒๑	-	-	-	-	-	.๘๙๕
ไม่มีพรรษา	๓.๒๘	-	-	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๙ พระภิกษุสงฆ์ที่ไม่มีจำนวนพรรษาและมี ๖ – ๑๐ พรรษา มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการปกครองต่ำกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีพรรษา ๑ – ๕ พรรษา, ๑๑ – ๑๕ พรรษา, ๑๖ – ๒๐ พรรษาและตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศาสนศึกษา

(n = ๒๐๑)

จำนวนพรรษา	จำนวนพรรษา						
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	ไม่มี พรรษา
	\bar{X}	๓.๖๑	๓.๕๙	๓.๙๖	๓.๙๙	๔.๑๗	๓.๖๕
๑ - ๕ พรรษา	๓.๖๑	-	.๖๓๓**	.๙๔๗	.๔๔๐	.๗๗๖	.๕๙๑
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๕๙	-	-	.๙๐๕	.๖๗๖	.๗๙๑	.๙๒๙
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๙๖	-	-	-	.๙๙๖	.๙๒๙	.๕๒๖
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๙๙	-	-	-	-	.๕๒๖	.๖๔๗
ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๔.๑๗	-	-	-	-	-	.๙๐๕
ไม่มีพรรษา	๓.๖๕	-	-	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๐ พระภิกษุสงฆ์ที่มี ๖ - ๑๐พรรษา และ ๑ - ๕ พรรษา มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศาสนศึกษาต่ำกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา, ๑๖ - ๒๐ พรรษา, ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไปและไม่มีพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

(n = ๒๐๑)

จำนวนพรรษา	จำนวนพรรษา						
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	ไม่มี พรรษา
	\bar{X}	๓.๔๙	๓.๓๙	๓.๙๖	๓.๙๗	๔.๒๑	๓.๓๙
๑ - ๕ พรรษา	๓.๔๙	-	.๕๙๙	.๙๔๒	.๕๙๐	.๗๕๖	.๕๙๐
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๓๙	-	-	.๕๖๐	.๖๒๙	.๙๒๔	.๗๗๖**
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๙๖	-	-	-	.๕๖๒	.๖๒๗	.๙๐๕
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๙๗	-	-	-	-	.๙๔๒	.๗๐๖
ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๔.๒๑	-	-	-	-	-	.๙๙๙
ไม่มีพรรษา	๓.๓๙	-	-	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๑ พระภิกษุสงฆ์ที่มี ๖ - ๑๐ พรรษาและไม่มีพรรษา มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์ต่ำกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา, ๑๑ - ๑๕ พรรษา, ๑๖ - ๒๐ พรรษา และตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๒๐๑)

จำนวนพรรษา	จำนวนพรรษา						
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	ไม่มี พรรษา
	\bar{X}	๓.๕๐	๓.๒๘	๓.๙๕	๓.๗๐	๔.๒๙	๓.๙๐
๑ - ๕ พรรษา	๓.๕๐	-	.๖๒๐**	.๗๖๖	.๕๙๐	.๖๖๑	.๔๘๖
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๒๘	-	-	.๘๒๘	.๖๒๙	.๗๘๘	.๖๑๒
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๙๕	-	-	-	.๕๖๒	.๖๖๑	.๘๘๖
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๗๐	-	-	-	-	.๖๘๘	.๕๘๙
ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๔.๒๙	-	-	-	-	-	.๗๑๒
ไม่มีพรรษา	๓.๙๐	-	-	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๒ พระภิกษุสงฆ์ที่มี ๖ - ๑๐ พรรษา และ ๑ - ๕ พรรษา มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่ำกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา, ๑๖ - ๒๐ พรรษา, ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไปและไม่มีพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการสาธารณสุขการ

(n = ๒๐๑)

จำนวนพรรษา	จำนวนพรรษา						
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	ไม่มี พรรษา
	\bar{X}	๓.๔๘	๓.๔๐	๓.๘๘	๓.๙๗	๔.๒๙	๓.๕๘
๑ - ๕ พรรษา	๓.๔๘	-	.๘๓๑**	.๗๓๑	.๕๕๐	.๘๗๖	.๕๘๑
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๔๐	-	-	.๕๓๒	.๙๔๔	.๖๙๖	.๘๒๙
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๘๘	-	-	-	.๗๖๐	.๕๒๔	.๗๒๖
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๙๗	-	-	-	-	.๘๓๓	.๗๔๗
ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๔.๒๙	-	-	-	-	-	.๙๐๕
ไม่มีพรรษา	๓.๕๘	-	-	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๓ พระภิกษุสงฆ์ที่มี ๖ - ๑๐ พรรษา และ ๑ - ๕ พรรษา มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณสุขการต่ำกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา, ๑๖ - ๒๐ พรรษา, ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไปและไม่มีพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

(n = ๒๐๑)

จำนวนพรรษา	จำนวนพรรษา						
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	ไม่มี พรรษา
	\bar{X}	๓.๔๓	๓.๓๙	๓.๙๕	๓.๙๐	๔.๓๓	๓.๔๐
๑ - ๕ พรรษา	๓.๔๓	-	.๕๘๔	.๙๐๕	.๙๑๑	.๙๕๕	.๗๓๑
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๓๙	-	-	.๙๐๖	.๙๑๒	.๕๔๕	.๖๐๑**
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๙๕	-	-	-	.๙๑๘	.๙๗๙	.๕๒๔
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๙๐	-	-	-	-	.๔๑๑	.๙๔๑
ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๔.๓๓	-	-	-	-	-	.๖๔๓
ไม่มีพรรษา	๓.๔๐	-	-	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๔ พระภิกษุสงฆ์ที่มี ๖ - ๑๐ พรรษา และไม่มีพรรษา มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณสุขต่ำกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา, ๑๑ - ๑๕ พรรษา, ๑๖ - ๒๐ พรรษาและตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

สมมติฐานที่ ๓ พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๕ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางสามัญ

(n=๒๐๑)

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	วุฒิการศึกษาทางสามัญ								F	Sig.
	ต่ำกว่าปริญญาตรี (๑๖๔ คน)		ปริญญาตรี (๓๓ คน)		ปริญญาโท (๓ คน)		ปริญญาเอก (๑ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านการปกครอง	๓.๘๐	๐.๖๐	๓.๖๖	๐.๖๔	๓.๖๔	๐.๖๑	๓.๖๖	๐.๖๑	๐.๖๖	๐.๕๗
ด้านการศาสนศึกษา	๓.๗๒	๐.๗๗	๓.๖๑	๐.๕๑	๓.๗๒	๐.๖๔	๓.๗๕	๐.๗๖	๐.๓๙	๐.๗๖
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๖๕	๐.๗๐	๓.๖๔	๐.๕๘	๓.๕๙	๐.๖๕	๓.๗๒	๐.๖๘	๐.๓๖	๐.๗๙
ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๓.๖๗	๐.๖๖	๓.๖๘	๐.๕๔	๓.๗๓	๐.๖๔	๓.๗๗	๐.๖๗	๐.๒๓	๐.๘๗
ด้านการสาธารณูปการ	๓.๗๓	๐.๕๘	๓.๖๗	๐.๖๖	๓.๗๑	๐.๖๓	๓.๗๘	๐.๖๒	๐.๒๒	๐.๘๙
ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๗๐	๐.๖๑	๓.๖๗	๐.๗๐	๓.๖๑	๐.๖๕	๓.๖๒	๐.๕๙	๐.๑๘	๐.๙๑
รวม	๓.๗๑	๐.๖๕	๓.๖๖	๐.๖๑	๓.๖๗	๐.๖๔	๓.๗๒	๐.๖๖	๐.๓๔	๐.๘๐

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๖ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม

(n=๒๐๑)

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	วุฒิการศึกษาทางธรรม								F	Sig.
	ไม่มีวุฒิทางธรรม (๕ คน)		นักธรรมชั้นตรี (๑๓๖ คน)		นักธรรมชั้นโท (๒๒ คน)		นักธรรมชั้นเอก (๓๘ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านการปกครอง	๓.๘๕	๐.๗๕	๓.๖๐	๐.๕๗	๓.๖๒	๐.๖๕	๓.๘๐	๐.๖๙	๑.๘๓	๐.๑๔
ด้านการศาสนศึกษา	๓.๗๔	๐.๘๙	๓.๖๕	๐.๕๒	๓.๖๗	๐.๖๗	๓.๖๒	๐.๘๒	๐.๑๗	๐.๙๒
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๗๐	๐.๖๑	๓.๖๐	๐.๕๐	๓.๗๑	๐.๖๓	๓.๗๔	๐.๗๕	๐.๓๘	๐.๗๕
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๗๒	๐.๗๗	๓.๖๑	๐.๕๑	๓.๗๒	๐.๖๔	๓.๗๕	๐.๗๖	๐.๓๙	๐.๗๖
ด้านการสาธารณูปการ	๓.๗๓	๐.๕๘	๓.๖๗	๐.๖๖	๓.๗๑	๐.๖๓	๓.๗๘	๐.๖๒	๐.๒๒	๐.๘๙
ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๗๕	๐.๗๓	๓.๗๒	๐.๕๖	๓.๗๐	๐.๖๙	๓.๘๒	๐.๖๙	๐.๒๘	๐.๘๔
รวม	๓.๗๕	๐.๗๒	๓.๖๔	๐.๕๕	๓.๖๙	๐.๖๕	๓.๗๕	๐.๗๒	๐.๕๕	๐.๗๒

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๕ พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๗ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

(n=๒๐๑)

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม								F	Sig.
	ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ (๑๗๑ คน)		ป.ธ. ๔ - ๖ (๒๔ คน)		ป.ธ. ๗ - ๙ (๓ คน)		ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม (๓ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านการปกครอง	๔.๐๔	๐.๔๓	๓.๔๗	๐.๔๓	๓.๙๕	๐.๖๔	๓.๑๓	๑.๐๔	.๗๔๑**	.๐๐๐
ด้านการศาสนศึกษา	๔.๐๔	๐.๖๓	๓.๕๒	๐.๖๓	๓.๙๔	๐.๖๘	๓.๓๐	๐.๗๐	.๔๙๖**	.๐๐๐
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๘๓	๐.๖๔	๓.๓๕	๐.๖๔	๓.๘๒	๐.๙๔	๓.๓๐	๐.๕๓	.๘๗๘**	.๐๐๐
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๖๗	๐.๗๒	๓.๓๙	๐.๗๒	๓.๗๓	๐.๗๓	๓.๒๐	๐.๕๔	.๙๓๒**	.๐๐๙
ด้านการสาธารณูปการ	๔.๐๒	๐.๕๒	๓.๓๓	๐.๕๒	๓.๘๕	๐.๖๓	๓.๓๓	๐.๖๖	.๘๔๗**	.๐๐๐
ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๔.๐๔	๐.๕๙	๓.๓๔	๐.๕๙	๓.๘๔	๐.๗๑	๓.๑๗	๐.๖๕	.๗๘๙**	.๐๐๐
รวม	๓.๔๖	๐.๔๖	๓.๓๑	๐.๔๖	๓.๑๙	.๖๒๐	๓.๑๕	๐.๖๑	.๕๓๓	.๐๐๐

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๗ พบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกด้าน

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ โดยรวมและของ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ จำแนกตามวุฒิ การศึกษาทางเปรียญธรรม ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๘ – ๔.๓๔

ตารางที่ ๔.๒๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) โดยภาพรวมจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

(n = ๒๐๑)

วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม				
		ป.ธ. ๗ - ๙	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม
\bar{X}	๓.๔๖	๓.๓๑	๓.๑๙	๓.๑๕	
ป.ธ. ๗ - ๙	๓.๔๖	-	.๕๓๑**	.๖๘๘	.๖๘๑**
ป.ธ. ๔ - ๖	๓.๓๑	-	-	.๔๔๓**	.๗๔๙
ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	๓.๑๙	-	-	-	.๕๙๓**
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๓.๑๕	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๘ พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๗ - ๙ มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมสูงกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๔ - ๖, ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ และไม่มีวุฒิเปรียญธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการปกครอง

(n = ๒๐๑)

วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม				
		ป.ธ. ๗ - ๙	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม
	\bar{X}	๔.๐๔	๓.๔๗	๓.๙๕	๓.๑๓
ป.ธ. ๗ - ๙	๔.๐๔	-	.๕๗๔**	.๙๘๙	.๙๘๐**
ป.ธ. ๔ - ๖	๓.๔๗	-	-	.๙๘๕**	.๕๓๕
ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	๓.๙๕	-	-	-	.๘๑๙**
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๓.๑๓	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๙ พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๗ - ๙ มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการปกครองสูงกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๔ - ๖, ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ และไม่มีวุฒิเปรียญธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๓๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศาสนศึกษา

(n = ๒๐๑)

วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม				
		ป.ธ. ๗ - ๙	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม
	\bar{X}	๔.๐๔	๓.๕๒	๓.๙๔	๓.๓๐
ป.ธ. ๗ - ๙	๔.๐๔	-	.๕๒๐**	.๖๐๒	.๗๔๒**
ป.ธ. ๔ - ๖	๓.๕๒	-	-	.๔๑๘**	.๙๒๑
ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	๓.๙๔	-	-	-	.๖๔๐**
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๓.๓๐	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๐ พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๗ - ๙ มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศาสนศึกษาสูงกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๔ - ๖, ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ และไม่มีวุฒิเปรียญธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๓๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

(n = ๒๐๑)

วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม				
		ป.ธ. ๗ - ๙	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม
	\bar{X}	๓.๘๓	๓.๓๕	๓.๘๒	๓.๓๐
ป.ธ. ๗ - ๙	๓.๘๓	-	.๔๘๘	.๖๑๕	.๕๓๓
ป.ธ. ๔ - ๖	๓.๓๕	-	-	.๕๗๓*	.๗๔๖
ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	๓.๘๒	-	-	-	.๕๑๙
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๓.๓๐	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๑ พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๗ - ๙ มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์สูงกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๔ - ๖, ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ และไม่มีวุฒิเปรียญธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๓๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

(n = ๒๐๑)

วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม				
		ป.ธ. ๗ - ๙	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม
	\bar{X}	๓.๖๗	๓.๓๙	๓.๗๓	๓.๒๐
ป.ธ. ๗ - ๙	๓.๖๗	-	.๕๗๓	.๗๖๒	.๔๖๗
ป.ธ. ๔ - ๖	๓.๓๙	-	-	.๕๓๕**	.๗๘๔
ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	๓.๗๓	-	-	-	.๕๒๙**
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๓.๒๐	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๒ พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์สูงกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๗ - ๙, ป.ธ. ๔ - ๖ และไม่มีวุฒิเปรียญธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๓๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการสาธารณสุขการ

(n = ๒๐๑)

วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม				
		ป.ธ. ๗ - ๙	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม
	\bar{X}	๔.๐๒	๓.๓๓	๓.๘๕	๓.๓๓
ป.ธ. ๗ - ๙	๔.๐๒	-	.๖๙๕**	.๗๖๘	.๖๘๘**
ป.ธ. ๔ - ๖	๓.๓๓	-	-	.๕๒๖**	.๖๕๗
ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	๓.๘๕	-	-	-	.๕๑๙**
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๓.๓๓	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๓ พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๗ - ๙ มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณสุขการสูงกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๔ - ๖, ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ และไม่มีวุฒิเปรียญธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๓๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

(n = ๒๐๑)

วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม				
		ป.ธ. ๗ - ๙	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม
	\bar{X}	๔.๐๔	๓.๓๔	๓.๘๔	๓.๑๗
ป.ธ. ๗ - ๙	๔.๐๔	-	.๖๙๙**	.๔๐๒	.๘๗๕**
ป.ธ. ๔ - ๖	๓.๓๔	-	-	.๔๙๗**	.๗๗๖
ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	๓.๘๔	-	-	-	.๖๗๓**
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๓.๑๗	-	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๔ พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๗ - ๙ มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์สูงกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ป.ธ. ๔ - ๖, ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ และไม่มีวุฒิเปรียญธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง ตามรายด้าน ดังนี้

๔.๔.๑ ด้านการปกครองในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการปกครอง รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๕

ตารางที่ ๔.๓๕ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการปกครอง

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. พระสังฆาธิการขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการในองค์กร	๑. ออกกฎระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยอยู่ภายในวัดพร้อมกับบทลงโทษเมื่อทำผิดอย่างชัดเจน
๒. พระสังฆาธิการขาดความเป็นธรรมต่อพระภิกษุสามเณรใต้ปกครอง	๒. ควรจะดูแลพระภิกษุสามเณรใต้ปกครองอย่างเป็นธรรม
๓. ควรแต่งตั้งมอบหมายงานให้กับบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานในคณะสงฆ์	๓. ควรให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยๆ ที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ
๔. ใช้พระเดชในการปกครองมากกว่าพระคุณ	๔. ควรเพิ่มบทลงโทษให้สมเหตุสมผลเมื่อเกิดกรณีพระภิกษุสามเณรไม่เชื่อฟังหรือไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ

๔.๔.๒ ด้านการศาสนศึกษาในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศาสนศึกษา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๓๖ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศาสนศึกษา

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ไม่มีงบประมาณสนับสนุนในการศึกษาจากทางภาครัฐไม่เพียงพอ	๑. ควรมีการให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้สอนและผู้เรียนนักธรรมและบาลี
๒. ขาดแหล่งความรู้ข้อมูลข่าวสารด้านเทคโนโลยีภายในวัด	๒. ต้องอธิบายถึงความสำคัญและประโยชน์ทางการศาสนศึกษาให้ภิกษุสามเณรได้ปกครองได้เข้าใจอย่างทั่วถึง
๓. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสอนธรรมและบาลี	๓. ควรจัดให้วัดจัดการเรียนการสอนบาลี และนักธรรมอย่างเป็นระบบ
๔. ขาดงบประมาณในการสนับสนุนในด้านทุนการศึกษา	๔. ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและนักเรียนเรียนธรรมศึกษาอย่างทั่วถึง
๕. พระสังฆาธิการบางรูปขาดความรู้ความเข้าใจในภาษาบาลี	๕. วางกฎระเบียบให้ชัดเจนว่าพระสังฆาธิการควรมีวุฒินักธรรมและบาลี

๔.๔.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๗

ตารางที่ ๔.๓๗ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาในมาช่วยพัฒนางานด้านศึกษาสงเคราะห์	๑. พระสังฆาธิการส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศาภิบาลขึ้นในวัด
๒. การจัดสรรงบประมาณกระจายลงไปไม่ถึงมือผู้รับและไม่ทั่วถึง	๒. ควรมีเงินทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ไว้ อีกส่วนหนึ่งเพื่อการช่วยเหลือโดยตรง
๓. พระสังฆาธิการไม่ได้ให้การสนับสนุนในเรื่องของการศึกษาสงเคราะห์เท่าที่ควร	๓. ควรตั้งกองทุนช่วยเหลือและสนับสนุนด้าน การศึกษาสงเคราะห์ เช่น สร้างห้องเรียน ห้องจริยศึกษา
๔.ขาดกองทุนในการสนับสนุนส่งเสริมพระภิกษุสามเณรและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา	๔.ควรจัดหางบประมาณมาสนับสนุนเยาวชนและเด็กด้อยโอกาส

๔.๔.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนารายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๘

ตารางที่ ๔.๓๘ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมผู้ทำงานด้านการเผยแผ่ และยกย่องและให้เกียรติในฐานะผู้ทรงภูมิรู้	๑. ควรจัดให้มีการฝึกอบรมในส่วนของ การเผยแผ่ธรรมแก่พระภิกษุ และสามเณรเพื่อให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน
๒. ควรจัดทำสื่อในการนำเสนอในรูปแบบในการเผยแผ่ให้เป็นไปในทางเดียวกันเพื่อง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้	๒. ควรใช้สื่อที่ทันสมัยในการเผยแผ่ธรรม เช่น วิทยุกระจายเสียง วารสาร สิ่งพิมพ์
๓. บุคลากรยังทำงานไม่เต็มความรู้ความสามารถเพียงพอ	๓. ควรเผยแผ่ สัจสอนธรรมแก่ประชาชนให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในเชิงรุกให้มากกว่าเดิม
๔. ขาดแคลนพระสังฆาธิการที่มีความรู้ความสามารถความเข้าใจในการเผยแผ่	๔. ตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ และนำปัจจัยที่มีอยู่ในกองทุนมาใช้ในการบริหารจัดการ

๔.๔.๕ ด้านการสาธารณูปการในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณูปการรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๙

ตารางที่ ๔.๓๙ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณูปการ

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดแผนพัฒนาในการบริหารจัดการพัฒนาวัดที่ชัดเจน	๑. ควรมีการปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดเกิดความเอาใจใส่ในการควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์
๒. ขาดการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย และกฎหมาย	๒. ควรจัดตั้งคณะกรรมการวัดที่มีความรู้ความสามารถมาควบคุมดูแลในด้านสาธารณูปการร่วมกับพระสงฆ์ภายในวัด
๓. พระสังฆาธิการขาดความรู้ในด้านการวางแผนพัฒนาระบบสาธารณูปการภายในวัด	๓. ไม่ว่าจะทำโครงการหรือจัดงานใดก็ตามควรมีการนำเสนอในรูปแบบโครงการให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของงานที่ได้วางเอาไว้
๔. ขาดงบประมาณในการซ่อมแซมระบบสาธารณูปการภายในวัด	๔. ควรควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๔.๔.๖ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๔๐

ตารางที่ ๔.๔๐ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดการวางแผนในการทำงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๑. ควรจัดตั้งกองทุนเพื่อการสาธารณสุขสงเคราะห์ขึ้นมาโดยเฉพาะ
๒. วัดกับชุมชนขาดการติดต่อประสานงานที่ดีต่อกันในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสาธารณสุขประโยชน์	๒. วัดกับชุมชนควรมีการจัดประชุมร่วมกันและวางแผนกันทำงานอย่างเป็นระบบ
๓. การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้รับการตอบรับเท่าที่ควร	๓. ควรสนับสนุนเงินทุนในการก่อสร้างซ่อมแซมถนน ประปาหมู่บ้านและชุมชน
๔. พระสังฆาธิการขาดความเอาใจใส่ในด้านสาธารณสุขสงเคราะห์	๔. วัดควรจัดตั้งหรือให้การสนับสนุนสถานสงเคราะห์คนชรา หรือเด็กที่ถูกทอดทิ้ง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง“การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เพื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งในการศึกษาค้นคว้านี้ได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ใช้แบบสอบถามกับพระสงฆ์สังกัดเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำนวน ๓๗ แห่ง ทำการศึกษาด้วยกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐๑ รูป โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามที่จัดทำขึ้น เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิดและปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และทดสอบสมมติฐานโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปร ๒ ตัวที่เป็นอิสระต่อกัน และค่าเอฟ (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปรมากกว่า ๒ ตัวเมื่อพบที่มีความแตกต่างจริงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference:LSD)

๕.๑ สรุป

จากการศึกษาการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม สามารถสรุปได้ ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี มีจำนวน ๑๐๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๒๓ มีจำนวนพรรษา ๑ – ๕ พรรษามีจำนวน ๕๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘๗ มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่ำกว่าปริญญาตรี มีจำนวน ๑๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๕๙ มีวุฒิการศึกษาทางธรรมนักรธรรมชั้นตรี มีจำนวน ๑๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๖๖ และมีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมไม่มีวุฒิทางเปรียญธรรม มีจำนวน ๑๗๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๐๘

๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๑$, S.D. = ๐.๖๔๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

(๑) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๑$, S.D. = ๐.๗๗๒) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ อยู่อันดับที่สูงที่สุดในข้อการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคมกรรมและที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือการควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้สงบเรียบร้อย

(๒) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๘$, S.D. = ๐.๘๒๐) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ อยู่อันดับที่สูงที่สุดในข้อการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมขึ้นภายในวัดและที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุด คือ ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมประโยคต่างๆและครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ

(๓) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๑$, S.D. = ๐.๗๓๐) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ อยู่อันดับที่สูงที่สุดในข้อในการประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษาและที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือการเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่างๆ ตลอดจนสนับสนุนโรงเรียนวิถิพุทธ

(๔) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๐$, S.D. = ๐.๗๐๔) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ อยู่อันดับที่สูงที่สุดในข้อการเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำและที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุด คือ การจัดหาหนังสือไหว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักาศิลปวัฒนธรรมไว้เพียงพอ

(๕) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการสาธารณูปการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๔$, S.D. = ๐.๘๖๖) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ อยู่อันดับที่สูงที่สุดในข้อการแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการและที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุด คือ การควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด

(๖) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๒$, S.D. = ๐.๘๐๖) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ อยู่อันดับที่สูงที่สุดในข้อการจัดหน่วยอบรม

ประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชนและที่มึความเห็นในอันดับต่ำที่สุด คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มึความเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของ พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่าโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุสงฆ์มึความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มึความเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่าโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุสงฆ์มึความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญต่างกัน มึความเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่าโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุสงฆ์มึความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มึความเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่าโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุสงฆ์มึความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มึความเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่าโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระภิกษุสงฆ์มึความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกด้าน

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของ พระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีดังนี้

๑) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการปกครอง ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ พระสังฆาธิการขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการในองค์กร, พระสังฆาธิการขาดความเป็นธรรม ต่อพระภิกษุสามเณรได้ปกครอง, ควรแต่งตั้งมอบหมายงานให้กับบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานในคณะสงฆ์และใช้พระเดชในการปกครองมากกว่าพระคุณ

ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการ ได้แก่ ออกกฎระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยอยู่ภายในวัดพร้อมกับบทลงโทษเมื่อทำผิดอย่างชัดเจน, ควรจะดูแลพระภิกษุสามเณรได้ปกครองอย่างเป็นธรรม, ควรให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยๆ ที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และควรเพิ่มบทลงโทษให้สมเหตุสมผลเมื่อเกิดกรณีพระภิกษุสามเณรไม่เชื่อฟังหรือไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ

๒) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการศาสนศึกษา ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ ไม่มีงบประมาณสนับสนุนในการศึกษาจากทางภาครัฐไม่เพียงพอ, ขาดแหล่งความรู้ ข้อมูลข่าวสารด้านเทคโนโลยีภายในวัด, ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสอนธรรมและบาลี, ขาดงบประมาณในการสนับสนุนในด้านทุนการศึกษา และพระสังฆาธิการบางรูปขาดความรู้ความเข้าใจในภาษาบาลี

ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการ ได้แก่ ควรมีการให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้สอนและผู้เรียนนักธรรมและบาลี, ต้องอธิบายถึงความสำคัญและประโยชน์ทางการศาสนศึกษาให้พระภิกษุสามเณรได้ปกครองได้เข้าใจอย่างทั่วถึง, ควรจัดให้วัดจัดการเรียนการสอนบาลี และนักธรรมอย่างเป็นระบบ, ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและนักเรียนเรียนธรรมศึกษาอย่างทั่วถึง และวางกฎระเบียบให้ชัดเจนว่าพระสังฆาธิการควรมีผู้ฝึกนักธรรมและบาลี

๓) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาในมาช่วยพัฒนางาน ด้านการศึกษาสงเคราะห์, การจัดสรรงบประมาณกระจายลงไปไม่ถึงมือผู้รับและไม่ทั่วถึง, พระสังฆาธิการไม่ได้ให้การสนับสนุนในเรื่องของการศึกษาสงเคราะห์เท่าที่ควรและขาดกองทุนในการสนับสนุนส่งเสริมพระภิกษุสามเณรและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการ ได้แก่ พระสังฆาธิการส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิตยขึ้นในวัด, ควรมีเงินทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ไว้อีกส่วนหนึ่งเพื่อการช่วยเหลือโดยตรง, ควรตั้งกองทุนช่วยเหลือและสนับสนุนด้าน การศึกษาสงเคราะห์ เช่น สร้างห้องเรียน ห้องจริยศึกษา และควรจัดหางบประมาณมาสนับสนุนเยาวชน และเด็กด้อยโอกาส

๔) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมผู้ทำงานด้านการเผยแผ่ และยกย่องและให้เกียรติในฐานะผู้ทรงภูมิรู้, ควรจัดทำสื่อในการนำเสนอในรูปแบบในการเผยแผ่ให้เป็นไปในทางเดียวกันเพื่ออำนวยความสะดวกหาความรู้, บุคลากรยังทำงานไม่เต็มความรู้ความสามารถเพียงพอ และขาดแคลนพระสังฆาธิการที่มีความรู้ความสามารถความเข้าใจในการเผยแผ่

ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการ ได้แก่ ควรจัดให้มีการฝึกอบรมในส่วนของ การเผยแผ่ธรรมแก่พระภิกษุ และสามเณรเพื่อให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน, ควรใช้สื่อที่ทันสมัยในการเผยแผ่ธรรม เช่น วิทยุกระจายเสียง วารสาร สิ่งพิมพ์, ควรเผยแผ่ สันสอนธรรมแก่ประชาชนให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในเชิงรุกให้มากกว่าเดิม และตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ และนำปัจจัยที่มีอยู่ในกองทุนมาใช้ในการบริหารจัดการ

๕) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการสาธารณูปการ ปัญหา
 อุปสรรค ได้แก่ ขาดแผนพัฒนาในการบริหารจัดการพัฒนาวัดที่ชัดเจน, ขาดการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย และกฎหมาย, พระสังฆาธิการขาดความรู้ในด้านการวางแผนพัฒนาระบบสาธารณูปการภายในวัด และขาดงบประมาณในการซ่อมแซมระบบสาธารณูปการภายในวัด

ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการ ได้แก่ ควรมีการปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดเกิดความเอาใจใส่ในการควบคุมดูแล และปฏิสังขรณ์, ควรจัดตั้งคณะกรรมการวัดที่มีความรู้ความสามารถมาควบคุมดูแลในด้านสาธารณูปการร่วมกับพระสงฆ์ภายในวัด, ไม่ว่าจะทำโครงการหรือจัดงานใดก็ตามควรมีการนำเสนอในรูปแบบโครงการให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของงานที่ได้วางเอาไว้ และควรควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๖) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ปัญหา
 อุปสรรค ได้แก่ ขาดการวางแผนในการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์, วัดกับชุมชนขาดการติดต่อประสานงานที่ดีต่อกันในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสาธารณะประโยชน์, การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้รับการตอบรับเท่าที่ควร และพระสังฆาธิการขาดความเอาใจใส่ในด้านสาธารณสงเคราะห์

ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการ ได้แก่ ควรจัดตั้งกองทุนเพื่อการสาธารณสงเคราะห์ ขึ้นมาโดยเฉพาะ, วัดกับชุมชนควรมีการจัดประชุมร่วมกันและวางแผนกันทำงานอย่างเป็นระบบ, ควรสนับสนุนเงินทุนในการก่อสร้าง ซ่อมแซมถนน ประปาหมู่บ้านและชุมชน และวัดควรจัดตั้งหรือให้การสนับสนุนสถานสงเคราะห์คนชรา หรือเด็กที่ถูกละทิ้ง

๕.๒ อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยพบประเด็นของผลการวิจัยที่สามารถนำมาเสนอเพื่อทำการอภิปรายและประกอบแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๒.๑ จากการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๑$, S.D. = ๐.๖๔๑) และในแต่ละด้านพบปัญหา การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นประเด็นจากข้อคำถามในแบบสอบถาม ที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำที่สุดของแต่ละด้าน ดังกล่าวนี้ มีประเด็นในการอภิปรายผล ดังนี้

๑) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการปกครอง

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการปกครอง จากการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม บริหารจัดการวัดอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เรื่อง การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูสังฆรักษ์กฤษฎีตมณ สุเมโธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” ผลวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๔๕ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปการมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ และ ๓.๕๔ ตามลำดับ ส่วนด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และด้านการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง^๑

^๑พระครูสังฆรักษ์กฤษฎีตมณ สุเมโธ, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

๒) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการศึกษา

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการศึกษาจากการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม บริหารจัดการวัดอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและนักธรรมขึ้นภายในวัด การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมประโยคต่างๆ และครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ เพราะท่านมองว่าการศึกษาคือหัวใจสำคัญที่จะพัฒนาบุคคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาให้มีความรู้ในเรื่องนักธรรมและบาลี เพื่อจะได้นำความรู้ไปอบรมสั่งสอนประชาชน และรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้ พระสังฆาธิการจึงมีภาระหน้าที่ในด้านศาสนศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **พระวิฑูรย์ ฐานเมธี (บุญพร้อม)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า ประชาชนที่มีเพศสถานภาพสมรส และอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ และการศึกษา ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕^๒

๓) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์จากการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม บริหารจัดการวัดอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม การประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียนหรือห้องจริยศึกษา การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและ

^๒ พระวิฑูรย์ ฐานเมธี (บุญพร้อม), “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ก.

เยาวชน เพราะมีภาระหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุที่อุปสมบทเข้ามาได้มีการเรียนการสอนวิชาสามัญให้มีความรู้ทันกับโลกในยุคปัจจุบัน หรือ การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศาสนาให้เยาวชนเข้ามาศึกษาเล่าเรียนวิชาพระพุทธศาสนา นอกจากนี้พระสงฆ์ยังจะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์เยาวชนทั้งก่อนวัยเรียน และในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ ตามสมควร การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้พระภิกษุและประชาชนอย่างทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหามณเฑียร คล้ายแก้ว ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่าทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านเทคนิค มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ด้านความคิดรวบยอด อยู่ในระดับมากและด้านมนุษยสัมพันธ์ อยู่ในระดับปานกลาง^๑

๔) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม บริหารจัดการวัดอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน การจัดหาหนังสือให้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักาศิลปวัฒนธรรมไว้เพียงพอ ฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ เพราะว่าพระสังฆาธิการมีหน้าที่สำคัญในการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่ประชาชนทั่วไปให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และหวังให้ประชาชนทั่วไปได้พ้นจากความทุกข์ งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นหน้าที่หลักที่พระสังฆาธิการได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองไปได้นั้นก็ต้องอาศัยพุทธบริษัทต้องศึกษาเล่าเรียนรู้ธรรม และปฏิบัติธรรม นอกจากนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อสาธารณชนเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัย นำเอาหลักธรรมใน

^๑พระมหามณเฑียร คล้ายแก้ว, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

พระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **ชาญณรงค์ หินเกิด** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ๑. พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ใช้วัดของตนเองเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบาทหน้าที่ด้วยดี เสมอมา ปรับปรุงสถานที่และบริเวณวัดให้สะอาดและร่มรื่น รวมทั้งให้สาธารณสงเคราะห์ได้ตามฐานะรูป ๒. การพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคามทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการประสบปัญหาสำคัญ ได้แก่ ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ห้องสมุดและหนังสือประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะขาดแคลนบุคลากร งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาเหล่านี้พระสังฆาธิการได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสมทบและชุมชนช่วยแก้ปัญหา ทำให้การพัฒนาวัดดำเนินมาในระดับหนึ่ง^๕

๕) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการสาธารณูปการ

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการสาธารณูปการ จากการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม บริหารจัดการวัดอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมาย และพระธรรมวินัย การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย การควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เพราะว่างานด้านการสาธารณูปการเป็นงานแสดงฝีมือ เป็นงานเด่น เป็นงานระดับบารมีของเจ้าอาวาสในแต่ละวัดจึงต้องใช้บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารพัฒนาวัดให้มีความสะอาด สว่าง และสงบ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระครูสังฆรักษ์กฤษฎ์ภูตภณ สุเมโธ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” ผลวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๔๕ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปการมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ และ ๓.๕๔

^๕ชาญณรงค์ หินเกิด, “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

ตามลำดับ ส่วนด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ที่มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง^๕

๖) การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ จากการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม บริหารจัดการวัดอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ การให้การสนับสนุนเงินทุนหรือดำเนินการสร้างถนน ประปาหมู่บ้าน ชุมชน การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น เพราะว่าเป็นกิจกรรมที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการไปเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ทวี ขจรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด โดยรวมนั้นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาบทบาทแต่ละด้านพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน เรียงลำดับตามจากค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ปรากฏดังนี้ บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ บทบาทด้านการสาธารณูปโภค บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ และบทบาทด้านการศึกษา^๖

^๕ พระครูสังฆรักษ์กฤษฏ์ดิถีภณ สุเมโธ, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

^๖ ทวี ขจรกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๒.

๕.๒.๒ จากผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

๑) จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๑ ทั้งนี้เนื่องจาก พระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี เป็นพระภิกษุสงฆ์หนุ่มที่มีประสบการณ์ชีวิตของแต่ละคนแตกต่างกัน การอบรมสั่งสอน เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของแต่ละวัดที่ต่างกัน จึงมีความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ, พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรมและตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^๗

๒) จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๑ ทั้งนี้เนื่องจาก เพราะว่าพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ที่ให้การตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๔ ดังนั้นพระภิกษุที่มีพรรษาระหว่าง ๑-๕ พรรษา เป็นพระภิกษุผู้บวชใหม่ที่มีการศึกษาพระธรรมวินัยในทางพระพุทธศาสนามีความรู้ความเข้าใจรวมทั้งประสบการณ์การดำรงอยู่ในสมณเพศ แตกต่างกัน และการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละวัดแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี พบว่า พระสงฆ์มีทัศนคติแตกต่างกันตามพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้^๘

^๗พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

^๘พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย), “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

๓) จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก พระภิกษุสงฆ์นั้นส่วนมากมีวุฒิการศึกษาทางสามัญที่ใกล้เคียงกันและมีพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่เหมือนๆ กัน จึงไม่มีผลแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระครูใบฎีกา อภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” ผลวิจัยพบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกันตาม สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรมและวุฒิการศึกษาสามัญ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔) จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์นั้นส่วนมากมีวุฒิการศึกษาทางธรรมที่ใกล้เคียงกันและเป็นวุฒิการศึกษาทางพระพุทธศาสนาอันเป็นสิ่งที่พระภิกษุสงฆ์นั้นศึกษาเป็นเรื่องธรรมดาของตน จึงไม่มีผลแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระวิฑูรย์ ฐานเมธี (บุญพร้อม)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพสมรส และอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^๕

๕) จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๑ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาที่มากขึ้นทำให้พระภิกษุสงฆ์นั้นมีความคิดในทางบริหารมากขึ้น สามารถรับรู้ถึงส่วนดีและส่วนเสียมีผลแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดจนการพัฒนาบุคลากร การศึกษาและอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ

^๕พระวิฑูรย์ ฐานเมธี (บุญพร้อม), “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ก.

การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ, พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรมและตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๑๑}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง“การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ในด้านการปกครอง พบว่า พระสังฆาธิการมีความเข้มแข็งในด้านการปกครองดูแลความสงบเรียบร้อยของพระภิกษุสามเณร ศิษย์วัดรวมถึงประชาชนที่เข้ามาบำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศลภายในวัด

๒) ในด้านการศาสนศึกษา พบว่า การศึกษาโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลียังไม่ค่อยเป็นระบบ พระภิกษุสามเณรที่เข้ามาศึกษาเล่าเรียนก็มีจำนวนน้อย กับทั้งยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และจิตใจที่เสียสละเข้ามาทำงานด้านนี้

๓) ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติแผนกสามัญและจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นมาพร้อมทั้งสรรหาบุคลากรเข้ามาทำการเรียนการสอน และมีการจัดหาทุนมาสนับสนุนพระภิกษุสามเณรและเยาวชนที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเรียน และสอบได้

๔) ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการควรจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีโทรทัศน์ การฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ในด้านการเผยแผ่ธรรมยังไม่แพร่หลายและทั่วถึง

๕) ในด้านการสาธารณูปการ พระสังฆาธิการควรเอาใจใส่ในควบคุมดูแลในเรื่องการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัด การปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุที่ชำรุดและการก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัดเป็นไปด้วยดี วัดมีความสะอาดเรียบร้อย

^{๑๑} พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

๖) ในด้านสาธารณะสงเคราะห์ พระสังฆาธิการควรสนับสนุนและช่วยเหลือเกื้อกูลต่อพุทธศาสนิกชนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติทางธรรมชาติต่างๆ รวมทั้งการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณะประโยชน์

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะดังต่อไปนี้

๑) ควรศึกษาพระภิกษุสงฆ์ โดยรวมจากวัดอื่นๆ เพื่อศึกษาข้อมูลว่ามีการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการที่มีความเหมือนกัน หรือแตกต่างกันจากการวิจัยครั้งนี้

๒) ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการวัดอื่นๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่

๓) ควรศึกษากระบวนการบริหารงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด เพื่อที่จะได้นำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดให้ดียิ่งขึ้น

๔) ควรศึกษาการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการตามแนวทางภายในองค์การตามหลักพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน

๕) ควรศึกษาการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมทุกวัด ให้สามารถนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานในองค์การต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____ . หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : เอ พี กราฟิคดีไซน์, ๒๕๓๙.

_____ . กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา. ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กীরติ ศรีวิเชียร.อดีต ปัจจุบัน และอนาคตแห่งบทบาทของสังฆมัตถ์ในการแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.

คู่มือพระสังฆาธิการ. กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, ๒๕๔๑.

คณินันต์ และสุบรรณ จันทบุตร. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร : ฟริกหวานกราฟฟิค. ๒๕๔๕.

จันทราณี สงวนนาม. เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖.

ชูป กาญจนประกร. หลักรัฐประศาสนศาสตร์ (เอกสารโรเนียว) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๑๐, น. เอกสารประกอบการบรรยาย, ๒๕๐๖.

- ติน ปรัชญพฤทธิ. ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- ทองหล่อ เดชไทย. หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.
- ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.
- ธีระรัตน์ กิจจารักษ์. เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : คณะครุศาสตร์ : สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒.
- ธีระวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔.
- นำทรัพย์ จันทร์หอม. การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทพระสงฆ์ไทย.
- บุญทัน ดอกไธสง. การจัดองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- บุญร่วม เทียมจันทร์. เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด?. กรุงเทพมหานคร : สามดีพริ้นติ้งอีควิปเมนท์, ๒๕๔๖.
- บรรจบ เนียมมณี. หลักการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓.
- ประถมแสงสว่าง. การบริหารการศึกษาเบื้องต้น. (Introduction to Educational Administration.
- ประทาน คงฤทธิศึกษากร. สุขาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙.
- ประยูทธ เจริญสวัสดิ์. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.
- ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐.
- พลสิทธิ์ โพธิ์ศรีทอง. “การนำพระสงฆ์(วัด)มาเป็นหลักในการแก้ปัญหาทางสังคมจิตวิทยาของเยาวชนไทยในยุคโลกาภิวัตน์” ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๘.
- พะยอม วงศ์สารศรี. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : พรวนการพิมพ์, ๒๕๔๒.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโณ). เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.

_____ .เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____ .การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีในการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิสฺสิตฺตเมธี). "การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน" ในธรรมปริทัศน์ ๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมวิมลโมลี (รุ่งน ชีรปญฺโณ). พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน. การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย.

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน), ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ.

พระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, สำนักงาน. การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

พระมหาอุทัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). คนสำราญงานสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

พระมหาสมทรง สิรินฺทโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต.

กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, ๒๕๒๕.

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) . การปกครองคณะสงฆ์ไทย . กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุทฺธมฺรสี). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม.

ไพบูลย์ ช่างเรียน. วัฒนธรรมการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

พื้น ดอกบัว.วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
บูรพาสาส์น, ๒๕๕๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,สำนักงาน. รายงานการเสวนา เรื่องบทบาทที่พึงประสงค์
ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย, ๒๕๔๓.

รัชนา ศานติยานนท์. รูปแบบใหม่ของการบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

เลขาธิการมหาเถรสมาคม,สำนักงาน.คู่มือพระสังฆาธิการและพระวิทยากร. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒

วิโรจน์ สารรัตนะ. การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒.

วัชร บุนนาค.การบริหารหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๔๓.

วีระ อัมพันธ์. พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เอราวันการ
พิมพ์, ๒๕๒๖.

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสีโยกฤษฎ์. หลักการบริหารเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖.

สุนทร ณ รังสี. สถาบันทางการเมืองตามแนวพุทธศาสตร์ รัฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๐.

สุนทร สุภตะโยธิน. คู่มือสมณศักดิ์ สำหรับผู้บริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
กรังปรีซ์อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๔๐.

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. องค์การและการจัดการ.พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์อักษร,
๒๕๔๒.

สมคิด บางโม. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วรชาโย), “คุณวัด”, วารสารใบลาน ๕, เมษายน - พฤษภาคม,
๒๕๒๘.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ). **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนาในทวี พลรัตน์ (บรรณาธิการ).** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____ . **การเผยแผ่พระพุทธศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๓.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เกษมสุวรรณ, ๒๕๑๔.

สมยศ นาวิการ. **การบริหารเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมไทย แนวทางวิจัยและพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๘.

อนันต์ วิริยพินิจ. **บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.

อารีย์ สวัสดิ์สาลีและคณะ. **บทบาทของผู้บริหารฝ่ายทรัพยากรบุคคลในการบริหารผู้มีวุฒิสามารถ.** คณะรัฐประศาสนศาสตร์ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

กฤษดา มมตะชบ. "ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕". **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต.. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓.**

เฉลิม อุตกฤษฎ์. "การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน". **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต. (คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๒๑.**

เจียบ ไทยยิ่ง. "ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษา ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ". **รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.**

ชาญณรงค์ หินเกิด. "บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม". **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา). (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๒.**

ณทพงษ์ วิยะรันดร์. "ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองข้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี". **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๘.**

- ทวี ขจรกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๗.
- ธัญพร พงษ์โสภณ. บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษาคณิศ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี). **วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน)**, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗.
- ธีรภูมิ ทองโอษฐ์. “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต(สาขาการบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖.
- นรินทร์ พูลสวัสดิ์. “ปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. (สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๓๓.
- บุญช่วย จันทร์เข้า. “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขต การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.
- บุญศรี พาณะจิตต์. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- บุศรา เข้มทอง. “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขตอำเภอ เมือง จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๒.
- ปราโมทย์ ภูมิพันธ์. “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาริการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการ จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๔๓.
- พระกิตติศักดิ์ ยโสธรโร. “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๗.
- พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

- พระคณพศ กิตติสารโร (ประกอบเสียง). “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลัก
 ชรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).
- พระครูนนทวิวัฒน์ วีระมโฆ (มีนุสรณ์). “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ :
 กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธ
 ศาสตรมหาบัณฑิต.**(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),
 ๒๕๕๓.
- พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์). “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส
 ในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย :
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.
- พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย). “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาด
 หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.**
 บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระครูพิศาลถิรธรรม (ปญญาวชิโร). “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขต
 ธนบุรี กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย :
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.
- พระครูสังฆรักษ์กฤษฏีตมณ สุเมโธ. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขต
 อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** (บัณฑิต
 วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.
- พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญฺโณ. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษา
 กรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.**
 (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.
- พระครูสิริอาภากร (อ่ำภา). “บทบาทเจ้าอาวาสด้านการปกครองและด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม :
 กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.
- พระจรุณ ชีรปญฺโณ (เวฬุวาปี). “การบริหารงานตามหลักชรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วน
 ตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
 มหาบัณฑิต.**(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.
- พระชนดล นาคพิพัฒน์. การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
 มหาบัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

- พระธวัชชัย จารุขมโม (ศรีสุข). “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.
- พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีวรกุล, บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๘.
- พระมหากฤษฏา นันทเพชร, ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์)** ๒๕๔๐.
- พระมหาจิตติภัทร อจลขมโม. “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- พระมหาทงชัย บุรณพิสุทธ์. “บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรักกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.
- พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัวญาณสมปนฺโน). **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวุโส (ไกรจันทร์). “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆวิহারิก จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต(สาขาบริหารการศึกษา)**. (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา), ๒๕๔๗.
- พระมหาณเฑียร คล้ายแก้ว. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”. **ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา), ๒๕๕๒.
- พระมหาเรีงศักดิ์ พิมพ์สกุล. “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”. **วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา**. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.
- พระมหาลำพึง ธีรปญโญ (เพ็ญภู). “การบริหารงานตามหลักธรรมมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

- พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺติสโร). **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.
- พระมหาสมทรง สิรินธโร. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- พระวิฑูรย์ ฐานเมธี (บุญพร้อม). “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- ยงยศ ทศนะพยัคฆ์. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ในภาคใต้ของประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐.
- วิสิทธิ์ มณี. ภาวะผู้นำกับการบริหาร. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗.
- สุพจน์ เจริญขำ. “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วน ตำบลปางมะค่า อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดกำแพงเพชร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.
- สุภัทรมาศ จริยเวชช์วัฒนา. “การบริหารจัดการเทศบาลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านนาง”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.
- สัมฤทธิ์ ท่าเหล็กเจริญ. “ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.
- โสพจน์ รุ่งเรือง. “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหาร ผู้ช่วยบริหาร และอาจารย์โรงเรียนเทศบาลเขตการศึกษา ๑๐”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๓.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

รายนามพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. **ข้อมูลทั่วไป**. [ออนไลน์] . แหล่งที่มา <http://www.banglentemple.org/index.php?mo=59&action=page&id=269098>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๔.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Don Hellriegel. **Management** third edition. Addison - Wesley Publishing Company.lmc., 1982.

Dale Yoder. **Personnel Principles and Policies**.fourth printing. Englewood Cliffs : New Jersey Prentice - Hall Inc. 1956.

E.N. Chapman. **Supervisor Survival Kit**. second edition. California : Science Research Associates Inc., 1995.

Ernest Dale.**Management : Theory and Practice**. New York : McGraw-Hill,1973.

Fayol, Henri. **General and industrial management**. London : Pittman & Sons,1964.

Frederick W. Taylor. Ibid.

Gulick L. and Urwick J. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.

Herbert A. Simon. **Administrative Behavior**.New york: Macmillian, 1947.

Hutchinson, Jonh G. **Organization : Theory and Classical Concepts**. New York :McGraw-Hill, 1967.

Koontz,Harold &Cyril O' Donnell. **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Fucntions**.New York : McGraw-Hill, 1972.

RELIABILITY ANALYSIS – SCALE (ALPHA)

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
A1	153.6667	245.8161	.2834	.9292
A2	154.0333	245.4126	.3423	.9287
A3	153.9000	245.9552	.3063	.9290
A4	153.9333	241.8575	.4125	.9282
A5	153.9667	243.7575	.3548	.9287
A6	153.7667	241.5644	.3835	.9285
A7	153.9667	241.6885	.3929	.9284
A8	154.0000	242.9655	.4311	.9280
A9	154.0333	239.4816	.4368	.9281
A10	153.7000	244.3552	.2970	.9293
A11	153.1667	237.5230	.6009	.9265
A12	153.1667	239.0402	.4992	.9274
A13	153.1667	237.3161	.6103	.9264
A14	153.0333	236.7230	.6520	.9260
A15	153.1333	236.6023	.6333	.9261
A16	153.0000	236.0690	.6351	.9261
A17	152.9667	238.4471	.6110	.9265
A18	153.0667	240.4782	.5230	.9273
A19	153.0000	236.8966	.6402	.9261
A20	152.9667	238.5851	.5608	.9268
A21	153.9333	242.9609	.3006	.9295
A22	153.7000	242.9069	.3891	.9284
A23	153.8333	246.9713	.1738	.9305
A24	154.0000	239.7241	.4255	.9282
A25	154.2000	234.2345	.5820	.9265
A26	153.9333	233.4437	.6089	.9262
A27	153.7667	235.8402	.5869	.9265
A28	153.6667	241.2644	.4121	.9282
A29	153.6667	236.9195	.5983	.9264
A30	154.2667	238.6161	.4175	.9284

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 30

Alpha = .9277

**ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่อง
การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม**

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
ด้านการปกครอง									
๑	การออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้งหรือลงนาคกรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้สงบเรียบร้อย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	การออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆแก่ พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุราภายในบริเวณในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ด้านการศึกษา									
๖	การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมประโยคต่างๆและครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักเรียนและบาลี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมชั้นภายในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านการศาสนศึกษา								
๑๐	การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักรธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านการศึกษาสงเคราะห์								
๑๑	การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๒	การประสานการจัดการงบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๓	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๔	การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕	การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่างๆ ตลอดจนสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา								
๑๖	การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๗	การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘	ฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๙	จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัดและมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา								
๒๐	การจัดหาหนังสือไหว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านการสาธารณูปการ								
๒๑	การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมายและพระธรรมวินัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๒	การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๓	การแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๔	การควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๕	การควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านการสาธารณสงเคราะห์								
๒๖	การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๗	การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๘	การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกละทิ้ง เป็นต้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๙	การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน	๑	๑	๐	๑	๑	๕	๐.๘๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์								
๓๐	การให้การสนับสนุนเงินทุนหรือ ดำเนินการสร้างถนน ประปา หมู่บ้าน ชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง

ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามนี้ตามความจริง โดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำไปวิเคราะห์ เพื่อนำผลการวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

แบบสอบถามแบ่งเป็น ๓ ตอนดังนี้ คือ

ตอนที่ ๑ บัณฑิตส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางส่งเสริมการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. อายุ

- ๒๐ – ๓๐ ปี
 ๓๑ – ๔๐ ปี
 ๔๑ ปีขึ้นไป

๒. จำนวนพรรษา

- ๑ – ๕ พรรษา ๖ – ๑๐ พรรษา
 ๑๑ – ๑๕ พรรษา ๑๖ – ๒๐ พรรษา
 ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป ไม่มีพรรษา

๓. วุฒิการศึกษาสามัญ

- ต่ำกว่าปริญญาตรี
 ปริญญาตรี
 ปริญญาโท
 ปริญญาเอก

๔. วุฒิการศึกษาทางธรรม

- ไม่มีวุฒิทางธรรม
 นักธรรมชั้นตรี
 นักธรรมชั้นโท
 นักธรรมชั้นเอก

๕. วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

- ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม
 ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓
 ป.ธ. ๔ - ๖
 ป.ธ. ๗ - ๘

ตอนที่ ๒ เป็นคำถามที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางเลน จังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในการช่องที่ตรงกับเป็นจริงของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว

ข้อที่	การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ	ระดับการบริหารจัดการ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๑. ด้านการปกครอง					
๑	การออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ					
๒	การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม					
๓	การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี					
๔	การควบคุมดูแลพระภิกษุในปกครองให้สงบเรียบร้อย					
๕	การออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรารายบริเวณในวัด					
	๒. ด้านการศาสนศึกษา					
๖	การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป					
๗	ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรมเปรียญธรรมประโยคต่างๆ และครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ					
๘	การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลี					

ข้อที่	การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	ระดับการบริหารจัดการ				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๙	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมขึ้นภายในวัด					
๑๐	การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง					
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์						
๑๑	การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัย					
๑๒	การประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา					
๑๓	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ					
๑๔	การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน					
๑๕	การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่างๆ ตลอดจนสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ					
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา						
๑๖	การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุและประชาชน					
๑๗	การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ					
๑๘	ฝึกอบรมพระภิกษุให้มีความรู้และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ					

ข้อที่	การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ	ระดับการบริหารจัดการ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๙	จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัดและมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม					
๒๐	การจัดหาหนังสือไหว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอ					
	๕. ด้านการสาธารณูปการ					
๒๑	การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมาย และพระธรรมวินัย					
๒๒	การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย					
๒๓	การแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ					
๒๔	การควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด					
๒๕	การควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์					
	๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์					
๒๖	การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น					
๒๗	การช่วยเหลือกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์					
๒๘	การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น					
๒๙	การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน					
๓๐	การให้การสนับสนุนเงินทุนหรือดำเนินการสร้างถนน ประปาหมู่บ้าน ชุมชน					

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการบริหารจัดการวัดของพระ
สังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๑. ด้านการปกครอง

ปัญหาและอุปสรรค.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

๒. ด้านการศาสนศึกษา

ปัญหาและอุปสรรค.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหาและอุปสรรค.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหาและอุปสรรค.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

๕. ด้านการสาธารณูปการ

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือ (ตอบแบบสอบถาม)

พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (คชา ปญฺญาวโร)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ – สกุล : พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (คชา ปญญาธโร)
- วัน เดือน ปีเกิด : วันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๐
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดนิลเพชร เลขที่ ๑ หมู่ ๕ ตำบลนิลเพชร อำเภอบางเลน
จังหวัดนครปฐม
- ตำแหน่ง : เจ้าอาวาสวัดนิลเพชร
- ประวัติการศึกษา
- พ.ศ. ๒๕๑๒ : สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ที่โรงเรียนวัด
บึงลาดสวย
- พ.ศ. ๒๕๓๑ : สอบได้นักธรรมชั้นตรี
- พ.ศ. ๒๕๓๒ : สอบได้นักธรรมชั้นโท
- พ.ศ. ๒๕๓๓ : สอบได้นักธรรมชั้นเอก
- พ.ศ. ๒๕๔๕ : สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ (การศึกษานอกโรงเรียน)
อำเภอบางเลน
- พ.ศ. ๒๕๕๒ : สำเร็จหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๕๓ : เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท
ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ